

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomických teorií

Diplomová práce

**Dopady Světové finanční krize 2008 na střední
a východní Evropu**

Michaela Řehořová

© 2016 ČZU v Praze

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Michaela Řehořová

Veřejná správa a regionální rozvoj

Název práce

Dopady Světové finanční krize 2008 na střední a východní Evropu

Název anglicky

Impact of the Financial Crisis of 2007–08 on Central and Eastern Europe

---

Cíle práce

Cílem diplomové práce je zachytit a zhodnotit dopady ekonomické krize na ekonomiky vybraných států střední a východní Evropy na základě vybraných makroekonomických ukazatelů. Dalším stanoveným cílem je identifikovat a komparovat dopady krize dle vybraných ukazatelů na ekonomiky vybraných států střední a východní Evropy, a poukázat na specifické projevy krize v jednotlivých státech.

Metodika

Metodika diplomové práce je založena na prostudování odborné literatury, jež se vztahuje k danému tématu a rešerši literatury a dále na časoprostorové analýze vývoje vybraných makroekonomických ukazatelů ekonomik vybraných států střední a východní Evropy. Pro analýzu dopadů ekonomické krize budou použita data zejména ze statistického úřadu Evropských společenství Eurostatu, jimiž jsou HDP, inflace, nezaměstnanost, zahraniční obchod, PZI a státní dluh. Tato vybraná data budou sledována jednak v období před krizí a následně po vypuknutí krize. Na základě získaných dat bude možné zdůvodnit, proč se ekonomiky těchto států vyvíjejí tak, jak se vyvíjejí a dále se pokusit stanovit doporučení ke zlepšení ekonomického vývoje těchto států.

Doporučený rozsah práce

70 stran

Klíčová slova

Světová finanční krize, ČR, ekonomika, HDP, nezaměstnanost, inflace, HDP, Evropa

---

Doporučené zdroje informací

GORZELAK, Grzegorz, GOH, Chor-ching. (eds.) Financial crisis in Central and Eastern Europe: from similarity to diversity. Warsaw: WN Scholars, 2010. 292 s. ISBN 978-3-86649-356-8.

KING, Stephen D. Až dojdou peníze: konec západního blahobytu. 1. vyd. Litomyšl: Paseka, 2014. 286 s. ISBN 978-80-7432-493-2.

KLVAČOVÁ, Eva et al. Světová ekonomická krize: příčiny, projevy, perspektivy. 1. vyd. Praha: Professional Publishing, 2009. 101 s. ISBN 978-80-7431-012-6.

LACINA, Lubor, ROZMAHEL, Petr, RUSEK, Antonin. Financial and Economic Crisis: causes, consequences and the future. Bučovice: Martin Stříž, 2011. 277 s. ISBN 978-80-87106-45-7.

SMITH, Adrian, SWAIN, Adam. The Global Economic Crisis, Eastern Europe, and the Former Soviet Union: Models of Development and the Contradictions of Internationalization. Eurasian Geography and Economics. Bellwether Publishing, Ltd., 2010. s. 1 – 35.

Předběžný termín obhajoby

2015/16 LS – PEF

Vedoucí práce

Ing. Roman Svoboda, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra ekonomických teorií

Elektronicky schváleno dne 29. 10. 2015

doc. Ing. Josef Brčák, CSc.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 11. 11. 2015

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 03. 03. 2016

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Dopady Světové finanční krize 2008 na střední a východní Evropu" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne _____

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala Ing. Romanovi Svobodovi, Ph. D. za odborné vedení této diplomové práce a cenné rady a připomínky v celém průběhu jejího zpracování.

Dopady Světové finanční krize 2008 na střední a východní Evropu

Souhrn

Diplomová práce se zabývá vývojem ekonomik států střední a východní Evropy, které jsou zároveň novými členskými státy EU, v důsledku globální finanční a hospodářské krize. V teoretické části práce je mimo jiné uvedena problematika krize finančního systému a následně hospodářská recese, která přinesla dlouhodobou hospodářskou stagnaci se značnými ztrátami ve výrobě, spotřebě, investicích a zahraničním obchodě. Vlastní práce zachycuje jednak situaci vybraných států před nástupem a v období nástupu světové finanční a hospodářské krize, jednak monitoruje dosavadní průběh dle základních vybraných makroekonomických charakteristik zemí zmíněného regionu. Výsledkem práce je zachycení, zhodnocení a následný souhrn těchto makroekonomických charakteristik, přičemž analýza dat Eurostatu a UNCTAD ukázala, že intenzita dopadů finanční a hospodářské krize byla v jednotlivých vybraných státech střední a východní Evropy rozdílná. A dle získaných dat, která byla analyzována do roku 2014, nelze říci, že by oživení ekonomik vybraných států střední a východní Evropy bylo natolik silné, aby veškeré hodnoty sledovaných makroekonomických ukazatelů byly alespoň na hodnotách, které státy vykazovaly před finanční a hospodářskou krizí.

Klíčová slova: finanční a hospodářská krize, střední a východní Evropa, nové členské státy Evropské unie, hrubý domácí produkt, inflace, nezaměstnanost, zahraniční obchod, přímé zahraniční investice, státní dluh.

Impact of the Financial crisis of 2008 on Central and Eastern Europe

Summary

This dissertation deals with the development of the economies of Central and East Europe, which are also the new EU members. States, in the sequel of the global financial and economic crisis. In the theoretical part of, among other things, there is the issue of financial system crisis and subsequent economic recession, which brought long-term economic stagnation, substantial losses in production, consumption, investments, and foreign trade. The main dissertation shows, partly the situation in selected states of Central and East Europe before and during global financial and economic crisis, on the other, this dissertation is monitoring existing course according to basic macroeconomic characteristics of selected countries in this region. The result is a capture, valorization and subsequent summary of the macroeconomic characteristics, the analysis of Eurostat data and UNCTAD, showed the differences between impact of financial and economy crisis on selected countries in Central and East Europe. According to the obtained data, which were analysed before 2014, it can not be said, that the economic recovery of selected countries was strong enough in order to keep all the values of macroeconomic indicators which were at levels that these countries reached before financial and economy crisis.

Keywords: Financial and economic crisis, Central and Eastern Europe, new member European Union states, gross domestic product, inflation, unemployment, foreign trade, foreign direct investment, state debt.

OBSAH

1 ÚVOD	16
2 CÍL PRÁCE A METODIKA	18
2.1 CÍL PRÁCE.....	18
2.2 METODIKA PRÁCE	18
3 TEORETICKÁ VÝCHODISKA	20
3.1 VYBRANÉ MAKROEKONOMICKÉ UKAZATELE.....	20
3.2 VÝCHODISKA TEORIE EKONOMICKÉHO CYKLU	22
3.3 VÝVOJ EKONOMICKÉHO VÝKONU GLOBALIZOVANÉ EKONOMIKY SVĚTA	25
3.3.1 VÝVOJ MAKROEKONOMICKÝCH VELIČIN V EVROPĚ.....	28
3.4 FINANČNÍ A HOSPODÁŘSKÁ KRIZE	30
3.4.1 PŘÍČINY VZNIKU FINANČNÍ KRIZE.....	30
3.5 OBECNÝ PRŮBĚH A ŠÍŘENÍ FINANČNÍ A HOSPODÁŘSKÉ KRIZE	35
3.6 UČINĚNÁ OPATŘENÍ PROTI FINANČNÍ A HOSPODÁŘSKÉ KRIZI V EU A VYBRANÝCH STÁTECH STŘEDNÍ A VÝCHODNÍ EVROPY.....	37
3.6.1 KOOPERACE NA GLOBÁLNÍ ÚROVNI	39
3.7 KRIZE EUROZÓNY ANEB PŘECHOD Z KRIZE FINANČNÍ NA DLUHOVOU	40
3.7.1 ZVĚTŠOVÁNÍ MAKROEKONOMICKÝCH ROZDÍLŮ V EUROZÓNĚ.....	42
3.8 VYBRANÁ CHARAKTERISTIKA A VÝVOJ STÁTŮ STŘEDNÍ A VÝCHODNÍ EVROPY	45
3.8.1 TRENDY V KONTEXTU TRANSFORMACE VE VYBRANÝCH STÁTECH	47
3.8.2 FAKTORY PŮSOBÍCÍ NA DOPADY GLOBÁLNÍ HOSPODÁŘSKÉ KRIZE VE VYBRANÝCH STÁTECH	49
4 VLASTNÍ PRÁCE	51
4.1 DOPADY KRIZE NA HDP.....	52
4.1.1 DOPADY KRIZE NA EKONOMICKOU ÚROVEŇ.....	55
4.2 DOPADY KRIZE NA INFLACI	58
4.3 DOPADY KRIZE NA NEZAMĚSTNANOST	61
4.3.1 KRIZE A DLOUHODOBÁ NEZAMĚSTNANOST	67
4.3.2 KRIZE A PROBLEMATIKA MARGINALIZACE TRHU PRÁCE	70
4.4 DOPADY KRIZE NA ZAHRANIČNÍ OBCHOD	74

4.5 DOPADY KRIZE NA PZI.....	81
4.5.1 PRO A PROTI ZAHRANIČNÍMU VLASTNICTVÍ.....	88
4.6 DOPADY KRIZE NA STÁTNÍ DLUH.....	90
4.6.1 NAHROMADĚNÉ VEŘEJNÉ ZADLUŽENÍ A SNAHY O JEHO SNÍŽENÍ.....	94
5 ZHODNOCENÍ VÝSLEDKŮ.....	100
5.1 STÁTY EXTRÉMNĚ POSTIŽENÉ KRIZÍ.....	101
5.2 STÁTY RELATIVNĚ MĚNĚ POSTIŽENÉ KRIZÍ.....	103
5.3 STÁTY S MÍRNĚJŠÍM PRŮBĚHEM KRIZE.....	104
6 DOPORUČENÍ.....	107
6.1 MOŽNÁ DOPORUČENÍ A VÝCHODISKA VYBRANÝM STÁTŮM STŘEDNÍ A VÝCHODNÍ EVROPY.....	107
6.2 PROBLÉMY EUROZÓNY.....	112
6.3 KONKURENCESCHOPNOST A SOUDRUŽNOST.....	113
7 ZÁVĚR.....	119
8 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	123
8.1 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	123
8.2 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ DAT.....	131
9 PŘÍLOHY.....	136

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. č. 1: Vývoj HDP ve světě a vybraných regionech v letech 1970 – 2008 (běžné ceny, mld. USD).....	27
Obr. č. 2: Vývoj HDP ve světě v letech 1971 – 2008 (stálé ceny, %).....	28
Obr. č. 3: Přehled pořadí 27 zemí EU podle relace k hodnotě HDP na obyvatele v PPS k EU-27 (%).....	29
Obr. č. 4: Vývoj HDP na obyvatele v PPS ve vybraných státech střední a východní Evropy v letech 2004 – 2013 ve srovnání s EU-27 (tržní ceny, EUR).....	56
Obr. č. 5: HDP na obyvatele v PPS ve vybraných státech střední a východní Evropy v roce 2009 a 2014 (index k EU-27, %).....	57
Obr. č. 6: Vývoj míry nezaměstnanosti ve vybraných státech střední a východní Evropy v letech 2004 – 2014 ve srovnání s EU-27 (%).....	62
Obr. č. 7: Vývoj míry nezaměstnanosti v jednotlivých čtvrtletích ve vybraných státech střední a východní Evropy v letech 2008 – 2014 ve srovnání s EU-27 (%).....	64
Obr. č. 8: Vývoj počtu osob evidovaných na úřadech práce jako uchazeči o zaměstnání na 1000 obyvatel ve vybraných státech střední a východní Evropy v letech 2005 – 2013 (k 1.1.).....	67
Obr. č. 9: Vývoj dlouhodobé míry nezaměstnanosti ve vybraných státech střední a východní Evropy v letech 2004 – 2014 ve srovnání s EU-27 (%).....	68
Obr. č. 10: Míra dlouhodobé nezaměstnanosti ve vybraných státech střední a východní Evropy ve srovnání s EU-27 v roce 2010, 2012 a 2014 (%).....	69
Obr. č. 11: Vývoj míry nezaměstnanosti mladých osob ve věku 15 -24 let ve vybraných státech střední a východní Evropy v letech 2004 – 2014 ve srovnání s EU-27 (%).....	71
Obr. č. 12: Výdaje na politiku zaměstnanosti ve vybraných státech střední a východní Evropy v letech 2005 – 2013 (podíl na HDP, %).....	73
Obr. č. 13: Vývoj exportu zboží vybraných států střední a východní Evropy v letech 2004 – 2014 (mld. EUR).....	75

Obr. č. 14: Vývoj importu zboží vybraných států střední a východní Evropy v letech 2004 – 2014 (mld. EUR).....	75
Obr. č. 15: Vývoj přílivu toků PZI ve vybraných státech střední a východní Evropy v letech 2004 – 2014 (% HDP).....	84
Obr. č. 16: Vývoj odlivu toků PZI ve vybraných státech střední a východní Evropy v letech 2004 – 2014 (% HDP).....	85
Obr. č. 17: Vývoj veřejného dluhu ve vybraných státech střední a východní Evropy v letech 2004 – 2014 ve srovnání s EU-27 (% HDP).....	92
Obr. č. 18: Vývoj bilance veřejných rozpočtů ve vybraných státech střední a východní Evropy v letech 2004 – 2014 ve srovnání s EU-27 (% HDP).....	95

SEZNAM TABULEK

Tab. č. 1: Rozdělení hlavních příčin ekonomické krize	35
Tab. č. 2: Vývoj vybraných makroekonomických ukazatelů eurozóny, EU-27 a USA v letech 2007 – 2014.....	44
Tab. č. 3: Vybraná základní demografická charakteristika ve vybraných státech střední a východní Evropy (k 1.7.2015).....	45
Tab. č. 4: Podíl zaměstnanosti (%) v sektorech ekonomik vybraných států střední a východní Evropy ve srovnání s EU-27 v roce 2010.....	46
Tab. č. 5: Faktory působící na dopady hospodářské krize ve vybraných státech střední a východní Evropy.....	50
Tab. č. 6: Vývoj meziročních temp růstu HDP ve vybraných státech střední a východní Evropy v letech 2004 – 2014 ve srovnání s EU-27 (%)......	52
Tab. č. 7: Vývoj harmonizované míry inflace ve vybraných státech střední a východní Evropy v letech 2004 – 2014 ve srovnání s EU-27 (průměrné roční temp růstu, %).....	59
Tab. č. 8: Vývoj obchodní bilance vybraných států střední a východní Evropy v letech 2004 – 2014 ve srovnání s EU-27 (mld. EUR).....	76
Tab. č. 9: Vývoj PZI na obyvatele ve vybraných státech střední a východní Evropy v letech 2004 – 2014 (USD).....	82
Tab. č. 10: Umístění vybraných států střední a východní Evropy v celkovém pořadí konkurenceschopnosti států podle Global Competitiveness Index v letech 2004 – 2014.....	116

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

AIG	American International Group
AT	Austria; Rakousko
BE	Belgium; Belgie
BG	Bulgaria; Bulharsko
CDO	Collateralized Debt Obligation; zajištěná dluhová obligace
CPI	Consumer price index; index spotřebitelských cen
CY	Cyprus; Kypr
CZ	Czech Republic; Česká republika
č.	číslo
DE	Germany; Německo
DK	Denmark; Dánsko
EBA	European Banking Authority; Evropský orgán pro bankovníctví
ECB	European Central Bank; Evropská centrální banka
ECP	European Comparison Programme; Evropský srovnávací program
EE	Estonia; Estonsko
EIB	European Investment Bank; Evropská investiční banka
EIOPA	European Insurance and Occupational Pensions Authority; Evropský orgán pro pojišťovnictví a zaměstnanecké penzijní pojištění
EFSM	European Financial Stabilisation Mechanism; Evropský mechanismus finanční stabilizace
EL	Greece; Řecko
EMU	European Economic and Monetary Union; hospodářská a měnová unie
ERM II	Exchange Rate Mechanism; Evropský mechanismus směnných kurzů II
ES	Spain; Španělsko
ESFS	European Financial Stability Facility; Evropský systém dohledu nad finančním trhem

ESM	European Stability Mechanism; Evropský stabilizační mechanismus
ESMA	European Securities and Markets Authority; Evropský orgán pro cenné papíry a trhy
ESRB	European Systemic Risk Board; Evropská rada pro systémová rizika
EU	European Union; Evropská Unie
EUR	euro
Eurostat	European Statistical Office; Evropský statistický úřad
FED	Federal Reserve System; Federální rezervní systém
FI	Finland; Finsko
FR	France; Francie
G7	Group of Seven; Kanada, Francie, Itálie, Japonsko, Německo, Spojené Království, Spojené státy americké
G20	Group of Twenty; Argentina, Austrálie, Brazílie, Čína, Evropská unie, Francie, Indie, Indonésie, Itálie, Japonsko, Jihoafrická republika, Jižní Korea, Kanada, Mexiko, Německo, Rusko, Saúdská Arábie, Spojené Království, Spojené státy americké, Turecko
HDP	hrubý domácí produkt
HICP	Harmonised Index of Consumer Prices; harmonizovaný index spotřebitelských cen
HU	Hungary; Maďarsko
IE	Ireland; Irsko
ILO	International Labour Organization; Mezinárodní organizace práce
IT	Italy; Itálie
LT	Lithuania; Litva
LU	Luxembourg; Lucembursko
LV	Latvia; Lotyšsko
MMF	Mezinárodní měnový fond
MT	Malta; Malta

NL	Netherlands; Nizozemsko
obr.	obrázek
OECD	Organisation for Economic Cooperation and Development; Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
OSN	Organizace spojených národů
PL	Poland; Polsko
pozn.	poznámka
PPF	Production possibility frontier; hranice produkčních možností
PPS	Purchasing Power Standard; standard kupní síly
PT	Portugal; Portugalsko
PZI	přímé zahraniční investice
RO	Romania; Rumunsko
RVHP	Rada vzájemné hospodářské pomoci
SE	Sweden; Švédsko
SI	Slovenia; Slovinsko
SITC	Standard International Trade Classification; klasifikace pro statistiku zahraničního obchodu
SK	Slovakia; Slovensko
tab.	tabulka
tzv.	takzvaný
UK	United Kingdom; Spojené Království
UNCTAD	United Nations Conference on Trade and Development; Konference OSN o obchodu a rozvoji
USA	United States of America; Spojené státy americké
USD	United States Dollar; americký dolar
VŠPS	výběrové šetření pracovních sil
WTO	World Trade Organization; Světová obchodní organizace

1 ÚVOD

K ekonomickému fenoménu, jímž je globální hospodářská krize, se v posledních letech obraceli nejen řady odborníků, ekonomů, ale i světová občanská společnost, a to zejména při hledání jejích hlavních příčin, souvislostí a v konečném důsledku také identifikaci aktérů, kteří jsou za krizi zodpovědní. Právě díky správnému odhalení hlavních zdrojů a popřípadě i vedlejších mechanismů krize se může předejít opakování dané situace v budoucnu a dále také pro stanovení adekvátních opatření, jednak ze strany národních, ale i nadnárodních či regionálních institucí, ke zmírnění dopadů či zkrácení doby trvání krize.

Počátky hospodářské krize jsou bezesporu spojovány s krizí finančního sektoru, která nejprve začala jako lokální krize Spojených států amerických (dále jen USA). Poté se následným přelitím dostala i do dalších sektorů ekonomiky a dále pod tlakem globalizace došlo k ekonomickým šokům ve všech ostatních státech bez výjimky, i když je třeba poznamenat, že s různou intenzitou a nerovnoměrnými následky krize a také s určitým časovým zpožděním. Tato finanční a globální ekonomická krize je první a největší globální ekonomický pokles od 2. světové války, který je v mnoha rozměrech dle některých odborníků (např. Foster a Magdoff, 2009; Krugman 2009; Botolov et al., 2013) srovnatelný s Velkou hospodářskou krizí, která zasáhla USA ve 30. letech 20. století.

Globální finanční a hospodářská krize rovněž ovlivnila hospodářství Evropy nevyjímaje tedy ani státy Evropské unie (dále jen EU). Práce se zabývá změnami vybraných makroekonomických veličin, které vyvolala globální finanční a hospodářská krize ve vybraných státech střední a východní Evropy, které jsou zároveň novými členskými státy EU, jež přistoupily v roce 2004, 2007. Krize se ovšem neprojevila jen v makroekonomických veličinách, kterými se práce zabývá, ale i v sociálních tématech. Vybranými členskými státy jsou Česká republika, Estonsko, Litva, Lotyšsko, Maďarsko, Polsko, Slovensko, Slovinsko, které přistoupily do EU v roce 2004, a Bulharsko s Rumunskem, které přistoupily v roce 2007. V roce 2004 rovněž přistoupily do EU ostrovní státy Kypr a Malta, jimiž se práce nebude zabývat z důvodu jejich odlehlosti vůči střední a východní Evropě. Dalším novým přistoupivším členem je Chorvatsko, které přistoupilo v roce 2013, avšak z důvodu jeho krátkého členství v EU se jím taktéž nebude práce zabývat.

Přestože jsou tyto zmíněné státy novými členy EU, jejich velikost či výkonnost ekonomik je rozdílná, a proto se i dopady finanční a hospodářské krize projevovaly ve vybraných státech odlišně. Avšak jedno mají vybrané státy společné. Došlo zde od pádu komunismu k přechodu od systému centrálně plánovaných ekonomik k systému tržního hospodářství (Myant a Drahekoupil, 2010). K tomuto tzv. transformačnímu procesu patří jednoznačně rovněž přeměna v systémy parlamentních demokracií od totalitních společenských systémů.

Již v roce 2010 došlo k oživení světové ekonomiky (Spěváček, 2011), které trvalo i v roce 2011 (Spěváček, 2012a). Avšak rok 2012 potvrdil pesimistická očekávání, především v zemích EU, kde se v některých zemích stala situace kritická a v globalizovaném tedy vzájemně propojeném světě Evropa ohrožovala oživení i v dalších zemích (Spěváček, 2012). Rok 2012 byl tedy pro EU příznačný stagnací a pro některé státy dokonce poklesem HDP (Spěváček, 2012a). Nyní po sedmi letech od pádu banky Lehnam Brothers v září 2008 lze konstatovat, že se ekonomiky vybraných sledovaných států střední a východní Evropy nacházejí v pozvolném oživování, jež s sebou přináší ekonomický růst.

Avšak i přes skutečnost, že od finanční krize uběhlo již zmíněných sedm let, její vznik, průběh a příčiny a v neposlední době i její dopady jsou neustále předmětem nejrůznějších analýz jednak ekonomů, ale i novinářů, bankéřů, politiků či odborníků zabývajících se současným a budoucím stavem ekonomik. Nicméně podle Hanzlíkové (2015) je obecně největším zájmem dobrat se alespoň takových výsledků, které by potvrdily předpoklady, zda a za jakých podmínek se ekonomická a finanční krize může opakovat a co by eventuálně mohla znamenat při jejím dalším útoku na globální a národní ekonomiky.

2 CÍL PRÁCE A METODIKA

2.1 CÍL PRÁCE

Cílem diplomové práce je zachytit a zhodnotit dopady finanční a hospodářské krize na ekonomiky vybraných států střední a východní Evropy na základě vybraných makroekonomických ukazatelů. Dále si práce klade za cíl identifikovat a komparovat dopady krize dle vybraných ukazatelů na ekonomiky vybraných států střední a východní Evropy a poukázat na specifické projevy krize v jednotlivých státech.

2.2 METODIKA PRÁCE

Pro dosažení stanovených cílů bylo tedy nejprve zapotřebí prostudovat odbornou literaturu, jež se vztahuje k danému tématu, která je součástí teoretické části práce, kdy byly prostřednictvím metody komparace porovnány jednotlivé výroky autorů a následně byly dány syntézou poznatků do kontextu. Tato část jako jedna kapitola vysvětluje příčiny vzniku finanční a hospodářské krize a také faktory, jež ovlivnily dopady krize. Mimo jiné, vysvětleny jsou i jednotlivé vybrané makroekonomické ukazatele, dle kterých byly dopady finanční a hospodářské krize na vybrané státy střední a východní Evropy analyzovány. Zmíněná jsou rovněž vybraná opatření, která byla proti krizi učiněna, jednak na úrovni vybraných států střední a východní Evropy, jednak na úrovni EU. Zařazena byla také kapitola, která stručně charakterizuje vybrané státy střední a východní Evropy, které jsou zároveň novými členskými státy EU¹ a uvádí trendy vývoje ekonomik sledovaných států v důsledku procesu transformace. Práce taktéž poukazuje na dluhovou krizi eurozóny, která je prozatím posledním dějstvím krize vzniklé v září 2008.

Praktická část práce je založena na časoprostorové analýze vývoje vybraných makroekonomických ukazatelů ekonomik vybraných států střední a východní Evropy, díky nimž bylo možné sledovat a identifikovat dopady finanční a globální hospodářské krize a poté dopady ve vybraných státech komparovat. Mezi vybrané ukazatele byl zvolen hrubý

---

¹ Nové členské státy EU: Novými členskými státy EU jsou ty země, které přistoupily do EU k datu 1.5.2004 (Česká republika, Estonsko, Kypr, Litva, Lotyšsko, Maďarsko, Malta, Slovensko, Slovinsko) a k 1.1.2007 (Bulharsko a Rumunsko). Nejnovějším přistoupivším členem je Chorvatsko, které vstoupilo do EU 1.7.2013 (Evropa, 2015a).

domácí produkt (dále jen HDP), inflace, nezaměstnanost, zahraniční obchod, přímé zahraniční investice (dále jen PZI) a státní dluh. Makroekonomické ukazatele byly získány zejména ze statistického úřadu Evropského společenství Eurostatu a UNCTAD pro období 2004 – 2014 a byl tedy sledován jednak vývoj vybraných makroekonomických ukazatelů v období před vypuknutím finanční a hospodářské krize, kdy po transformačním období docházelo k ekonomickému růstu, a jednak v období nejhlubší recese. Následně byla věnována pozornost i průběhu oživení ve vybraných státech střední a východní Evropy. Konečný rok 2014 byl zvolen jak z důvodu delšího časového odstupu od propuknutí finanční a hospodářské krize v jednotlivých vybraných státech, tak z důvodu komplexnosti nejaktuálnějších dostupných dat.

Časová analýza vybraných ukazatelů ekonomik vybraných států střední a východní Evropy je založena na ročních údajích mezi roky 2004 – 2014. Pro podrobnější náhled byl zařazen čtvrtletní vývoj temp růstu HDP pro období 2008 – 2013 a čtvrtletní míra nezaměstnanosti v období 2008 – 2014 ve vybraných státech střední a východní Evropy. Pro informaci a srovnání bylo rovněž u vybraných ukazatelů zařazeno srovnání s EU jako celkem EU-27².

Pro lepší orientaci a přehlednost prováděných časových analýz byly ze získaných dat vytvářeny grafy (dále nazývané jako obrázky) a tabulky. V závěru práce byla provedena syntéza zvolených dat o makroekonomické situaci a zjištěných poznatků vybraného regionu střední a východní Evropy. Přičemž na základě získaných a analyzovaných dat bylo následně možné zdůvodnit, proč se ekonomiky těchto států vyvíjejí tak, jak se vyvíjejí, a dále se pokusit stanovit doporučení ke zlepšení ekonomického vývoje těchto států, čímž se zabývají kapitoly vlastní praktické části práce.

---

² EU-27: EU-27, jež implikovala 27 členských států, měla trvání do 30. června 2012, poté 1. července 2012 vstoupilo do EU Chorvatsko a z EU jako celku se stala EU-28. Z důvodu nezahrnutí Chorvatska je v práci uváděn celek EU-27. Nicméně v roce 2004, který byl zvolen jako počáteční rok pro časovou analýzu, existovala od roku 1995 EU-25, která byla poté v roce 2007 rozšířena o Bulharsko a Rumunsko a je tak datován vznik EU-27. Do zmíněného roku 1995 působila EU-15, jež byla tvořena dvanácti zakládajícími státy (Belgie, Dánsko, Francie, Irsko, Itálie, Lucembursko, Německo, Nizozemsko, Portugalsko, Řecko, Spojené království, Španělsko) a následně přistoupily Rakousko, Švédsko a Finsko (Evropa, 2015a).

3 TEORETICKÁ VÝCHODISKA

3.1 VYBRANÉ MAKROEKONOMICKÉ UKAZATELE

Vzhledem ke stanoveným cílům práce je potřeba zachytit situaci národního hospodářství v jednotlivých vybraných státech střední a východní Evropy. Úspěšnost národního hospodářství, jeho vyspělost a zdraví lze měřit pomocí různých makroekonomických výstupů, přičemž Kraft a Bednářová (2009) říkají, že mezi nimi zaujímá dominantní postavení ukazatel HDP. Základní měřítko hospodářského výkonu HDP představuje celkovou tržní hodnotu všeho konečného zboží a všech služeb vyrobených hospodářstvím (nejčastěji na území daného státu) během jednoho roku (Tunkrová, 2013). Vybrané sledované státy jsou porovnány pomocí jejich meziročního vývoje tempa růstu HDP. Rovněž je zařazen HDP na obyvatele ve standardu kupní síly (PPS³), který je často užíván pro srovnání hospodářství zemí a blahobytu jejich občanů. Tunkrová (2013) dodává, že tento ukazatel měří velikost hospodářství, nikoliv životní úroveň průměrného občana. HDP v PPS jsou údaje ve společné měně, která stírá rozdíly v cenových hladinách mezi zeměmi, což umožňuje srovnání mezi jednotlivými zeměmi a propočet na obyvatele umožňuje srovnání jednotlivých ekonomik, jež se liší svou velikostí (Eurostat, 2014).

Dalším vybraným ukazatelem je inflace, která obecně znamená růst cen a je základním ukazatelem cenového vývoje v ekonomice. Inflace se vymezuje jako nepřetržitý dlouhodobý růst agregátní cenové hladiny sledované prostřednictvím vývoje určitého cenového indexu (Vintrová, 2012). Vysoká a nestabilní míra inflace podle Vintrové (2012) působí nepříznivě na růstovou výkonnost národní ekonomiky, přičemž Tunkrová (2013) zmiňuje, že jistá míra inflace je považována za normální a dokonce žádoucí a to kvůli jejímu vztahu s nezaměstnaností. V překládané práci je použita harmonizovaná roční míra inflace vyjádřená pomocí indexu spotřebitelských cen⁴ (dále jen CPI), která umožňuje mezinárodní srovnání (Eurostat, 2015b). CPI je vypočítávaný

---

³ Purchasing Power Standard (PPS): Jedná se o umělou měnovou jednotku zohledňující odlišnost zahraničních cen (Eurostat, 2014).

⁴ Index spotřebitelských cen: „K zachycení vývoje cen se používají statistická měřítka, která nazýváme cenové indexy. Jedním z nejdůležitějších je index spotřebitelských cen všeobecně známý pod zkratkou CPI (Consumer Price Index), který měří průměrnou cenu statků a služeb kupovaných spotřebiteli“ (Samuelson a Nordhaus, 2013, str. 373).

na vybraném koši reprezentativních výrobků a služeb a publikovaný v měsíčních intervalech (Vintrová, 2012).

Důležitým ukazatelem, který je do kvalifikační práce zařazen a sleduje situaci na trhu práce, je nezaměstnanost, respektive míra nezaměstnanosti. Analýza míry nezaměstnanosti v předkládané práci je založena na údajích výběrového šetření pracovních sil (VŠPS), která je mezinárodně zharmonizovaná dle metodologie Mezinárodní organizace práce (ILO) (Eurostat 2015c). Míra nezaměstnanosti vypočtená z údajů VŠPS je v procentech vyjádřený podíl osob nezaměstnaných ve věku 15 – 74 let vztažených k celkovému počtu osob náležejících do pracovní síly v daném období (Žďárek, 2012). Specifickým problémem je dlouhodobá nezaměstnanost (déle než 12 měsíců), jenž má výrazně negativní dopady a je velmi obtížně řešitelná, a proto byla do práce také zařazena. Ve výpočtu dlouhodobé míry nezaměstnanosti je poměřován počet dlouhodobě nezaměstnaných (12 měsíců a více) ve věku 15 – 74 let k ekonomicky aktivním osobám (Eurostat 2015c). Ukazatel je rovněž vymezen v souladu s definicí ILO.

Dále je ve zvolených státech a časovém období analyzován zbožový zahraniční obchod, tedy export a import, načež podle Karpové (2009) je zahraniční obchod zbožím pro země střední a východní Evropy podstatným faktorem hospodářského růstu. Zamrazilová (2012, str. 435) říká, že „zahraniční obchod znamená, že část produkce zboží a služeb vytvořené v domácí ekonomice se vyváží, zatímco část produkce, která je doma spotřebována nebo investována, je naopak vyráběna v zahraničí a do domácí ekonomiky je dovážena“.

V neposlední řadě je ve vybraných státech střední a východní Evropy sledován vývoj přímých zahraničních investic (dále jen PZI), které se podle Gajduškové (2010) nevyhnuly dopadům finanční a hospodářské krize stejně jako ostatní investice jakéhokoliv charakteru. Práce se snaží analyzovat vývoj přílivu a odlivu PZI, kterou přinesla finanční a hospodářská krize. Česká národní banka (2015) uvádí definici PZI, přičemž zní „PZI odráží záměr rezidenta jedné ekonomiky (přímý investor) získat trvalou účast v subjektu, který je rezidentem v ekonomice jiné než ekonomika investora (přímá investice). Přímá investice zahrnuje jak původní transakci mezi oběma subjekty, tak všechny následující kapitálové transakce mezi nimi a mezi afilovanými podniky, zapsanými i nezapsanými v obchodním rejstříku. Za součást přímé zahraniční investice je považován kromě podílu na základním

kapitálu také reinvestovaný zisk a ostatní kapitál, zahrnující úvěrové vztahy s přímým investorem“. Nicméně PZI jsou spojeny podle Dunninga (2015) též s převody technologií, značky, manažerských dovedností a organizačních schopností, přičemž investor poskytuje vlastní aktiva za určitým účelem, tedy dosažením dlouhodobého cíle. Takovýmto cílem může být například vstup na nové trhy, přístup ke zdrojům, snížení nákladů.

Posledním zvoleným makroekonomickým ukazatelem ve vybraných státech střední a východní Evropy je celkový státní dluh neboli celkový veřejný dluh, který je v předkládané práci představen jako hrubý veřejný dluh k HDP, je tedy vyjádřený v % HDP (Eurostat, 2015d). Sekerka, Brčák, Kučera (2015) zmiňují, že míru zadlužení států měří tzv. fiskální Maastrichtská kritéria⁵. Přičemž kritérium hrubého veřejného dluhu k HDP, což je poměr hrubého dluhu vládního sektoru⁶ v nominální hodnotě vyjádřený k HDP v tržních cenách, by nemělo překročit 60% (Sekerka, Brčák, Kučera, 2015). Reinhartová a Roggof (2013) říkají, že celkový veřejný dluh představuje celkové závazky státu vůči domácím i zahraničním věřitelům. Jde tedy o indikátor, jež podle Karpové (2013) nepřímo reflektuje ze střednědobého ba dokonce dlouhodobého hlediska o vývoji bilancí veřejných rozpočtů.

3.2 VÝCHODISKA TEORIE EKONOMICKÉHO CYKLU

Je všeobecně známo, že otázka hospodářské krize a cyklického vývoje ekonomiky byla v popředí zájmů ekonomů již od samotných počátků ekonomie jako vědy. Teorie krize

---

⁵ Fiskální Maastrichtská kritéria: Cílem Maastrichtských kritérií je snaha přimět země EU k dodržování fiskální disciplíny tak, aby směřovaly k vyrovnanému či přebytkovému hospodaření, které by poskytovalo prostor pro snižování vládního dluhu a umožnilo fungování automatických stabilizátorů (Sekerka, Brčák a Kučera, 2015, str. 296). Přičemž členské státy EU, které chtějí zavést euro, musí splnit tato kritéria: 1) kritérium cenové stability – průměrná roční inflace nesmí překročit o více než 1,5 procentních bodů průměrnou roční inflaci tří členských zemí s nejlepšími hodnotami inflace (tento cíl je definován jako hodnota inflace nižší, ale blízká 2%); 2) kritérium kurzové stability – alespoň dva roky před vstupem do měnové unie by se kandidátská země měla zapojit do ERM II a po tuto dobu by nemělo dojít k devalvaci; 3) kritérium dlouhodobých úrokových sazeb – dlouhodobá nominální úroková míra nesmí přesahovat o více než 2 procentních bodů průměr tří zemí s nejlepšími výsledky týkajícími se cenové stability; 4) kritérium udržitelnosti veřejných financí, přičemž podíl veřejného dluhu na HDP nesmí překročit 60% a podíl deficitu státního rozpočtu na HDP musí být menší než 3% (Ministerstvo financí, 2013).

⁶ Hrubý dluh vládního sektoru: „Znamená hrubý úhrn dluhů (emitované cenné papíry, přijaté úvěry) ke konci roku, konsolidovaných uvnitř a mezi jednotlivými subsektory vlády“ (Sekerka, Brčák, Kučera, 2015, str. 296).

je součástí všech teoretických škol a přístupů. Jako každá tržní ekonomika⁷, tak i ekonomiky vybraných států střední a východní Evropy prochází cyklickým vývojem a jeho jednotlivými fázemi hospodářského cyklu. Kraft et al. (2010) zmiňují, že ty se vně projevují kolísáním reálného produktu⁸, zaměstnanosti, objemu investic, zisků a dalších ekonomických veličin.

Tržní ekonomiky se nevyvíjejí rovnoměrně, typický je pro ně vývoj v hospodářských cyklech, jak již bylo uvedeno výše. Kraft et al. (2010, str. 33) uvádí, že „pokud k cyklickému výkyvu dochází tzv. „přirozenou“ cestou (kolísání reálného produktu v určitých periodách či poptávkových a nabídkových šoků), plní krize jistou ozdravnou funkci, ekonomika má zpravidla schopnost „sebeuzdravení“. Dojde-li ale k cyklickému sestupu v důsledku neadekvátních zásahů do ekonomického vývoje, pak je třeba pomoci přirozenému vývoji státním zásahem.“ Kraft et al. (2010) dále tvrdí, že toto o to víc platí pro ekonomiku, do které byla krize importována zvnějšku, tedy nebyla vyvolána vnitřní příčinou.

Samuelson a Nordhaus (2013) uvádějí, že jednotlivé fáze jsou označovány různými pojmy: expanze, oživení, konjunktura nebo růst, kdy dochází k rozmachu nabídky i poptávky. Poté následuje vrchol, přičemž dochází k převisu nabídky nad poptávkou, země zpravidla přesáhne svou hranici produkčních možností⁹ a vyskytují se chybějící výrobní faktory¹⁰, tím dojde k tzv. přehřátí ekonomiky, finanční a hospodářské krizi. Jinými slovy také označováno jako kontrakce, sestupná fáze, pokles, zpomalení, propad, recese nebo deprese. Nutno však rozlišovat mezi významem recese a deprese. Deprese, představující tíživý stav ekonomiky, za nějž je pokládána hluboká a dlouhá recese, přičemž recese vyjadřuje stav, kdy dochází k poklesu reálného produktu, který pokračuje dvě po sobě jdoucí čtvrtletí (Kraft et al., 2011) a je jakýsi předstupeň deprese (Kovanda, 2009). V závěru se ekonomika dostane do fáze,

---

⁷ Tržní ekonomika: „Je hospodářským systémem, kde dochází ke směně zboží a služeb prostřednictvím soukromých transakcí mezi domácnostmi a soukromými podniky. Ceny jsou určovány směnou mezi kupujícími a prodávajícími na soukromých trzích“ (Tunkrová, 2013, str. 9).

⁸ Reálný produkt: Jinak řečeno reálný HDP. „Hodnota veškeré finální produkce vyrobené v dané zemi za jeden rok zohledňující inflaci“ (Samuelson a Nordhaus, 2013, str. 659).

⁹ Hranice produkčních možností: „(Production possibility frontier, PPF) zobrazuje největší možná množství statků, která mohou být v ekonomice při daném množství použitelných vstupů a daných znalostí technologií vyrobena“ (Samuelson a Nordhaus, 2013, str. 10).

¹⁰ Výrobní faktor: Jinak řečeno vstupy, jimiž jsou statky nebo služby, které jsou použity k výrobě jiných statků či služeb. Rozlišujeme tři hlavní skupiny výrobních faktorů, kterými jsou půda, práce a kapitál (Samuelson a Nordhaus, 2013).

kdy nevyužívá plně svých výrobních faktorů a je ve fázi sedla či dna, pod hranicí produkčních možností (Samuelson a Nordhaus, 2013).

Existence cyklů může mít celou řadu příčin a podle toho lze konkrétní cykly odlišit dle Krafra a Bednářové (2009, str. 71) na:

- „Krátkodobé (Kitchinovy) cykly – jedná se o krátkodobé kolísání reálného produktu s periodicitou 3 – 5 let. Toto kolísání zpravidla způsobují výkyvy v zásobách nebo sezónní události, jako např. vliv počasí v zemědělství a stavebnictví, vliv letních dovolených apod.
- Střednědobé (Juglarovy) cykly – příčiny těchto cyklů spočívají především v existenci poptávkových a nabídkových šoků souvisejících s vývojem investic do strojů a zařízení. Délka jednoho cyklu se obvykle pohybuje v rozmezí 7 – 11 let.
- Dlouhodobé cykly – které dále dělí na Kuznetsovy s délkou 15 – 25 let způsobené kolísáním investic do infrastruktury, válkami, rozšiřováním světového obchodu apod. Kondratěvy vlny s délkou 45 – 60 let související se zlomovými technickými vynálezy, které vedou k technologickým revolucím (vynález parního stroje, elektřiny, spalovacího motoru, informačních technologií). Forresterovy cykly s periodicitou cca 200 let založené na tzv. systémové dynamice a na modelování vývoje průmyslových inovací. Tofflerovy civilizační vlny s periodicitou 1000 – 2000 let považují za základní zlomové body vývoje zemědělskou revoluci a primární dělbu práce, průmyslovou revoluci a v polovině 20. století vznik ekonomiky založené na znalostech“.

Vedle možných negativních efektů, které jednotlivé fáze hospodářského cyklu mají, jsou i efekty pozitivní. U fáze expanze (oživení, konjunktury, růstu) je to na první pohled zřejmé, ale i krize vede k vytváření prostoru pro rozvoj dalších, právě těch nejméně úspěšných ekonomických subjektů. Je ovšem nutné položit si otázku, zda i hospodářskou krizi, která má základ v krizi finanční a svůj počátek v USA, kdy podle Kovandy (2009) pět největších a nejmocnějších investičních bank: Goldman Sachs, Lehman Brothers, Bear Stearns, Merrill Lynch a Morgan Stanley nakumulovalo na konci fiskálního roku 2007 dluh 4,1 bilionu amerických dolarů (USD), což představuje asi 30% HDP USA, je možné spojovat s možnými pozitivními efekty. A právě tento problém byl řešen podle Krafra et al. (2010) faktickými podvody na trhu cenných papírů, které způsobily hospodářskou krizi. Na tomto

místě je potřeba zmínit myšlenku, že krize nemusejí být způsobeny jen přirozeným vývojem, ale i fenomény, které vyplývají z porušování přirozeného vývoje.

Nachází-li se ekonomika v období krize, vývoj makroekonomických veličin není příznivý. Je proto přirozené klást si otázku, jak dlouho bude tento stav trvat. V tomto případě Kraft et al. (2010) zmiňuje, že ekonomická teorie nemá žádný nástroj, na základě kterého by bylo možné jednoznačně a přesně odpovědět. Jedním z možných řešení je, spolehnout se na kvalifikované odhady renomovaných ekonomů. Kovanda (2009) říká, že byly negativní dopady hospodářské krize odhadnuty podle Kennetha S. Rogoffa¹¹ na 5 až 7 let.

3.3 VÝVOJ EKONOMICKÉHO VÝKONU GLOBALIZOVANÉ EKONOMIKY SVĚTA

Již v minulosti docházelo k nerovnoměrnému vývoji ekonomické úrovně zemí a regionů jednak v rámci vztahů, jednak mechanismů světového hospodářství. Jedním z charakteristických znaků současné globální ekonomiky je oslabování role národního státu a naopak posilování vlivu transnacionálních korporací.

Podoba současného světového hospodářství je poznamenána zrychlením vědeckotechnického pokroku a neustálou vzrůstající propustností národních hranic. To potvrzují i Fárek a Kraft (2012, str. 13), kteří říkají, že „novým aspektem je nebývale razantní vývoj v oblasti informačních a komunikačních technologií, jenž ve spojení s privatizací, deregulací, liberalizací a hospodářsko-politickou integrací vnesl do ekonomického propojování států a regionů nebývalou intenzitu a komplexnější dimenzi“. Pojmenováním či souhrnným zachycením těchto jevů je termín globalizace. V tomto kontextu globalizaci Fárek a Kraft (2012, str. 13) definují jako „všeobecné uvolňování bariér mezinárodního obchodu, migrace, toků kapitálu, transferů technologie a zahraničních investic“.

---

¹¹ Kenneth S. Rogoff: kvalifikovaný, renomovaný profesor ekonomie na Harvardské univerzitě, který byl i hlavním ekonomem Mezinárodního měnové fondu (MMF). Je autorem řady odborných prací, zejména o veřejných dlužích (Reinhartová a Rogoff, 2013).

Principy dnešního tržního mechanismu mají pozitivní dopady na efektivnost¹², avšak nejsou schopny zabránit kupení výhod na stranu silnějších subjektů a nevýhod na stranu slabších (Kraft et al., 2010). Na druhé straně však Kraft et al. (2010, str. 36) tvrdí, že „globalizace vytváří nový potenciál, zdroje a možnosti zmírňovat nepříznivé dopady nerovnoměrného vývoje včetně negativního efektu hospodářských krizí, zvláště v případě nenastávají-li ve stejném čase a v různých zemích (viz v současnosti např. Řecko) a posilovat přizpůsobovací procesy, současně v sobě globalizace ale obsahuje i hrozbu intenzivnějšího přenosu ekonomických krizí, a tak i jejich synchronizace“.

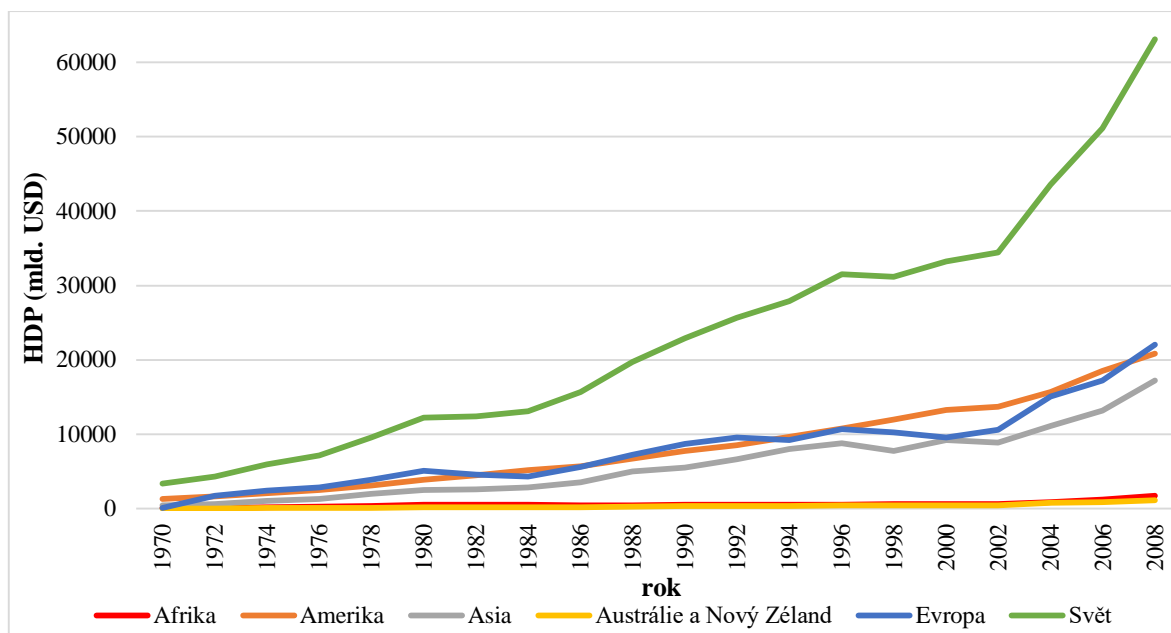
Podle Krafta et al. (2010) je dnešní globalizace vymežována mocí finančních trhů a je spojena s dominantním postavením terciárního sektoru s relativně velkou mobilitou faktorů práce s výjimkou Evropy. Podstatně nižší mobilitu faktorů práce v Evropě oproti USA potvrzují i Abrhám (2011) či Samuelson a Nordhaus (2013).

Obrázek č. 1 ilustruje, že přetrvává nerovnoměrnost výkonnosti jednotlivých regionů celého světa, ačkoliv výkonnost ekonomiky celého světa v období mezi roky 1970 a 2008 velmi dynamicky rostla. HDP celého světa dosáhl v roce 2008 více než trojnásobku roku 1970. Přičemž Spěváček (2012b) dodává, že v celém poválečném období se růst světové ekonomiky vyznačoval dlouhodobou tendencí klesajících temp růstu. Růstová dynamika ve vyspělých západoevropských zemích (EU-15) se snížila z téměř 5% průměrného ročního tempa růstu v 60. letech na pouhé 1% v první dekádě 21. století (Spěváček, 2012b). Růst americké ekonomiky byl podle Spěváčka (2012b) vyrovnanější a v dekadách 70., 80. a 90. let se pohyboval kolem 3%.

---

¹² Efektivnost: „Nepřítomnost plýtvání, tj. jsou-li zdroje využívány tak, že dosáhneme nejvyšší možné míry uspokojení při daných vstupech a technologiích“ (Samuelson a Nordhaus, 2013, str. 657).

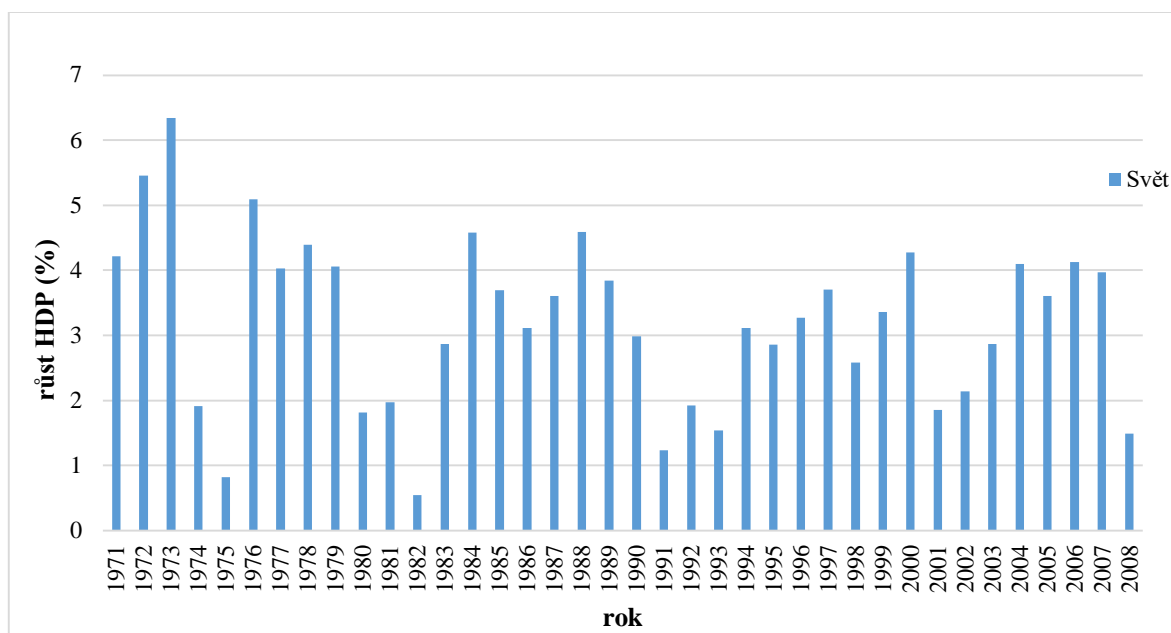
Obr. č. 1: Vývoj HDP ve světě a vybraných regionech v letech 1970 – 2008 (běžné ceny, mld. USD)

Zdroj: Unstats, 2015; vlastní zpracování

Dle obrázku č. 2 lze říci, že si světová ekonomika jako celek zachovává svůj cyklický charakter a je možné vidět, že ve sledovaném období 1970 – 2008 proběhly v podstatě 4 cykly. První mezi roky 1975 a 1982 s délkou 7 let, druhý mezi 1982 a 1991 s délkou 9 let, třetí mezi roky 1991 – 2001 v délce 10 let a čtvrtý mezi roky 2001 a 2008 v délce 7 let. Na základě statistických údajů a výše uvedené teorie ekonomických cyklů lze konstatovat, že světová ekonomika si zhruba zachovává délku tzv. středně dobých Juglarových cyklů. Avšak je nutné uvažovat s modifikací příčin těchto cyklů, protože podle Juglara jsou hlavní příčinou investice do nových strojů a zařízení, včetně jejich úvěrového krytí (Kraft a Bednářová, 2009), kdežto finanční a hospodářská krize byla vyvolána řetězcími se přehmaty v ekonomice USA.

Obr. č. 2: Vývoj růstu HDP ve světě v letech 1971 – 2008 (stálé ceny, %)

Zdroj: Unstats, 2015; vlastní zpracování

Dále lze dle obr. č. 2 konstatovat, že první dekáda tohoto století podle Spěváčka (2012b) poznamenaná prohlubující se integrací a globalizací světové ekonomiky vypadala slibně, avšak po velmi silném růstu světové ekonomiky v letech 2004 – 2007, který dosahoval přes 4% ročně, postihla v letech 2008 a 2009 převážnou většinu zemí světa nejhlubší recese v celém poválečném období, které byla do značné míry synchronizovaná. A proto je možné hovořit o globální recesi světové ekonomiky.

Kraft et al. (2010) říká, že existuje vysoký stupeň synchronizace hospodářského cyklu jednotlivých regionů světové ekonomiky, což je spjato s její globalizací. Nicméně zvětšující se míra synchronizace je vnímána spíše jako problém, neboť krizí postižené oblasti jsou ve stejném čase a právě proto je v tu chvíli minimum nepostižených subjektů, které by mohly pomoci.

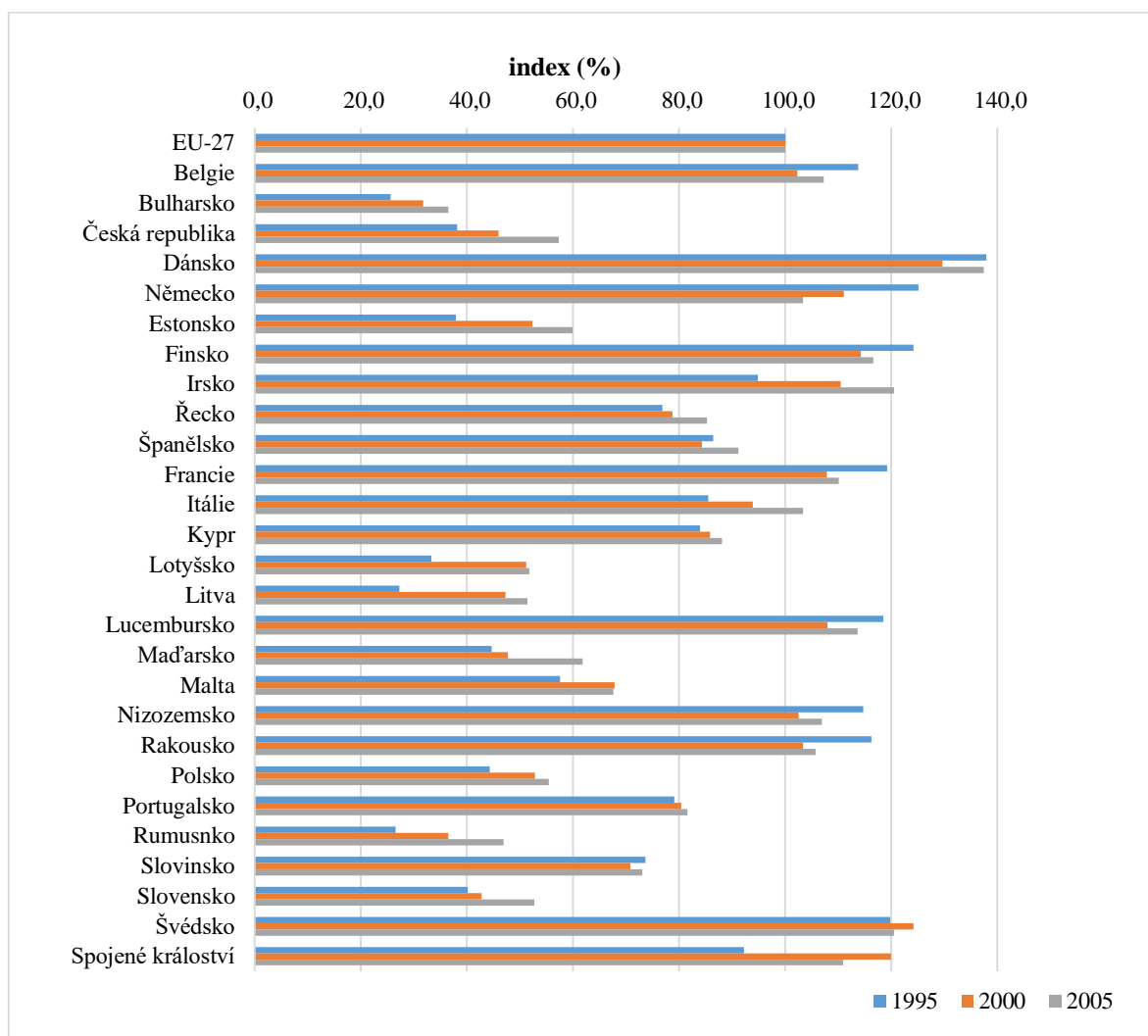
3.3.1 VÝVOJ MAKROEKONOMICKÝCH VELIČIN V EVROPĚ

Posilování ekonomiky EU jako celku a jednotlivých států, dále prvků ekonomického prostoru vůči ostatnímu světu je v popředí praxe dnešní Evropy. Malý (2014a) říká, že EU vnímá svou konkurenceschopnost jako určující faktor svého postavení v globální

ekonomice a rozdíly mezi členskými státy jsou považovány za limitující faktor efektivního fungování vnitřního trhu EU.

V průběhu desetiletí 1995 – 2005 přetrvávají disproporce mezi jednotlivými evropskými zeměmi měřeno HDP na obyvatele v PPS, jak ukazuje obr. č. 3. Z obrázku č. 3 je také patrné, že 12 států přesahuje průměr EU-27, naopak pod průměrem je 15 zemí. A to, přistoupivší státy v roce 2007 (Bulharsko a Rumunsko) zakončují řadu a státy, které přistoupily v roce 2004 (Česká republika, Estonsko, Kypr, Litva, Lotyšsko, Malta, Maďarsko, Polsko, Slovensko, Slovinsko). Dle obr. č. 3 lze tedy konstatovat, že rozšiřování EU tedy zvyšuje její regionální ekonomickou nesourodost.

Obr. č. 3: Přehled pořadí 27 zemí EU podle relace k hodnotě HDP na obyvatele v PPS k EU-27 (%)

Zdroj: Eurostat, 2015d; vlastní zpracování

3.4 FINANČNÍ A HOSPODÁŘSKÁ KRIZE

Finanční krize nejsou žádným novým fenoménem. Nicméně Cihelková et al. (2008) upozorňuje, že ty z posledních let obsahují nové prvky, jejichž zdroje jsou finanční inovace a rostoucí globalizace finančních trhů. Těmito prvky jsou nákazové šíření krizí ze země původu do dalších ekonomik a rychlý přenos vedlejších účinků krizí z finančního do reálného sektoru (Cihelková et al., 2008). Finanční krize nejsou homogenním fenoménem, avšak jsou komplexním jevem, jež vyžadují přesnou specifikaci jejich hlavních příčin. To potvrzuje i Soros (2009), který říká, že ekonomická a finanční krize je systematickou, hlubokou krizí ekonomického a politického modelu. Je proto nutné analyzovat veškeré aspekty, které určitým způsobem přispěly k výsledné podobě a velikosti krize, a to zejména z důvodu jejího rozsahu z hlediska geografického i z hlediska zasažených sektorů ekonomik.

3.4.1 PŘÍČINY VZNIKU FINANČNÍ KRIZE

Jako příčina vypuknutí hospodářské krize je nejčastěji zmiňována hypoteční krize, která byla vyvolána kolapsem na trhu s nemovitostmi v USA a projevovala se nejprve jako krize lokální, která se pak postupně přelila do krize finanční, a to v létě roku 2008 a na podzim téhož roku se stala krizí reálné ekonomiky a ve svých důsledcích se projevila v globálním měřítku (Mráček, 2009). Podle Janáčkové (2010) či Krafta et al. (2010) lze však její historické kořeny hledat již v předcházející krizi, jež byla vyvolána pádem nadhodnocených technologických akcií, nazývána jako tzv. dot.com krize.

3.4.1.1 AKCIOVÁ BUBLINA

V 90. letech bylo v USA nainvestováno do internetových sítí, serverů, webových aplikací, obchodu a marketingu stovky miliard dolarů (Kraft et al., 2010), došlo tedy k obrovskému boomu informačních technologií. Tím byla vytvořena akciová bublina, která se nafukovala. Podle Krugmana (2009) měla akciová bublina 90. let pravděpodobně dvě hlavní příčiny. První byl extrémní optimismus ohledně ziskového potenciálu informačních technologií. Druhá příčina byla sílící pocit jistoty a důvěry v ekonomiku. A právě kombinace obou těchto příčin vyháněla ceny akcií tak vysoko (Krugman, 2009). Akciové trhy svůj vrchol zažívaly v létě roku 2000 a během dalších dvou let ztratily akcie v průměru 40% své hodnoty (Krugman, 2009). Splasknutím akciové bubliny byly postiženy firmy, které byly

nuceny odepsat řadu investic a projít restrukturalizací a propouštěním zaměstnanců či bankrotem. Poté následovalo zasažení amerických domácností a tím pádem klesla spotřeba (Kraft et al., 2010). Tento pokles se následně odrazil v propadu HDP a zabránění dalšímu prohlubování propadu HDP měla napomoci uvolněná monetární politika¹³ americké centrální banky (FED). Byla snížena federální úroková míra, což se následně odrazilo na vyšší úroků z hypotečních úvěrů. Tím se začala tvořit další bublina, tentokrát realitní, která byla podle Krugmana (2009) ještě méně opodstatněná, než akciová bublina.

3.4.1.2 REALITNÍ BUBLINA

Velmi nízké úrokové sazby zapříčinily ztraktivnění nákupu nemovitostí a to bezesporu dále způsobilo určitý nárůst ceny domů. Růst hodnoty aktiv způsobil, že americké domácnosti nabyly dojmu, že jejich bohatství vzrostlo (Klvačová, 2009). Nicméně zvyšování nominální hodnoty domů vždy způsobuje, že si jejich majitelé s větší ochotou půjčují, aby financovali svoji spotřebu (Varoufakis, 2013). To je přivedlo k masivnímu nárůstu zadlužování a utrácení, jednak za nákupy domů, ale i aut a dalších předmětů dlouhodobé spotřeby a finanční trhy velmi horlivě domácnostem půjčovaly peníze. Krugman (2009, str. 132) k tomu dodává, že „kupující dostali půjčku, aniž museli předem složit jakoukoli zálohu, anebo byla tato záloha směšně nízká, přičemž měsíční výše splátek zjevně přesahovala možnosti kupujících – či je alespoň mohla přesahovat za předpokladu, že se původní lákavě nízké úrokové sazby změnily“.

Hypotéky si však nebraly jen domácnosti s nízkými příjmy, ale i klienti s vyšším rizikem ztráty zaměstnání či klienti s nepříliš dobrou kreditní historií (Klvačová, 2009). Tento zlozvyk se rozšířil napříč celou společností. Důvod, proč věřitelé snížili laťku, odůvodňuje Krugman (2009), že věřitelé uvěřili, že ceny nemovitostí porostou do nekonečna a za druhé si věřitelé s kvalitou svých půjček hlavu příliš nelámali proto, že je vzápětí prodali investorům, kteří vlastně nerozuměli, co kupují.

---

¹³ Monetární politika: „Cíle a rozhodování centrální banky při určování množství peněz, úrokových měr a podmínek poskytování úvěrů. Mezi prostředky monetární politiky patří operace na volném trhu, stanovení požadované velikosti bankovních rezerv a stanovení úrokových sazeb“ (Samuelson a Nordhaus, 2013, str. 664).

Výsledkem bylo, že úroveň soukromého zadlužení rostla v USA, ale i ostatních částech světa, ještě rychleji než ziskovost korporací (Varoufakis, 2013). V USA dosáhl růst nezajištěných dluhů neuvěřitelných objemů. V 70. letech se podle Varoufakise (2013) zvýšila zadluženost z osobních půjček a kreditních karet na 238% její úrovně v 60. letech, v 80. letech vyskočila na 318% úrovně 70. let. V 90. letech vzrostla zadluženost ve srovnání s 80. lety ještě výš, i když dle Varoufakise (2013) jen na 180% hodnoty předchozí dekády, zejména do značné míry kvůli recesi roku 1991, a v roce 2000 byl zaznamenán vzestup na 163% úrovně již zadlužených 90. let (Varoufakis, 2013). Foster a Magdoff (2009) dále uvádějí, že nesoulad mezi růstem objemu úvěrů a souběžným ekonomickým růstem v USA je vskutku ohromující. V 70. letech dosahovala míra nesplacených závazků půl druhého násobku celkového ročního HDP. Již v roce 1985 to byl dvojnásobek HDP a do roku 2005 se míra celkové zadluženosti USA rovnala téměř 350% HDP (Foster a Magdoff, 2009).

Rizikovému segmentu méně bonitních klientů s předpokládanou horší platební morálkou byly poskytovány hypotéky, jež nesly název supprime hypotéky jinak řečeno druhotné či substandardní. Mnohé z nich nazývá Krugman (2009) jako pochybné, byť ne všechny. Mráček (2009) uvádí, že tyto subprime hypotéky vzrostly ze 180 mld. USD v roce 2001 na 625 mld. USD v roce 2006. Mimo jiné úvěrová expanze přinesla s sebou dále nový prvek, kterým byla sekuritizace hypoték. Krugman (2009) vysvětluje, že sekuritizace hypoték znamená shromáždění velkých balíků či fondů hypoték a následný prodej podílů z výnosů splátek obdržených od dlužníků. Tuto praxi jako první prosazovaly společnosti Fannie Mae a Freddie Mac, státem podporované agentury poskytující půjčky na bydlení. Avšak do doby velké realitní bubliny se sekuritizace omezovala výlučně na tzv. prime hypotéky, jinak řečeno standardní či prvotřídní (Krugman, 2009). Byly to půjčky dlužníkům, kteří byli schopni složit vysokou zálohu a měli i dostatečně vysoký příjem, aby hypotéku dokázali splácet.

Na řadu přišla finanční inovace, která umožnila sekuritizaci substandardních hypoték, jimiž byly tzv. zajištěné dluhové obligace CDO (Krugman, 2009). CDO umožňovaly bankám vytvářet dluh a šířit jej, tedy půjčovat a okamžitě půjčku někomu prodat (Varoufakis, 2013). Krugman (2009, str. 133) dodává, že „tyto CDO nabízely podíly na výnosech ze splátek do fondů hypoték. Ne všechny podíly ale měly stejnou hodnotu. Některé nesly nálepku senior a měly přednostní nárok na výnosy ze splátek. Teprve když byly uspokojeny nároky těchto podílníků, začaly peníze přicházet podílníkům s nižší tranší“.

Zjednodušeně lze tedy říci, že tranše vymezují práva investorů. Mráček (2009) doplňuje, že podle rizika se tranše člení na senior tranše, mezzaniene tranše a junior tranše. Senior tranše podle Mráčka (2009) obvykle s ratingem AAA slibují nejnížší riziko, ale také nižší výnosy. Naopak tranše junior jsou nejrizikovější, avšak za to jsou slibovány nejvyšší výnosy. Tento systém měl být zárukou toho, že podíly označené jako senior budou velmi bezpečnou investicí.

Podle Krugmana (2009) vyvstala tedy otázka, že i kdyby někteří dlužníci nedokázali své hypotéky splácet, nakolik by bylo pravděpodobné, že jich bude tolik, aby to ohrozilo příjmy podílníků s nejméně rizikovými senior dluhovými obligacemi. Později se ukázalo, že dost, ale to nikdo v té době nedokázal předvídat, nicméně mnozí ekonomové včetně Krugmana (2009) brzy varovali, že vzniká obrovská realitní bublina a její splasknutí způsobí celé ekonomice velký problém. Soros (2009) ve své knize dokonce zmiňuje, že krizi bylo možné předcházet. Nutno dodat, že v roce 2005 bylo hypoték nekvalitního druhu přes 22% všech hypoték v USA, přičemž do roku 2007 jejich podíl dál vzrostl na 26% a všechny byly vkládány do CDO (Varoufakis, 2013).

Velká konjunktura v oblasti bydlení začala na podzim 2005 polevovat, nicméně ještě nějakou dobu trvalo, než si toho lidé všimli (Krugman, 2009). Ceny nemovitostí rostly, až se stal dům pro mnohé nedostupný, a to i v případě uvádí Krugman (2009), že by zájemci o hypotéku nemuseli skládat žádnou zálohu a platili nízké úroky. Tehdy začaly prodeje klesat a v roce 2006 byl trh natolik přesycený, že se stala situace neudržitelnou a začala realitní bublina splaskávat, zprvu pomalu a poté stále rychlejším tempem a poté v roce 2007 došlo k vážným finančním otřesům. V situaci, kdy ceny nemovitostí začaly namísto růstu klesat a domy se těžko prodávaly, začal počet nesplacených hypoték narůstat. Zároveň to znamenalo, že se z cenných papírů podložených substanadardními hypotékami stanou velmi prodělečné investice.

Propad nemovitostního trhu nuloval hodnotu cenných papírů a došlo ke kolapsu fondů investiční banky Bearn Stearns, které byly zaměřeny na investice do druhořadých hypoték a to bylo úvodem finanční krize (Kovanda, 2009). Po zkolabování samotné Bearn Stearn potkal světové trhy další šok, když 15. září 2008 zbankrotovala investiční banka Lehman Brothers. Kovanda (2009) konstatuje, že pád Lehman Brothers odstartoval nejkritičtější fázi finanční krize.

Bez ztráty se pochopitelně neobešly ani zbylé investiční banky. Merrill Lynch se musela nechat pohltit ústavem Bank of America, Goldman Sachs a Morgan Stanley byly nuceny přeměnit svůj statut v univerzální bankovní holdingy, stát se tedy zčásti i komerčními bankami (Kovanda, 2009). Největší světová pojišťovna American International Group (AIG) se rovněž ocitla na pokraji smrti. Kovanda (2009) zmiňuje, že zatímco investiční banky investovaly do balíků a dalších produktů spjatých s nesplácenými hypotékami, tak AIG jej pojišťovala, čímž se sama nakazila. King (2014) k tomu dodává, že v období let 2007 až 2012 padlo přibližně 500 amerických bank, zatímco v předchozích šesti letech přitom zkrachovalo jen 24 bank. Podle Kinga (2014, str. 37) se tedy „začal rozvíjet kolaps hospodářství spojený s rozkladem finančního systému a neexistovalo jiné řešení, než spustit mimořádnou záchrannou operaci, záchranný člun pro finanční systém využívající veškeré známé makroekonomické nástroje“.

Lze tedy shrnout, že příčinami finančních otřesů a následného hospodářského poklesu nebyl jen jeden konkrétní zdroj, ale šlo bezpochyby o multifaktoriální záležitost. Aiginger (2009) shrnul dle jednotlivých skupin faktorů hlavní příčiny ekonomické krize, jež obsahuje tabulka č. 1.

Tab. č. 1: Rozdělení hlavních příčin ekonomické krize

Krátkodobý spouštěcí mechanismus:	<ul style="list-style-type: none"> • laxní poskytování hypotečních úvěrů bez patřičného zajištění domácnostem, které představovaly riziko z hlediska budoucího splácení • spojování jednotlivých finančních instrumentů a půjček, jejich sekuritizace a následný prodej
Dlouhodobé příčiny:	<ul style="list-style-type: none"> • podcenění vzniku nových finančních instrumentů a nedostatečné přizpůsobení regulačního rámce (nedostatečná regulace v oblasti finančních derivátů, investičních fondů) • oligopolní struktura ratingových agentur • zanedbání systémového rizika
Makroekonomická nerovnováha:	<ul style="list-style-type: none"> • přebytek úspor asijských zemí a zemí produkujících ropu • trojnásobný deficit v USA: obchodní, rozpočtový a úspor • nedostatečné omezení nabídky peněz po oživení v roce 2002
Nadhodnocené očekávání výnosů:	<ul style="list-style-type: none"> • nové formy nahrazující vlastní jmění • spekulace bank, firem a spotřebitelů
Přítěžující faktory:	<ul style="list-style-type: none"> • měnová a cenová bublina (ceny surovin, ropy a potravin) • důraz na krátkodobé zisky, účetní pravidla • nedostatek surovin, energie a potravin
Neadekvátní systém odměn manažerů:	<ul style="list-style-type: none"> • bonusy za krátkodobý úspěch • vyšší zisky z finančního kapitálu než z reálných investic • spekulace jako atraktivní profese • sliby bezrizikových investic od poradců
Slabá koordinace:	<ul style="list-style-type: none"> • MMF, Světová banka, G7, konkurenční politika, daňové ráje • podcenění systémového rizika

Zdroj: Aiginger, 2009; vlastní zpracování

Za jeden z nekritičtějších bodů lze považovat nedostatečný finanční regulační rámec a velký důraz je také kladen na problematická místa v oblasti bankovního dohledu (Kraft et al., 2010). Faktor, který dle Krafta et al. (2010) do jisté míry přispěl ke zhoršení hospodářské situace, lze zařadit i fiskální politiku¹⁴, která je však často zmiňována až ve vazbě na přijatá protikrizová opatření.

3.5 OBECNÝ PRŮBĚH A ŠÍŘENÍ FINANČNÍ A HOSPODÁŘSKÉ KRIZE

Dle Švejnara (2009) lze průběh krize schematicky naznačit ve čtyřech fázích od morálního hazardu na reálním trhu k recesi. Jako první se odehrává krize na reálním trhu,

¹⁴ Fiskální politika: „Vládní program týkající se 1. nákupu zboží a služeb a výdajů na transferové platby a 2. daňových sazeb – jejich druhu a výše“ (Samuelson a Nordhaus, 2013, str. 658).

kteřá začíná v USA, ale nepřímó také v jiných zemích. Druhá fáze se odehrává ve vysoce vyvinutých zemích, zvláště v USA a v západní Evropě. V této fázi se finanční instituce dostávají do velkých problémů ve spojení právě s již zmíněným realitním trhem a také s inovacemi na finančních trzích, použití inovovaných derivátů¹⁵, které způsobují výrazně velké výkyvy (Švejnar, 2009). Podstatné pro přechod z prvního stádia do druhého stádia je, že mnoho či dokonce většina významných institucí z vyspělého světa investovala, a to přímo či nepřímó, do derivátů navázaných na realitní trh v USA a tím se problémy zvětšují (Švejnar, 2009). Rovněž i Myant a Drahooupil (2013) říkají, že dopady této fáze se rychle rozšířily po celém světě do zemí, které byly závislé na kapitálových tocích. Při přechodu z druhého do třetího stádia upozorňuje Švejnar (2009) na zlom, kdy postižené finanční instituce změni přístup, výrazně zpřísni podmínky pro nové půjčky a jsou zde vidět negativní dopady na efekt bohatství, kdy dochází k poklesu hodnoty realit a finančních aktiv, dále dopady na individuální spotřebu a z toho se potom odvíjí negativní efekt na agregátní poptávku, dochází ke zpomalování a recesi. Lze konstatovat, že důsledkem finanční krize tak byla snižená poptávka po produktech, které byly závislé na úvěrech. To se týkalo zejména bydlení, stavebnictví, motorových vozidel a dalšího zboží dlouhodobé spotřeby (Myant a Drahooupil, 2013).

Poté následuje fáze, v níž dochází ke zpomalení ekonomik a mimo jiné k hrozbě recese v zemích přímo zasažených fází předchozí. Švejnar (2009) vysvětluje, že právě to začíná měnit chování investorů, spotřebitelů a podniků. A ve čtvrté fázi dochází opravdu k recesi a jejími dopady jsou zasaženy všechny ostatní země i ty, které měli svůj finanční sektor v poměrně dobrém stavu (Švejnar, 2009). Dále doplňuje, že v této fázi je zasažena většina rozvojových zemí všeho typu, zejména pro jejich závislost na exportech do zemí rozvinutých, které vstupují do recese. V těchto zemích jsou často problémy finančních institucí sekundárního typu a souvisí s prudkými změnami kurzu a u zemí zaměřených na export dochází k znehodnocení měn (Švejnar, 2009).

---

¹⁵ Deriváty: „Patří mezi nástroje úvěrového trhu. Jedná se o nové formy finančních nástrojů, jejichž hodnota je založena, nebo odvozena od hodnoty jiných aktiv“ (Samuelson a Nordhaus, 2013, str. 457).

3.6 UČINĚNÁ OPATŘENÍ PROTI FINANČNÍ A HOSPODÁŘSKÉ KRIZI V EU A VYBRANÝCH STÁTECH STŘEDNÍ A VÝCHODNÍ EVROPY

Wawrosz (2009) upozorňuje, že světová hospodářská a finanční krize, respektive ekonomické a finanční problémy odhalily vnitřní nestabilitu demokratické, konkurenční a kapitalistické ekonomiky. A proto tedy po vypuknutí krize vyvstávají otázky, zda je možné krizím předcházet, zda řešení spočívá ve větší regulaci trhů, jaké instituce by měly být přijaty či vytvořeny, aby se krize neopakovaly. King (2014, str. 39) doplňuje, že „ekonomická stagnace s sebou přináší nové politické napětí, spory mezi potenciálními vítězi a poraženými“.

Podle Švihlíkové (2010) lze krizi chápat jako nutnost změny v určitém subsystému, kdy již nelze dále pokračovat stejnými prostředky. Je tedy všeobecně známo, že všechny země podstoupily poměrně podstatná a dalekosáhlá opatření, jimiž se snažili jednak stimulovat výrobu a zároveň také snižovat fiskální deficit. Většina zemí se však v důsledku krize nevyhnula snížení domácí poptávky a exportní činnosti a to i přesto, že byly zeměmi akceptovány rozsáhlé protikrizové prostředky.

Vybrané země střední a východní Evropy, jež jsou zároveň novými členskými státy EU, přijaly více či méně tvrdá protikrizová opatření. Například Raagmaa (2010) zmiňuje, že v Estonsku byly provedeny hluboké škrty ve výdajích veřejné správy, dále byly sníženy mzdy a důchody. Tato opatření uvádějí i Goschin a Constantin (2010) v Rumunsku. V Litvě byly zvýšeny daně (Burneika, 2010). Nové členské státy se také mohou těšit z pomoci, jež je poskytována externě od fondů EU. V tomto ohledu uvádí Muravska (2010), že v Lotyšsku došlo, v důsledku poklesu HDP a prudkému nárůstu veřejného dluhu, k podání žádosti o finanční prostředky od Mezinárodního měnového fondu (MMF), ten samý případ uvádí i Fazekas a Ozsvald (2010) v Maďarsku. Rovněž došlo ze strany orgánů jednotlivých států k žádostem o zvýšení prostředků z Fondu soudružnosti. Tento případ zmiňuje Žuber (2010) v Polsku. Dále byly také podpořeny programy pro firmy, které zachovaly svá pracovní místa či nová pracovní místa vytvářely. Na tyto příklady poukazují Blažek (2010a) ve své studii provedené na Českou republiku a Spiridinova (2010) v Bulharsku. Podobně tomu tak bylo i na Slovensku (Buček, 2010). Zatímco výše zmíněné státy použily finanční prostředky například na podporu vytváření nových pracovních míst apod., Wostner (2010) poukazuje na zajímavý fakt, že Slovinsko použilo dotace jako investice do nových technologií,

výzkumu, vývoje a rozvoje infrastruktury. Podle Wostnera (2010) je tedy Slovinsko ze států střední a východní Evropy nejvíce orientované na budoucnost.

Se svými podněty přišla i EU jako celek. Jednu z těchto iniciativ představuje Larosièrova zpráva, která byla publikována v únoru 2009, jež poukazuje na komplex faktorů, které vyvolaly finanční a ekonomickou krizi a dále měla navrhnout řešení v rovině změny institucionálního rámce pro finanční sektor (Klvačová, 2009). Tato rozsáhlá zpráva je výstupem pracovní skupiny expertů pod vedením Jacquese de Larosière. Zpráva se kriticky vyjadřuje k tehdejšímu stavu evropské regulace a dohledu nad finančním trhem. Přičemž vytýkala absenci konzistentních regulatorních pravidel, nízkou schopnost zavčas identifikovat potenciální hrozby pro finanční stabilitu a těžkopádnou koordinaci při vynucování rychlé nápravy (Ministerstvo financí ČR, 2015). Mimo jiné se Larosièrova zpráva zasazovala o vznik nových evropských nadnárodních institucí (Wawrosz, 2010). V návaznosti na tato doporučení byla ustanovena Evropská rada pro systémová rizika (ESRB)¹⁶ a založeny byly tři sektorové evropské orgány dohledu (Ministerstvo financí ČR, 2015). Uvedené nově vzniklé evropské instituce vytvářely v letech 2010 – 2013 společně s národními dohledovými orgány strukturu nazývanou Evropský systém finančního dohledu (ESFS)¹⁷ (Ministerstvo financí, 2015).

---

¹⁶ Evropská rada pro systémová rizika (European Systemic Risk Board, ESRB): „Je součástí Evropského systému finančního dohledu. Tento orgán zahájil činnost v prosinci 2010, v návaznosti na doporučení Larosièrovy zprávy. Odpovídá za tzv. makroobezřetnostní dohled, což je dohled nad finančním systémem na úrovni EU. Úkolem ESRB je rozpoznávat rizika systémového charakteru pro finanční stabilitu, předcházet jejich vzniku, případně tato rizika mírnit. Za tímto účelem ESRB vydává varování a doporučení pro národní orgány dohledu a sleduje jejich plnění“ (Ministerstvo financí ČR, 2015).

¹⁷ Evropský systém finančního dohledu: (European System of Financial Supervision, ESFS, nazývaný též Evropským systémem dohledu nad finančním trhem): „Je zastřešující název pro soustavu institucí působících v EU při výkonu dohledu nad účastníky finančního trhu. Na evropské úrovni je tvořen Evropskou radou pro systémová rizika se zaměřením na oblast tzv. makroobezřetnostního dohledu a třemi sektorovými evropskými orgány dohledu pro oblast tzv. mikroobezřetnostního dohledu (EBA, EIOPA a ESMA). Za součást ESFS se rovněž považují vnitrostátní dohledové orgány členských států EU“ (Ministerstvo financí ČR, 2015).

V návaznosti na finanční a hospodářskou krizi byla v roce 2010 rovněž započata desetiletá strategie Evropa 2020¹⁸, jejímž cílem je překonat hospodářskou krizi v zemích EU (European Commission, 2015a). Tato strategie si však neklade za cíl pouze překonat krizi, ale dosáhnout hospodářského růstu a větší zaměstnanosti (European Commission, 2015a). Má také pomoci vyřešit nedostatky současného modelu hospodářského růstu a vytvořit podmínky pro inteligentní a udržitelný růst, který podporuje sociální začlenění (European Commission, 2015a).

3.6.1 KOOPERACE NA GLOBÁLNÍ ÚROVNI

V důsledku globální hospodářské krize se rozběhla řada iniciativ a dalekosáhlých jednání týkající se jednak ekonomické a jednak politické sféry světa. Klvačová (2009) uvádí, že se konaly v letech 2008 a 2009 summity dvaceti největších ekonomik světa G20¹⁹, načež se představitelé zúčastněných států shodli na „nutnosti reformy globálního finančního systému, přísnějšího dohledu nad finančními trhy a tvrdšího postupu vůči daňovým rájům“ (Klvačová, 2009, str. 27). Dále se shodli, že je nutné zvýšit kapitál Mezinárodního měnového fondu (MMF) potřebný k záchranným operacím (Klvačová, 2009). Nicméně Švihlíková (2010) zmiňuje, že se představitelé v závěrečném komuniké věnovali i otázkám udržitelnosti růstu a především otázce globální nerovnováhy, které byly dříve spíše opomíjenými.

---

¹⁸ Evropa 2020: Strategie růstu („Smart, sustainable and inclusive growth“) byla schválena v roce 2010 s pěti hlavními cíli, kterých musí Unie dosáhnout do roku 2020. Za tímto účelem bylo v rámci strategie stanoveno pět hlavních cílů, přičemž jednotlivá opatření jsou v kompetenci států. 1) zaměstnanost – zaměstnat 75% osob ve věkové kategorii od 20 do 64 let; 2) výzkum a vývoj – investovat do výzkumu a vývoje 3% HDP Evropské unie; 3) změna klimatu a udržitelné zdroje energie – snížit emise skleníkových plynů o 20% (nebo dokonce o 30%), zvýšit podíl energie z obnovitelných zdrojů na 20%, zvýšit energetickou účinnost o 20 %; 4) vzdělávání – snížit míru nedokončení studia pod 10%, dosáhnout ve věkové kategorii od 30 do 34 let alespoň 40% podílu vysokoškolsky vzdělaného obyvatelstva; 5) boj proti chudobě a sociálnímu vyloučení – snížit alespoň o 20 milionů počet lidí, kteří žijí v chudobě a sociálním vyloučení nebo jsou na pokraji chudoby a hrozí jim sociální vyloučení (European Commission, 2015a).

¹⁹ G-20: Je skupina největších ekonomik světa, jejichž ekonomiky se podílejí na světovém HDP 85% a je představovaná ministry financí a guvernéry centrálních bank, tj. členy 19 států a Jednotného vnitřního trhu Evropské unie.

Švihlíková (2014) uvádí, že komplexní a podrobnou reakcí na vypuknutí finanční a hospodářské krize se stala tzv. Stiglitzova zpráva²⁰, avšak nutno dodat, že tato analýza není nikterak radikální a jedná se spíše o keynesiánská²¹ doporučení na globální úrovni než o úvahy o celkové systémové změně. Již úvod zprávy říká, že na vině je ekonomická politika posledních 35 let, tzv. tržní fundamentalismus, který předpokládá, že trh dokáže vyřešit všechny politické, sociální a ekonomické problémy (United Nations, 2009). Zpráva konstatuje, že jsou porušovány demokratické principy vládnutí, a že ti, kteří jsou ovlivněni politikou, by měli mít hlas, aby ji mohli ovlivnit, a ti, kteří něco způsobí, by za to měli nést odpovědnost. Avšak ani jeden z těchto principů není plněn. Proto zpráva varuje, že pokud nebude učiněna reforma, pak se krize budou opakovat. Upozorňuje také na to, že krize sice začala ve finanční sféře, ale jejími skutečnými příčinami jsou globální nerovnováhy a rostoucí nerovnost (United Nations, 2009). Navíc Švihlíková (2014) doplňuje, že ti, kteří mají z dnešního uspořádání prospěch, budou jakékoliv reformy bojkotovat, což lze konstatovat, že se také děje.

3.7 KRIZE EUROZÓNY ANEB PŘECHOD Z KRIZE FINANČNÍ NA DLUHOVOU

Světová hospodářská krize nepochybně zásadně změnila světovou ekonomiku, postavení finančního sektoru, roli státu a nejen ekonomické vztahy hlavních politických center. Na konci roku 2009 přerostla světová hospodářská krize v krizi dluhovou²², která je symbolizována především Řeckem a stává se krizí politických elit a celého systému (Švihlíková, 2010). Dluhová krize je úzce spojena s krizí finanční.

---

²⁰ Stiglitzova zpráva: Oficiálně Report of Commission of Experts of the President of the United Nations General Assembly on Reforms of the International Monetary and Financial System (Švihlíková, 2014).

²¹ Keynesiánský model: Tento model říká, že tržní mechanismus zajistí rovnováhu ekonomiky, ale nemusí to být při plném využití výrobních faktorů. A stát je schopen regulací agregátní poptávky pomoci tržnímu mechanismu dosáhnout rovnováhy při plném využití zdrojů (Kraft et al., 2010).

²² Dluhová krize: O dluhové krizi lze hovořit, pokud se stát dostane do situace, kdy nemůže splácet své dluhy. Švihlíková (2010) upozorňuje, že dluhová krize se kromě oblasti vývoje makroekonomických veličin zprvu projevuje jemnou volatilitou a později prudkým nárůstem úrokových sazeb státních dluhopisů, ve kterých se odráží riziko, případně nesplácení dluhu. V počáteční fázi může být krize dluhová řešena např. uvolněním monetární politiky a vyvoláním vysoké inflace či zvyšováním daní, anebo snižováním výdajů (Švihlíková, 2010).

Již od roku 2008 přetrvává v eurozóně²³ krizová situace, i když s proměnlivou intenzitou. V první fázi, v letech 2008 – 2009, hospodářské problémy eurozóny podle Malého (2014b) souvisely s probíhající světovou finanční a ekonomickou krizí. V následujícím období se však situace v eurozóně dále vyhroutil. V některých jejích členských státech v letech 2012 – 2013 propukla dluhová krize, která nakonec vyústila v institucionální krizi eurozóny, a další existence jednotné evropské měny byla tak velmi nejistá (Malý, 2014b). „Spouštěcím momentem dluhové krize v eurozóně bylo oznámení Řecka v posledním čtvrtletí 2009, že jeho skutečný rozpočtový deficit v roce 2009 i očekávané rozpočtové schodky v dalších letech budou několikanásobně vyšší, než bylo dosud uváděno, že výrazně překročí 10% HDP a budou tedy několikanásobně nad maximální povolenou hodnotu 3% HDP danou Paktem stability a růstu“ (Malý, 2014b, str. 15). Avšak Švihlíková (2010) zmiňuje, že z publikace Eurostatu Government Finance Statistic vyplývá, že řecké deficity měly dlouhodobý charakter. Dále se v roce 2010 zvýšily výnosy řeckých státních dluhopisů na neudržitelnou úroveň a tím Řecko ztratilo možnost si půjčovat na finančních trzích a požádalo o mezinárodní finanční pomoc (Malý, 2014b). To spustilo řetězec dalších událostí a situace se výrazně zhoršovala i v jiných členských státech eurozóny. Nicméně Švihlíková (2010) tvrdí, že problémy Řecka otrásají nejen eurozónou, ale i celou EU.

Dluhová krize v Řecku se postupně rozšířila na další čtyři státy eurozóny, a to na Irsko, Portugalsko, Španělsko a Kypr. I tyto země musely přijmout finanční pomoc od členských států eurozóny, dalších zemí EU a MMF (Malý, 2014b). Postupně se měnil charakter krize v eurozóně, Malý (2014b) říká, že ke krizi dluhové se přidala krize bankovní, ekonomická a sociální a nakonec se proměnila v institucionální krizi eurozóny. Rozproudila se tak debata týkající se nejenom budoucnosti eura, ale i žádoucnosti další koordinace hospodářských politik.

Orgány EU i členské země EU tak přicházely s opatřeními a iniciativami, které měly pomoci krizi vyřešit a udržet eurozónu pohromadě se všemi dosavadními členskými státy. Nejprve byly na období 2010 – 2013 vytvořeny dočasné již výše zmíněné záchranné mechanismy pro krizi postižené země eurozóny a to ESFS, který poskytoval finanční

---

²³ Eurozóna: Je území EU, na kterém se užívá společná evropská měna euro. Jejími členy jsou tedy státy, jež vstoupily do třetí fáze Evropské měnové unie (EMU) a tím euro na svém území zavedly.

pomoc z prostředků členských států eurozóny a Evropský mechanismus finanční stabilizace (EFSM)²⁴, který poskytoval finanční pomoc z prostředků zemí EU stojící mimo eurozónu (Malý, 2014b). Nicméně od října 2012 funguje stálý záchranný mechanismus pro členské země v obtížích, jež nese název Evropský mechanismus stability (ESM)²⁵, který poskytuje finanční pomoc pouze z prostředků členských států eurozóny (Malý, 2014b). V roce 2014 pak započala realizace dalšího opatření, kdy bylo zahájeno vytváření bankovní unie (Malý, 2014b).

Několik let realizace záchranné politiky a vytváření nového institucionálního rámce eurozóny však prozatím nevedlo k předpokládaným výsledkům. Uplatňovaná protikrizová opatření nedokázala ani zabránit rozšíření dluhové krize do většího počtu zemí eurozóny, ani uvést většinu zemí eurozóny na dráhu dlouhodobějšího ekonomického růstu a udržitelného vývoje veřejných financí (Malý, 2014b). Naopak, veřejný dluh většiny zemí eurozóny se po celou dobu realizace protikrizových opatření, tedy v období 2010 – 2014, zvyšoval (Malý, 2014b).

3.7.1 ZVĚTŠOVÁNÍ MAKROEKONOMICKÝCH ROZDÍLŮ V EUROZÓNĚ

Makroekonomické rozdíly mezi členskými státy eurozóny existují podle Malého (2014b) dlouhodobě a jsou důsledkem odlišného historického, ekonomického, sociálního a kulturního vývoje v těchto zemích.

Eurozóna se jako celek od roku 2008 nacházela tři roky v hospodářské recesi, a to v letech 2009, 2012 a 2013, a v roce 2014 vykazovala jen velmi slabý ekonomický růst (viz tab. č. 2). To vyústilo v rychlý nárůst veřejného dluhu i míry nezaměstnanosti v průměru eurozóny. Dále z údajů v tabulce č. 2 vyplývá, že v letech 2010 – 2014 činil

---

²⁴ Evropský mechanismus finanční stabilizace (European Financial Stabilisation Mechanism, EFSM): „Tento nástroj na obranu finanční stability eurozóny byl vytvořen dohodou všech členských zemí EU v květnu 2010, v reakci na prohlubující se dluhovou krizi v eurozóně. EFSM byl zamýšlen jako dočasný záchranný mechanismus, podobně jako Evropský nástroj finanční stability. Jeho funkce převzal po svém ustavení Evropský stabilizační mechanismus, vytvořený jako trvalý nástroj protikrizového řízení“ (Ministerstvo financí ČR, 2015).

²⁵ Evropský stabilizační mechanismus (European Stability Mechanism, ESM): „Je koncipován jako stálý mechanismus finanční pomoci pro země eurozóny, který nahradil dočasná řešení, jimiž byly Evropský nástroj finanční stability a ESFS. Založen byl mezivládní Smlouvou o zřízení ESM, jejíž konečnou podobu ministři financí eurozóny podepsali v únoru 2012. V říjnu 2012 ESM oficiálně začal vyvíjet činnost“ (Ministerstvo financí ČR, 2015).

průměrný roční růst reálného HDP v eurozóně pouze 0,6% a míra nezaměstnanosti se pohybovala v rozmezí 10 – 12%. V tom samém období se rovněž zvýšil průměrný veřejný dluh eurozóny z více než 80% HDP na téměř 95% HDP. V uvedeném období došlo v průměru eurozóny k poklesu deficitu veřejných rozpočtů z více než 6% HDP na méně než 3% HDP, avšak to nestačilo ke změně již zmíněného trendu nárůstu veřejného dluhu. Rozdíly v makroekonomickém vývoji existují rovněž mezi zeměmi EU, které nejsou členy eurozóny. Ani v průměru EU-27 není hospodářská situace o mnoho lepší. EU-27 jako celek se potýká se slabým ekonomickým růstem, s přetrvávající vysokou mírou nezaměstnanosti a s neustále se zvyšujícím veřejným dluhem (viz tab. č. 2).

Pro srovnání lze říci, že USA ve sledovaném období vykazovaly vyšší tempa ekonomického růstu než EU a eurozóna a také se daří USA od roku 2011 snižovat míru nezaměstnanosti. Zlepšení se však nedá konstatovat u veřejného dluhu. V tabulce č. 2 je vidět, že nárůst veřejného dluhu USA ve sledovaném období byl ještě prudší než v průměru EU a eurozóny. Od roku 2008 je úroveň veřejného dluhu v USA setrvale vyšší než v EU a eurozóně.

Tab. č. 2: Vývoj vybraných makroekonomických ukazatelů eurozóny, EU-27 a USA v letech 2007 – 2014

		2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Eurozóna	růst reálného HDP (%)	3,0	0,4	-4,5	1,9	1,6	-0,7	-0,4	0,8
	rozpočtové saldo (% HDP)	-0,7	-2,1	-6,4	-6,1	-4,1	-3,6	-2,9	-2,6
	veřejný dluh (% HDP)	66,4	70,2	79,9	83,7	85,8	89,0	90,9	94,5
	míra nezaměstnanosti (%)	7,5	7,6	9,6	10,1	10,1	11,3	11,9	11,6
EU-27	růst reálného HDP (%)	3,2	0,4	-4,5	2,0	1,6	-0,4	0,1	1,3
	rozpočtové saldo (% HDP)	-0,9	-2,4	-6,9	-6,4	-4,5	-4,2	-3,2	-3,0
	veřejný dluh (% HDP)	59,0	62,2	74,3	78,2	80,8	83,5	85,4	88,1
	míra nezaměstnanosti (%)	7,2	7,0	8,9	9,6	9,6	10,4	10,8	10,3
USA	růst reálného HDP (%)	1,8	-0,3	-2,8	2,5	1,6	2,3	2,2	2,2
	rozpočtové saldo (% HDP)	-2,8	-6,4	-12,6	-12,0	-10,6	-8,9	-5,6	-4,9
	veřejný dluh (% HDP)	62,4	76,5	89,5	94,8	99,1	102,9	104,7	105,1
	míra nezaměstnanosti (%)	4,6	5,8	9,3	9,6	8,9	8,1	7,4	6,3

Zdroj: Malý, 2014b; vlastní zpracování

Závěrem Malý (2014b, str. 13) konstatuje, že „celkově dlouhodobě neutěšená hospodářská situace v eurozóně, prozatím pouze občas přerušovaná náznaky zlepšování ekonomických indikátorů, neustále přizívuje úvahy a otázky ohledně budoucnosti eurozóny, proč se krizová situace v měnové unii neustále vrací, jestli a za jakých podmínek eurozóna vydrží ve svém dnešním složení, jestli ji některé země nakonec opustí anebo jestli se dokonce zcela rozpadne“. Také se objevují úvahy a otázky ohledně dosud přijatých protikrizových opatření, rozebírá se jejich účinnost a možné alternativy.

3.8 VYBRANÁ CHARAKTERISTIKA A VÝVOJ STÁTŮ STŘEDNÍ A VÝCHODNÍ EVROPY

Všeobecně platí, že vybrané státy střední a východní Evropy, jež jsou zároveň novými členskými státy EU, mají několik důležitých společných znaků. Podle Blažka (2010b) lze konstatovat, že jsou si vybrané státy v postavení globálního ekonomického systému přibližně podobné, a proto i hospodářská krize postihla státy zhruba ve stejné době. Rovněž územní velikost spolu s populací je velmi podobná, výjimkami jsou pouze Polsko, které tvoří 7,7% obyvatel celé EU-27 a Rumunsko, jež představuje 4% obyvatel EU-27. Zatímco Estonsko představuje pouze 0,41% obyvatel z EU-27 a stejně na tom je i Slovinsko. Blažek (2010b) říká, že tyto dva státy (Polsko a Rumunsko) jsou v evropském kontextu považovány jako středně velké země. Tyto výroky stvrzuje tabulka č. 3, jež charakterizuje vybrané státy z hlediska jejich rozlohy, počtu obyvatel, podílu obyvatel vůči EU-27 jako celku a hustoty osídlení.

Tab. č. 3: Vybraná základní demografická charakteristika ve vybraných státech střední a východní Evropy (k 1.7.2015)

Stát/kód	rozloha (km ²)	počet obyvatel	počet obyvatel z EU-27 (%)	hustota osídlení (obyv/km ²)
Bulharsko/BG	110 879	7 186 893	1,46	64,82
Česká republika/CZ	78 867	10 644 842	2,10	134,97
Estonsko/EE	45 228	1 265 420	0,27	27,98
Litva/LT	65 300	2 884 433	0,60	44,17
Lotyšsko/LV	64 589	1 986 705	0,41	30,76
Maďarsko/HU	93 028	9 897 541	1,98	106,39
Polsko/PL	312 685	38 562 189	7,70	123,33
Rumunsko/RO	238 391	21 666 350	4,02	90,89
Slovensko/SK	49 035	5 445 027	1,08	111,04
Slovinsko/SI	20 273	1 983 412	0,41	97,84

Zdroj: Central Intelligence Agency, 2015, Eurostat 2015a; vlastní zpracování

Na základě statistických dat, lze říci, že vybrané státy střední a východní Evropy představují zhruba 20% populace EU-27 jako celku, přičemž rozlohou je nejmenším státem Slovinsko, avšak počtem obyvatel a zároveň rozlohou z EU-27 je nejmenší Estonsko. Nejméně osídlené je Lotyšsko, zatímco nejhustěji osídlená je Česká republika, která je však skoro čtyřikrát menší než Polsko, které představuje v rámci sledovaných států druhý nejhustěji osídlený stát.

Nutno však dodat, že ve vybraných státech střední a východní Evropy existují rovněž významné rozdíly v ekonomické struktuře a otevřenosti jejich ekonomik (Blažek, 2010b). To dokládají získané údaje, které vypovídají o tom, že podíl zaměstnanosti v zemědělství v Polsku a Rumunsku je v nesouladu s mnohem nižším podílem ve Slovinsku, na Slovensku a v Estonsku (viz tab. č. 4). V rámci EU-27 jako celku však tyto vybrané státy vykazují průměrně vyšší podíl zaměstnanosti v sekundárním sektoru, zatímco v EU-27 je nejvyšší podíl zaměstnanosti ve službách čili terciálním sektoru. K této úrovni EU-27 se blíží Lotyšsko, Slovensko a Slovinsko, zatímco nejnižší zaměstnanost ve službách vykazují Polsko a Rumunsko.

Tab. č. 4: Podíl zaměstnanosti (%) v sektorech ekonomik vybraných států střední a východní Evropy ve srovnání EU-27 v roce 2010

stát	zemědělství (%)	průmysl (%)	služby (%)
Česká republika	6,7	30,2	63,1
Bulharsko	2,6	37,4	60
Estonsko	3,9	28,4	67,7
Litva	3,7	28,2	68,1
Lotyšsko	4,8	24,8	70,4
Maďarsko	7,1	29,7	63,2
Polsko	12,9	30,2	57
Rumunsko	27,9	28,2	43,9
Slovensko	3,4	22,5	74,1
Slovinsko	2,1	28,4	69,5
EU-27	5,2	22,7	72,2

Zdroj: Central Intelligence Agency, 2015; vlastní zpracování

Důležitou roli hrají podle Blažka (2010b) také dílčí geografické faktory a tradiční regionální struktury jednotlivých států představující velikost a dominanci hlavního města v rámci národního systému osídlení, dopravní dostupnost či infrastruktura, či rozdíly v podílu městského a venkovského obyvatelstva. Všechny tyto faktory spolu s například vysoce vnitřně diferencovanými zeměmi, jako je Bulharsko, Rumunsko a Slovinsko, přispívají k tomu, že se projevy globální hospodářské krize v těchto sledovaných zemích značně liší (Blažek, 2010b). Neméně podstatná je podobnost vybraných států střední a východní Evropy ve sféře institucionální a kulturní (Blažek, 2010b).

Podle Blažka (2010b) lze tedy shrnout, že jsou všechny tyto okolnosti spolu s transformačním procesem a jeho úspěšností jednou z možných příčin, které přispívají k rozdílnému projevu globální hospodářské krize. Rovněž Smith a Swain (2010) upozorňují na to, že dopady globální hospodářské krize ve státech střední a východní Evropy byly rozdílné, neboť tyto státy zahrnují stávající vnitřní a vnější nerovnováhy. Ovšem rozdílné výkonnosti ekonomik sledovaných států střední a východní Evropy nebyly zřejmé jen po příchodu krize, ale i před jejím vznikem.

3.8.1 TRENDY V KONTEXTU TRANSFORMACE VE VYBRANÝCH STÁTECH

Již v úvodu práce bylo zmíněno, že ve vybraných státech střední a východní Evropy došlo k tzv. transformaci jejich ekonomik, a to od pádu komunismu, přičemž byly nahrazeny komunistické režimy demokratickými systémy. Nastaly tedy změny nejen politické, ale i ekonomické a sociální. Centrálně plánované ekonomiky byly přeměněny v tržní hospodářství. Proces ekonomické transformace s sebou přinesl například liberalizaci cen a zahraničního obchodu, či došlo ke změně ve struktuře vlastnictví majetku. Státní vlastnictví přešlo do vlastnictví soukromých rukou. Tato první část transformace je podle Hampla (2007) nazývána jako posttotalitní transformace, přičemž docházelo k rozchodu s minulostí, právě již zmíněného hlediska ekonomické a politické organizace. Dále docházelo k transferu institucionálního uspořádání (Hampl, 2007). Druhou částí je postindustriální transformace, která vyvolala odvětvové změny (Hampl, 2007). Karpová (2010) zmiňuje, že sblížení politických a ekonomických rysů těchto zemí poté podpořil samotný proces přípravy na vstup do EU, respektive i samotný vstup do EU.

Podle Myanta a Drahokoupila (2010) byla transformace v zemích střední a východní Evropy jakýmsi stupněm integrace do mezinárodní ekonomiky. To poté potvrzuje po několika letech jejich transformace i vstup do EU, který může být vnímán jako jakési potvrzení, že byly v těchto zemích stanoveny demokratické prvky společnosti (Myant a Drahokoupil, 2010).

S přechodem od systému centrálního plánování k tržní ekonomice a strukturálními změnami s tímto přechodem souvisejícími, ale též s vnějšími šoky, v nichž hrál roli především rozpad východního ekonomického bloku Rady vzájemné hospodářské pomoci (RVHP) významnou úlohu, vybrané státy střední a východní Evropy procházely obdobím transformační recese (Spěváček a Zamrazilová, 2012). Přechod od centrálního plánování k tržní ekonomice představoval velkou strukturální změnu. Spěváček a Zamrazilová (2012) zmiňují, že liberalizace cen a zahraničního obchodu změnila poptávku i chování firem a jednotlivců, kdy domácí nabídka nebyla schopna se přizpůsobit tak velké změně a tím se stala určitá část kapacit a výrob nepotřebná. K silnému poklesu přispěla i hospodářská politika, jejímž cílem se stal boj proti inflaci (Spěváček a Zamrazilová, 2012). V důsledku toho se velmi snížila spotřebitelská a investiční poptávka. Nicméně podle Spěváčka a Zamrazilové (2012) se pokles v počáteční etapě transformace všeobecně očekával, ale skutečnost předstihla očekávání. Silný pokles výroby se nevyhnul žádné tranzitivní ekonomice.

Poté, po více či méně hlubokých recesích, nastalo ve vybraných státech období silného hospodářského růstu, které bylo charakteristické relativně vysokou růstovou dynamikou při zachování makroekonomické stability (Spěváček a Zamrazilová, 2012). Gorzelak (2010a) upozorňuje, že všechny státy střední a východní Evropy dosahovaly ekonomického růstu, i když s různým tempem až do roku 2009, zatímco nejvyšších temp růstu dosahovalo Polsko, Slovensko a Slovinko. Tyto tři státy nevykazovaly pokles v celém postsocialistickém období a v roce 2008 dosáhly o více než 60 – 70% HDP příslušné úrovně v roce 1989 (Gorzelak, 2010a). Avšak jiná situace byla v České republice, Bulharsku, Maďarsku, Rumunsku a třech pobaltských státech (Litvě, Lotyšsku a Estonsku), které zaznamenaly podle Gorzelaka (2010a) vratké cesty transformace, kdy po období růstu následovala hlubší či mělká recese. Této skupině zemí se podařilo do roku 2008 oproti roku 1989 dosáhnout zvýšení HDP o 20 – 50%. Gorzelak (2010a) poukazuje na zajímavý fakt, že tyto vzory hospodářská krize nezměnila, jen je znova potvrdila.

3.8.2 FAKTORY PŮSOBÍCÍ NA DOPADY GLOBÁLNÍ HOSPODÁŘSKÉ KRIZE VE VYBRANÝCH STÁTECH

Podle Gorzelaka (2010a) existují dvě základní skupiny potenciálních příčin hospodářské krize ve vybraných státech střední a východní Evropy. Jsou jimi příčiny vnitřní a vnější (viz tab. č. 5). Jednou z vnitřních příčin, kterou uvádí Gorzelak (2010a), je průmyslová specializace na několik zbožových skupin, z nichž automobilový průmysl společně s přidruženými odvětvími a s odvětvím specializujícím se na energie a suroviny, byly nejcitlivější. Tato příčina byla nejvíce shledávána v České republice, Slovensku a Slovinsku. Jako další příčiny jsou zmiňovány jednak růst mezd, který byl rychlejší než růst produktivity práce²⁶ či hypoteční bublina pramenící z rychlého investování do nemovitostí, nejčastěji v cizích měnách. Růst mezd, který byl rychlejší než růst produktivity práce, byl zejména v pobaltských státech. Gorzelak (2010a) upozorňuje, že tomuto rychlému tempu růstu se pobaltské státy těšily zejména po roce 2000 a ještě rychleji se tempo zvýšilo po vstupu do EU. Hypoteční bublina se objevila ve všech státech, avšak s rozdílnou velikostí, přičemž největší byla v pobaltských státech a Maďarsku (Gorzelak, 2010a). Dalšími faktory, které ovlivnily intenzitu dopadů hospodářské krize ve vybraných státech střední a východní Evropy jsou: nadhodnocená domácí měna, neefektivní institucionální systém či schodky veřejných financí (Gorzelak, 2010a). Nadhodnocená národní měna byla zejména v pobaltských státech, Bulharsku a do jisté míry v Rumunsku, zatímco schodky veřejných financí byly nejvyšší v Maďarsku (Gorzelak, 2010a).

Jedním z podstatných vnějších faktorů, které přispěly k dopadům hospodářské krize ve vybraných státech střední a východní Evropy, je orientace ekonomik na export (Gorzelak, 2010a). Exportně orientované jsou zejména Česká republika, Maďarsko a Slovensko. V důsledku zmenšující se vnější poptávky klesá domácí produkce a domácí poptávka. Neméně podstatnými faktory jsou podle Gorzelaka (2010a) také problémy zahraničních bank či pokles PZI. Situace problémů zahraničních bank, které vlastní banky v jednotlivých zemích, je nejtypičtější v pobaltských státech, jejichž banky jsou řízeny bankami ze

---

²⁶ Produktivita práce: „Je jedním z nejvýznamnějších měřítek ekonomické výkonnosti. Měří podíl celkového výstupu proti váženému průměru vstupů. Dvěma nejdůležitějšími variantami je produktivita práce, která vyjadřuje množství výstupu na jednotku práce a celková produktivita výrobních faktorů, která měří výstup na jednotku celkových vstupů (obvykle práce a kapitálu)“ (Samuelson a Nordhaus, 2013, str. 116).

severských zemí a Německa. Docházelo k situacím, kdy se do potíží dostaly mateřské banky, avšak problémy byly okamžitě přeneseny i do dceřiných společností.

Tab. č. 5: Faktory působící na dopady hospodářské krize ve vybraných státech střední a východní Evropy

		vnější příčiny				
		krizové faktory	pokles vývozu	zahraniční banky	pokles PZI	odliv kapitálu
vnitřní příčiny	specializace	Česká republika Slovinsko Slovensko				
	hypoteční bublina	Litva	Estonsko Lotyšsko	Rumunsko Polsko	Rumunsko	
	nadměrný růst mezd		Estonsko Lotyšsko			
	nadhodnocená měna	Slovensko Bulharsko	Estonsko Litva Lotyšsko			
	schodek veřejných financí	Maďarsko				Maďarsko
	institucionální systém	Bulharsko				Polsko

Zdroj: Gorzelak, 2010a; vlastní zpracování

4 VLASTNÍ PRÁCE

Tato kapitola, která je hlavním oddílem praktické části diplomové práce, analyzuje intenzitu dopadů finanční a hospodářské krize ve vybraných státech střední a východní Evropy, jež jsou zároveň novými členskými státy EU, podle hlavních vybraných makroekonomických ukazatelů, a to dle HDP, míry inflace, míry nezaměstnanosti, zahraničního obchodu, PZI a státního dluhu.

Světová ekonomika vstoupila po letech silné expanze do velmi obtížného období poznamenaného krizí finančního systému a recesí. Čili krize, která se v roce 2008 již plně rozvinula v USA, zasáhla poměrně rychle i ekonomiky dalších světových regionů, ekonomiky vybraných států střední a východní Evropy nevyjímaje. Období silného hospodářského růstu ve vybraných sledovaných státech vystřídal ve stadiu globální hospodářské krize rovněž období recese. Přestože jsou dle Blažka (2010b) ekonomiky střední a východní Evropy velmi otevřené, mají jen omezené přímé vazby s ekonomikou USA. A proto ekonomiky střední a východní Evropy zasáhla světová hospodářská krize ve srovnání s mnoha dalšími zeměmi s určitým časovým zpožděním, a to teprve koncem roku 2008 (Karpová, 2010), a to poté, co krize udeřila v zemích západní Evropy (Blažek, 2010b). Avšak Karpová (2010) zmiňuje, že všeobecně krizový vývoj byl pro ekonomiky vybraného regionu příznačný až v roce 2009, kdy prudce klesal ekonomický výkon, zastavoval se růst indexu spotřebitelských cen, rostla nezaměstnanost a prohlubovala se vnitřní nerovnováha jednotlivých zemí. Lacina, Rozmahel, Rusek (2010) vysvětlují zpoždění krize v zemích střední a východní Evropy tím, že země měly nulové nebo jen velmi malé objemy v rizikových hypotékách. Výjimku tvořily pouze hluboké recese ekonomik Estonska a Lotyšska, které byly krizí zasaženy dříve, již v létě roku 2008. Raagma (2010) zmiňuje, že dřívější nástup krize v Estonsku byl způsoben vzhledem k jeho silným finančním a ekonomickým vazbám se skandinávskými zeměmi, zatímco v Lotyšsku byl dřívější nástup krize zapříčiněn přijatými úvěry od zahraničních bank (Muravska, 2010). Nicméně je třeba zmínit fakt, že ještě před nástupem hospodářské krize dosahovaly pobaltské státy velmi vysokého ekonomického růstu, až 10 – 11% ročně, což jim vyneslo pojmenování “evropských tygrů“ (Gorzela, 2010a).

4.1 DOPADY KRIZE NA HDP

Jak již bylo uvedeno výše, pobaltské státy Estonsko a Lotyšsko postihl pokles HDP již v roce 2008, zatímco v jiných státech zažily dle Blažka (2010b) ještě mírný ekonomický růst (Česká republika, Litva, Maďarsko a Slovinsko), nebo dokonce i silný ekonomický růst (Bulharsko, Polsko, Rumunsko a Slovensko), což znázorňuje i tabulka č. 6. Karpová (2010) říká, že v samotném roce 2008 postihla krize celou EU-27 alespoň ze statistického pohledu, přičemž průkazná recese se objevila pouze stopově, protože se ve většině členských zemích projevily drastické propady ekonomického výkonu až v posledním čtvrtletí tohoto roku (viz obr. č. 4). Rok 2009 byl již však pro všechny vybrané státy střední a východní Evropy jednoznačně rokem krizovým, přičemž se podle Karpové (2010) jednalo o první rozsáhlou regionální ekonomickou krizi od období, kdy došlo v tomto regionu ke specifické krizi na počátku tehdejšího transformačního období.

Tab. č. 6: Vývoj meziročních temp růstu HDP ve vybraných státech střední a východní Evropy v letech 2004 – 2014 ve srovnání s EU-27 (%)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
EU-27	2,6	2,2	3,4	3,2	0,4	-4,5	2,0	1,7	-0,4	0,1	1,4
BG	6,7	6,4	6,5	6,4	6,2	-5,5	0,4	1,8	0,6	0,9	1,7
CZ	4,7	6,8	7,0	5,7	3,1	-4,5	2,5	1,8	-1,0	-0,9	2
EE	6,2	8,9	10,2	7,3	-4,1	-14,1	3,3	8,7	4,5	2,2	2,9
LV	8,8	10,1	11,0	10,0	-2,8	-17,7	-1,3	5,3	5,2	4,1	2,4
LT	7,4	7,8	7,8	9,8	2,9	-14,8	1,6	6,0	3,7	3,3	2,9
HU	4,8	4,0	3,9	0,1	0,9	-6,8	1,1	1,6	-1,7	1,1	3,6
PL	5,3	3,6	6,2	6,8	5,1	1,6	3,9	4,5	2,0	1,6	3,4
RO	8,5	4,2	7,9	6,3	7,3	-6,6	-1,1	2,3	0,6	3,5	2,8
SI	4,4	4,0	5,8	7,0	3,4	-7,9	1,3	0,7	-2,5	-1,1	3
SK	5,1	6,7	8,3	10,5	5,8	-4,9	4,4	3,0	1,8	0,9	2,4

Zdroj: Eurostat, 2015d; vlastní zpracování

Vysvětlivky: BG – Bulharsko, CZ – Česká republika, EE – Estonsko, LV – Lotyšsko, LT – Litva, HU – Maďarsko, PL – Polsko, RO – Rumunsko, SI – Slovinsko, SK – Slovensko.

Z tabulky č. 6 je patrný vývoj meziročních temp růstu HDP ve vybraných státech střední a východní Evropy v období od roku 2004, kdy lze ve všech těchto státech pozorovat

meziroční růst HDP až do roku 2008, s výjimkou již zmíněného Estonska a Lotyšska, kde byl už v roce 2008 zaznamenán pokles. V porovnání s průměrem EU-27 rostly ekonomiky sledovaných států v letech 2004 – 2007 dvojnásobnými až trojnásobnými tempy růstu HDP (s výjimkou Maďarska). Také Abrhám (2011) zmiňuje, že tempo růstu nových členských států EU, tedy i zemí střední a východní Evropy, před počátkem finanční a hospodářské krize výrazně převyšovalo dynamiku v původních zemích EU. Nejrychlejší dynamiku HDP vykazovaly v tomto regionu v období 2004 – 2007 pobaltské státy, jež byly následovány Bulharskem či Rumunskem. Avšak Maďarsko se v rámci regionu nových členských států EU naopak již dlouhodoběji odlišovalo slabším ekonomickým růstem a podle Karpové (2010) rovněž s problémy souvisejícími s mimořádnou veřejnou zadlužeností. V letech 2004 – 2007 maďarská ekonomika oproti ostatním vybraným státům střední a východní Evropy stagnovala, načež dosáhla v roce 2007 tempo meziročního růstu HDP pouze na hodnotu 0,1% (viz tab. č. 6).

V letech 2008 a 2009 se však situace dramaticky změnila. Hospodářský růst respektive pokles se postupně stal problémem všech členských států EU. Hospodářská krize vedla v roce 2009 k výraznému poklesu HDP ve všech vybraných státech střední a východní Evropy s výjimkou Polska, kterému se podařilo zachovat si v rámci celé hospodářské krize alespoň mírný ekonomický růst (viz tab. č. 6). Spěváček (2012a) říká, že hlavními faktory poklesu HDP v roce 2009 byl za celek EU-27 na straně poptávky prudký pád investic a na straně nabídky byl recesí nejvíce zasažen průmysl. Výše poklesu HDP se však v krizovém roce 2009 v jednotlivých státech tohoto regionu značně lišil.

Mezi nejvíce postižené země patřily dřívější růstoví leaderi - pobaltské státy, které zaznamenaly v roce 2009 velmi dramatický pokles HDP, přičemž nejhlubší pokles byl zaregistrován v Lotyšsku (-17,7%). Podle Smitha s Swaina (2010) byl hlavním důvodem propadu pobaltských států jejich extrémní rozsah vnější nerovnováhy v období dramatického ekonomického růstu vedoucí až ke krizi, doprovázený množstvím dalších negativních tendencí, kterým je neuvážený nárůst objemu půjček, včetně prudkého se zvyšování soukromých půjček v cizích měnách a velké množství spekulací na realitních trzích, jež byly možné díky masivnímu poskytování levných úvěrů. Raagma (2010) k tomuto dodává, že Estonsko rovněž zaznamenalo v období před krizí velmi silný růst mezd v soukromém sektoru, což vedlo k obrovským problémům v období krize, a to navzdory skutečnosti, že Estonsko nemělo před krizí velký deficit či vysoký veřejný dluh.

Mírný ekonomický růst Polska v roce 2009, jež byl rokem, který byl příznačný hlubokými propady tempa růstu HDP ve všech ostatních vybraných státech střední a východní Evropy, ale i celé EU-27, je dle Gorzelaka (2010b) zapříčiněn díky jeho diverzifikované ekonomické struktuře, relativně rozsáhlému domácímu trhu, což znamená relativně nízkou závislost na vývozu než v ostatních státech sledovaného regionu, dále poměrně velkému podílu zemědělství na zaměstnanosti a HDP. Gorzelak (2010b) zmiňuje, že právě poptávka po zemědělských produktech nebyla nějak významně ovlivněna krizí. Důležitým, v konečném důsledku neméně podstatným, byl také výrazný pokles kurzu polské měny ve srovnání s USD a EUR (Gorzelak, 2010b).

Hloubka recese měřená meziročním poklesem HDP v jednotlivých čtvrtletích byla nejsilnější v první polovině roku 2009 ve všech vybraných státech, kdy dle statistických údajů Eurostatu (2015d) došlo k nejhlubšímu propadu v prvním čtvrtletí roku 2009 (viz příloha A). Délka a hloubka recese se lišila dle zemí. K nejcitelnějšímu propadu tempa růstu HDP došlo v prvním čtvrtletí roku 2009 v Rumunsku (-33,8%), zatímco nejmenší propad byl v tom samém období zaznamenán ve Slovinsku (-8,4%), který byl téměř srovnatelný s poklesem průměru EU-27 (-7,5%). Z přílohy č. 1 je možné vidět, že v období od prvního čtvrtletí roku 2008 do čtvrtého čtvrtletí roku 2013 k propadu HDP dochází zpravidla v prvním čtvrtletí daného roku. Finanční a hospodářská krize vytvořila nepříznivé podmínky pro budoucí růst, kdy Spěváček (2012a) upozorňuje, že byl otřesen finanční systém a podnikům a domácnostem se nedostávaly úvěry, které potřebují k oživení investic a spotřeby.

V letech 2010 – 2011 bylo mnohými odborníky (např. dle Spěváčka, 2010; Vintrové, 2010) očekávané, i když diferencované dle jednotlivých zemí, ožívání evropských ekonomik, včetně ekonomik sledovaných. Nadějně oživení roky 2010 a 2011 opravdu přinesly, avšak žádný ze sledovaných států nedosáhl předkrizových hodnot HDP (viz tab. č. 6). Toto oživení bylo živeno obnovením a růstem zásob, dále pokračující prorůstovou makroekonomickou politikou a zároveň také růstem soukromé spotřeby a zahraničního obchodu (Spěváček, 2012b). Nejrychlejší ožívání po ekonomické recesi z roku 2009 v těchto dvou letech zaznamenaly následující ekonomiky: Estonsko, Polsko a Slovensko. Načež tempo růstu HDP v roce 2010 dosáhlo v Estonsku 3,3%, Polsku 3,9% a Slovensku 4,4% a v roce 2011 v Estonsku 8,7%, Polsku 4,5% a Slovensku 3%. Nicméně očekávalo se, že oživení bude mít trvalejší charakter a růst se bude i nadále zvyšovat, avšak

v následujícím roce 2012 přišlo zklamání a tempa růstu HDP se začala snižovat. Tempa růstu HDP se opět v roce 2012 pohybovala v záporných hodnotách, a to v České republice (-1%), Maďarsku (-1,7%), Slovinsku (-2,5%) a rovněž také v EU-27 jako celku (-0,4%) (viz tab. č. 4). Důvodem byla dluhová krize v eurozóně a dále dle Spěváčka (2012a) slabost bankovního sektoru a jeho nedostatečná úvěrová aktivita, restriktivní fiskální politika, dále růst cen ropy, ale i přetrvávající nedůvěra spotřebitelů a investorů.

V roce 2013 se v záporných hodnotách pohybovala tempa růstu HDP pouze v České republice (-0,9%) a Slovinsku (-1,1%), avšak ani pro ostatní státy vybraného regionu nebyl tento rok úspěšným. Dynamika růstu HDP ve zbylých sledovaných státech oproti roku 2012 mírně klesala či stagnovala, pouze v Rumunsku vzrostlo tempo růstu na hodnotu 3,5%. Dle získaných statistických dat lze tedy konstatovat, že za šest let (2008 – 2013) nedošlo ve vybraných státech střední a východní Evropy k trvalému oživení a v řadě sledovaných států došlo k další recesi. Rok 2014 byl pro většinu vybraných států střední a východní Evropy úspěšným, kdy nejvyšších temp růstu HDP dosahovaly Maďarsko (3,6%) a Polsko (3,4%), zatímco Lotyšsko, Litva a Rumunsko zaregistrovaly mírný pokles tempa HDP (viz tab. č. 6). Nutno však podotknout, že jakékoliv prognózy budoucího vývoje jsou v situaci rychle se měnících podmínek a přetrvávajících nejistot obtížné a rychle se mění.

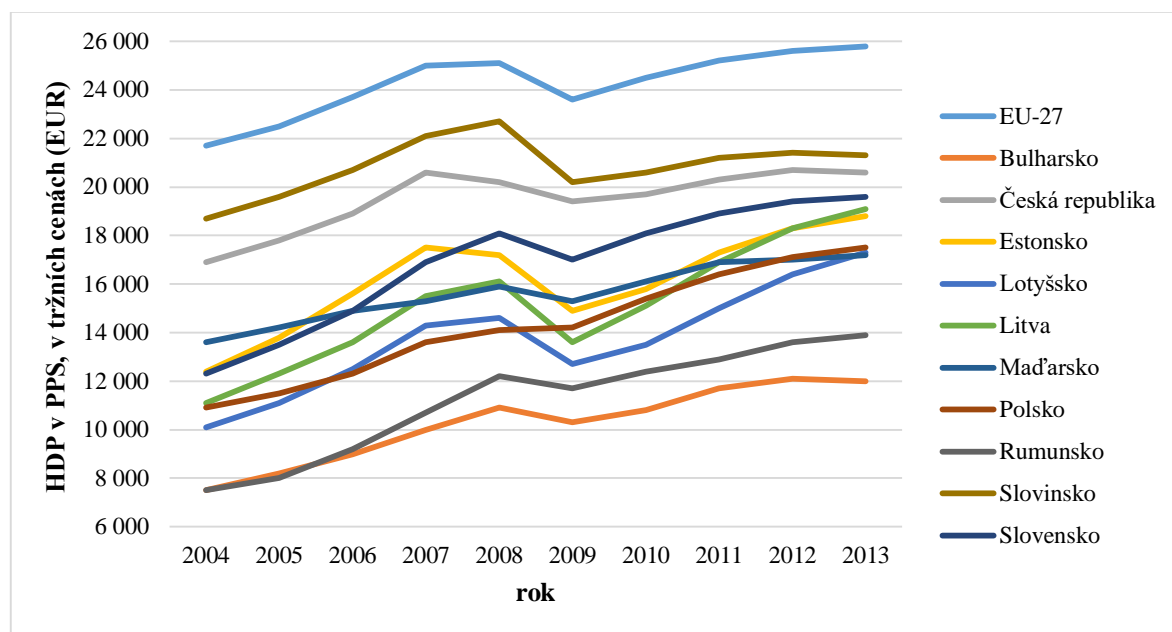
4.1.1 DOPADY KRIZE NA EKONOMICKOU ÚROVEŇ

Nejen dynamika růstu HDP, ale i dosahovaná ekonomická úroveň je v rámci EU a zároveň v rámci vybraných států střední a východní Evropy silně diferencovaná. Abrhám (2011) dodává, že podstatné difference jsou ovšem patrné i v rámci skupin původních a nových členských států EU a k prohloubení rozdílů v rámci EU jako celku přispělo především rozšíření EU, které proběhlo v letech 2004 a 2007, tedy rozšíření právě o země střední a východní Evropy.

Z obrázku č. 4 můžeme vysledovat, že v předkrizovém období dosáhly všechny vybrané státy střední a východní Evropy nejvyšších hodnot HDP na 1 obyvatele v PPS v roce 2008, vyjma České republiky a Estonska. Tyto dva státy dosáhly nejvyšších hodnot zmíněného ukazatele v roce 2007, avšak rozdíly mezi roky 2007 a 2008 nejsou nějak markantní. Nejvyšší propad byl zaznamenán dle ukazatele HDP na 1 obyvatele v PPS opět v roce 2009, vyjma Polska, které si nadále udržovalo mírný růst (viz příloha B). Od roku

2010 až do roku 2013 dochází ve všech sledovaných státech k neustálému růstu ekonomické úrovně dle HDP na 1 obyvatele v PPS, s výjimkou Bulharska, České republiky a Slovinska (viz obr. č. 4). Tyto tři státy zaznamenaly v roce 2012 oproti roku 2011 velmi malý pokles HDP na 1 obyvatele. Za celé sledované období se však sledované státy pohybují pod úrovní EU-27, což je možné vidět právě na obrázku č. 4, kde se státy pohybují, jak v roce 2009 nejhlubšího propadu HDP, tak v roce 2014 po oživení ekonomik těchto států, pod úrovní EU-27.

Obr. č. 4: Vývoj HDP na obyvatele v PPS ve vybraných státech střední a východní Evropy v letech 2004 – 2013 ve srovnání s EU-27 (tržní ceny, EUR)

Zdroj: Eurostat, 2015e; vlastní zpracování

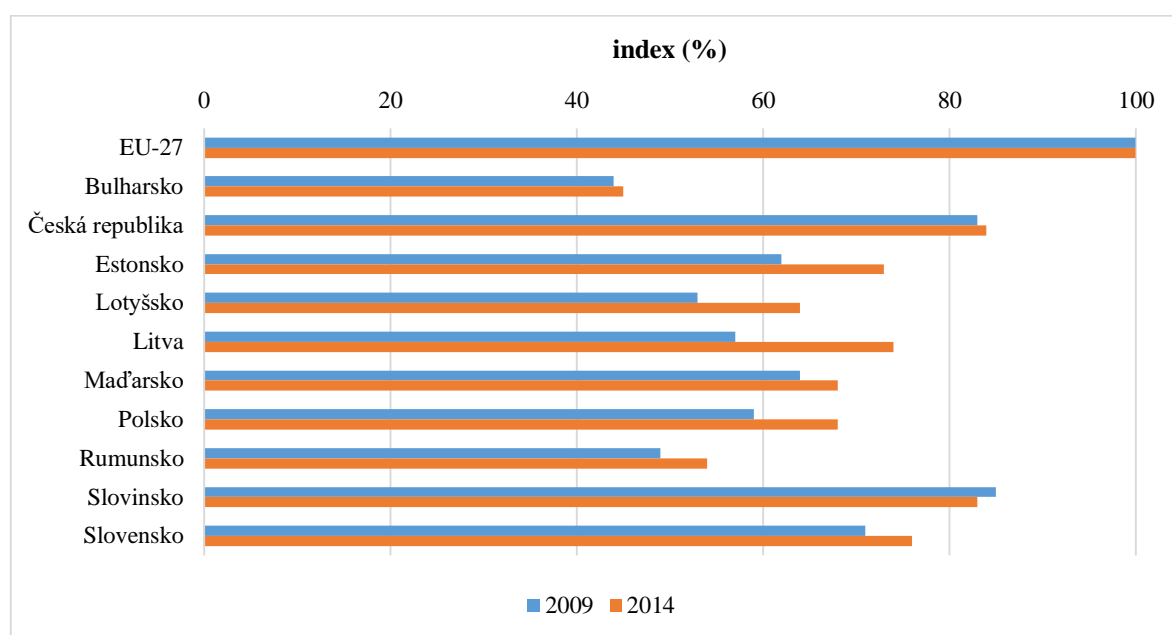
Pozn.: Data za rok 2014 nejdou dle dat Eurostatu dostupná, proto tedy nebylo možné tyto data analyzovat za období jako u ostatních ukazatelů.

Vyjádříme-li HDP na obyvatele členských států v procentech k průměru EU-27, zjistíme, že nejvyspělejší státy ze sledovaného regionu – Česká republika a Slovinsko dosahují více než 80% unijního průměru (viz obr. č. 5), přičemž Slovinsko zaznamenalo v roce 2014 mírný pokles HDP na obyvatele v PPS oproti krizovému roku 2009. Naopak nejméně vyspělý stát představuje Bulharsko, které v krizovém roce 2009 vykazovalo HDP na obyvatele v PPS pouze 44% unijního průměru a ani v roce 2014 se nepodařilo úroveň

o moc zvýšit (viz obr. č. 5). Všem ostatním vybraným státům se podařilo v roce 2014 oproti roku 2009 úroveň HDP na obyvatele v PPS zvýšit, přičemž nejvyšší nárůst byl zaregistrován v Litvě, zde byl nárůst o 17 procentních bodů, čímž se spolu s dalšími dvěma pobaltskými státy pohybují v roce 2014 blízko unijnímu průměru.

Obr. č. 5: HDP na obyvatele v PPS ve vybraných státech střední a východní Evropy v roce 2009 a 2014 (index k EU-27, %)

Zdroj: Eurostat, 2015f; vlastní zpracování

Podle výše objemového indexu HDP na obyvatele v PPS lze vybrané státy střední a východní Evropy rozdělit dle metodologie srovnávacího projektu Eurostatu, jež nese název Evropský srovnávací program²⁷ do skupiny s nižším středním příjmem²⁸ a skupiny s nízkým

²⁷ Evropský srovnávací program (European Comparison Programme, ECP): „Poskytuje věcně srovnatelné údaje o HDP a o složkách výdajů na jeho užití. Dalším výstupem ECP jsou cenová porovnání za vybrané skupiny výrobků a služeb“ (Český statistický úřad, 2015). Přičemž tento program rozlišuje kromě níže vysvětlených skupin s nízkým a nižším středním příjmem ještě skupinu zemí s vyšším středním příjmem, kde je hranice výše HDP na obyvatele v PPS vymezena na 100 – 119% a s vysokým příjmem, kde je výše HDP na obyvatele v PPS 120% a vyšší (Český statistický úřad, 2015).

²⁸ Skupina s nižším středním příjmem: Do této skupiny se řadí státy, které dosahují úrovně 50-99% HDP na obyvatele v PPS (Český statistický úřad, 2015).

příjmem²⁹. Do skupiny s nižším středním příjmem dle zmíněného programu patří všechny sledované státy, vyjma Bulharska, které se řadí do skupiny s nízkým příjmem.

4.2 DOPADY KRIZE NA INFLACI

Velmi dobře patrný vliv finanční a hospodářské krize se rovněž projevil na výrazném zpomalení tempa růstu cen ve všech vybraných státech střední a východní Evropy. Vintrová (2012) k tomuto zmiňuje, že vývoj cen je jednou z ekonomických veličin, která ovlivňuje život každého ekonomického subjektu na dennodenní bázi, načež si ekonomický subjekt změnu cen uvědomí téměř ihned (Vintrová, 2012). Zatímco naproti tomu například pohyb měnového kurzu nebo změny v míře nezaměstnanosti jsou podle Vintrové (2012) více skryté a nemusí být na první pohled patrné a přitom mohou být právě tím faktorem, který vedl ke změně cen.

Srovnání údajů v tabulce č. 7 ukazuje, že ve většině sledovaných států střední a východní Evropy nepředstavovala v období mezi roky 2004 – 2007 harmonizovaná míra inflace (HICP) výraznější problém. Výjimkou bylo pouze Lotyšsko, které v roce 2007 oproti roku 2006 vykazovalo HICP dvoucifernými hodnotami. Od roku 2004 do roku 2008 došlo ve všech vybraných státech střední a východní Evropy k postupnému růstu tempa HICP s více či méně pozvolnými poklesy tempa tohoto ukazatele v tomto mezidobí. Žádnému ze sledovaných států tohoto regionu se tedy nepodařilo stlačit inflaci na udržitelnou míru. HICP následně kulminovala v roce 2008 a Karpová (2010) dodává, že byla značně vysoká v konstelaci silného doznívajícího hospodářského růstu.

Výrazný pokles HICP, tedy trend snižování hladiny cen, byl zaznamenán ve všech sledovaných státech střední a východní Evropy až s krizovým vývojem daných ekonomik v roce 2009. V celé EU-27 klesla průměrná míra harmonizované inflace v roce 2009 na pouhých 1,0% (ze 3,7% v roce 2008) (viz tab. č. 7). Karpová (2009) vysvětluje, že tento trend byl poplatný především nízkým spotřebitelským cenám v zemích EU. V České republice, Estonsku, na Slovensku a ve Slovinsku nevzrostla HICP v roce 2009 ani na 1% a v ostatních zemích tohoto regionu, v nichž byl růst cen zřetelnější

---

²⁹ Skupina s nízkým příjmem: Do této skupiny se řadí státy, které dosahují úrovně méně než 50% HDP na obyvatele v PPS (Český statistický úřad, 2015).

(v rozmezí 2,5% – 5,6%), se s výjimkou Polska jednalo při nejmenším o rapidní pokles oproti roku 2008.

Hodnota polské inflace byla v roce 2009 na úrovni 4%, podobně jako tomu bylo v roce 2008 (4,2%), proto lze v tomto období hovořit o celkové cenové stabilitě, jež souvisí např. s exportem (již zmíněné také v kapitole 4.1) či faktem, že se nesnižovala domácí poptávka, a proto nebylo nutné nadměru snižovat ceny jako v ostatních státech. Avšak o cenové stabilitě se nadalo v následujících letech hovořit ani v Polsku (viz tab. č. 7).

Tab. č. 7: Vývoj harmonizované míry inflace ve vybraných státech střední a východní Evropy v letech 2004 – 2014 ve srovnání s EU-27 (průměrné roční tempo růstu, %)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
EU-27	2,3	2,3	2,3	2,4	3,7	1,0	2,1	3,1	2,6	1,5	0,6
BG	6,1	6,0	7,4	7,6	12,0	2,5	3,0	3,4	2,4	0,4	-1,6
CZ	2,6	1,6	2,1	3,0	6,3	0,6	1,2	2,1	3,5	1,4	0,4
EE	3,0	4,1	4,4	6,7	10,6	0,2	2,7	5,1	4,2	3,2	0,5
LV	6,2	6,9	6,6	10,1	15,3	3,3	-1,2	4,2	2,3	0,0	0,7
LT	1,2	2,7	3,8	5,8	11,1	4,2	1,2	4,1	3,2	1,2	0,2
HU	6,8	3,5	4,0	7,9	6,0	4,0	4,7	3,9	5,7	1,7	0,0
PL	3,6	2,2	1,3	2,6	4,2	4,0	2,7	3,9	3,7	0,8	0,1
RO	11,9	9,1	6,6	4,9	7,9	5,6	6,1	5,8	3,4	3,2	1,4
SI	3,7	2,5	2,5	3,8	5,5	0,9	2,1	2,1	2,8	1,9	0,4
SK	7,5	2,8	4,3	1,9	3,9	0,9	0,7	4,1	3,7	1,5	-0,1

Zdroj: Eurostat, 2015b; vlastní zpracování

Vysvětlivky: BG – Bulharsko, CZ – Česká republika, EE – Estonsko, LV – Lotyšsko, LT – Litva, HU – Maďarsko, PL – Polsko, RO – Rumunsko, SI – Slovinsko, SK – Slovensko.

Nutno také upozornit na zajímavý fakt, na nějž poukazuje Malý (2009), že zatímco ve všech členských státech eurozóny³⁰ roční míra inflace v letech 2009 – 2010 poklesla na

³⁰ Eurozóna: Území EU, na kterém se užívá společná měna euro. Celkem 11 států se stalo v roce 1999 zakladateli (Belgie, Finsko, Francie, Irsko, Itálie, Lucembursko, Německo, Nizozemsko, Portugalsko, Rakousko a Španělsko). Proces rozšiřování eurozóny pokračoval a v roce 2001 bylo přijato Řecko, v roce 2007 vstoupilo Slovinsko a od ledna 2008 se členy eurozóny staly Kypr a Malta. Dalším v pořadí bylo Slovensko, které přijalo euro v roce 2009. Následoval vstup pobaltských republik: v roce 2011 Estonsko, roku 2014 Lotyšsko a roku 2015 Litva (Evropská centrální banka, 2015).

úroveň 2% a méně, v některých zemích mimo eurozónu se roční míra inflace, i přes klesající tendenci, udržela výrazněji nad 2% hranicí. To platí zejména pro Maďarsko (zde harmonizovaná míra inflace v roce 2009 činila 4% a v roce 2010 4,7%) a Rumunsko (zde harmonizovaná míra inflace v roce 2009 dosáhla hodnoty 5,6% a v roce 2010 hodnoty 6,1%) (viz tab. č. 7). Zatímco se právě míra harmonizované inflace např. ve Slovinsku v roce 2009 pohybovala pod úrovní 2% (HICP 0,9%). Z těchto skutečností lze tedy konstatovat, že vyšší míry inflace v období krize jsou charakteristické především pro některé ekonomiky mimo eurozónu s plovoucími měnovými kurzy, které podle Mráčka (2009) v době krize čelily výraznějšímu znehodnocení svých měn k USD (Maďarsko, Rumunsko). Naopak dle skutečností, které Mráček (2009) uvádí, také vyplývá, že všechny země eurozóny zaznamenávají v době krize nízké míry inflace.

Slabé oživení hospodářského výkonu společně s udržující se nízkou úrovní úrokových sazeb, vzrůstající sazbou nepřímých daní a zintenzivňujícím zdražováním ropy přispěly v roce 2010 ke zvýšení průměrné inflace v EU-27 nad 2% (Spěváček, 2013) (viz tab. č. 7). Nad tuto průměrnou dosaženou unijní úroveň se dostala míra inflace v roce 2010 v Bulharsku (3%), Estonsku (2,7%) a Polsku (2,7%). Závažnější, 3% překračující, byl přitom růst inflace pouze v Maďarsku (4,7%) a Rumunsku (6,1%).

Nicméně finanční a hospodářská krize, jak je patrné z tab. č. 7, nestlačila HICP ve většině sledovaných států střední a východní Evropy do záporných hodnot tak, aby bylo možné hovořit o deflaci. Výjimkou byl rok 2010 pro Lotyšsko, kde se HICP snížila na hodnotu -1,6% oproti 3,3% z roku 2009. Dalšími výjimkami byly Bulharsko a Slovensko v roce 2014, kdy HICP poklesla na úroveň -1,6% v Bulharsku a -0,1% na Slovensku. Trend snižování cen s výslednou snižující se mírou inflace nebyl příznačný pro rok 2011, naopak v tomto roce docházelo ve všech vybraných státech střední a východní Evropy oproti roku 2010 k nárůstu HICP. Tuto zvyšující si tendenci si však nedokázal udržet v následujících letech 2012 – 2014 žádný ze sledovaných států. Naopak v tomto období až do roku 2014 docházelo k neustálému poklesu míry inflace měřené pomocí HICP.

Podstatnou skutečností v případě HICP je, že její výše je sledována ve vztahu k stanovenému střednědobému inflačnímu cíli Evropské centrální banky (ECB) na úrovni 2% (Vintrová, 2012). Vintrová (2012) říká, že většina zemí měnové unie tento limit překračovala a teprve vliv finanční krize vedl k výraznému omezení inflačních tlaků

a splnění cíle. Tento trend je rovněž možné pozorovat v tabulce č. 7, z níž je zřejmé, že až s příchodem krize se dařilo vybraným státům střední a východní Evropy limit na úrovni 2% plnit.

4.3 DOPADY KRIZE NA NEZAMĚSTNANOST

Nezaměstnanost je velmi neefektivní jev, který značně snižuje celospolečenskou produktivitu práce, rozšiřuje počty sociálně slabých občanů a obecně prohlubuje chudobu. Odstranit nezaměstnanost by znamenalo vyřešit spoustu ekonomických a sociálních problémů. Nezaměstnanost je rovněž politicky a sociálně velmi nebezpečný jev. A právě dlouhotrvající recese má řadu negativních dopadů, kdy se zhoršuje situace na trhu práce, přičemž roste nezaměstnanost, klesají reálné mzdy a zvyšují se obavy z budoucnosti. Čejka a Vnoučková (2014) k tomu dodávají, že současně klesá životní úroveň, narůstá sociální napětí, fiskální konsolidace se stává obtížnější a nejistota oslabuje investiční výstavbu. Vývoj na trhu práce v období 2004 – 2007 je ve vybraných státech střední a východní Evropy spojený s poklesem míry nezaměstnanosti, ale i přes ambiciózně stanovené cíle v rámci Lisabonského procesu³¹ nebylo na trhu práce v EU dosahováno plánovaných hodnot (Abrahám, 2011).

V letech 2004 – 2007 v EU-27 rostly podstatně ekonomiky většiny zemí a to se pozitivně promítlo i do situace na trhu práce vybraných států střední a východní Evropy. Míra nezaměstnanosti v EU-27 během tří let klesla z 9,2% (rok 2004) na 7% (rok 2007). Snižovat míru nezaměstnanosti se dařilo v tomto období rovněž i vybraným státům střední a východní Evropy, s výjimkou Maďarska (viz obr. č. 6). Nutno však zmínit fakt, že míra nezaměstnanosti se výrazně liší mezi jednotlivými vybranými státy jednak v období před vypuknutím globální hospodářské krize, tak i v jejím důsledku po roce 2008.

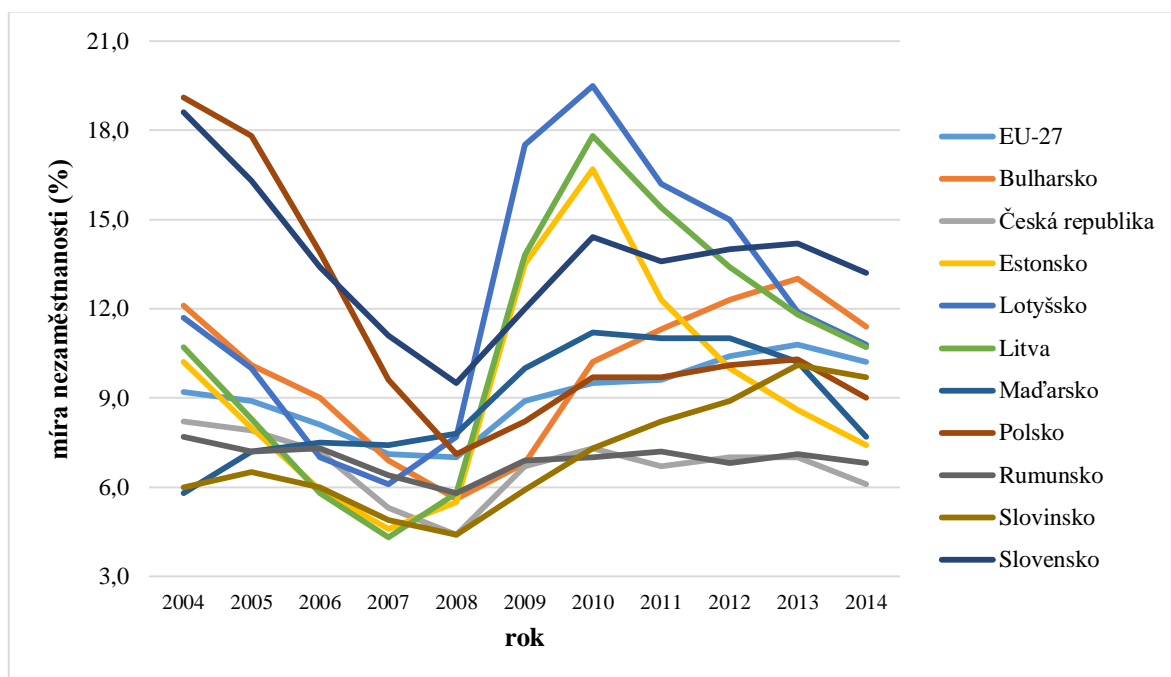
---

³¹ Lisabonská strategie: „V původní Lisabonské strategii z roku 2000 byly pro oblast zaměstnanosti stanoveny dva hlavní cíle: 1) posunout míru zaměstnanosti (osob ve věku 15 – 64 let) na 70% do roku 2010, 2) zvýšit míru zaměstnanosti žen (ve věku 15 – 64 let) na 60% do roku 2010. Na zasedání Evropské Rady ve Stockholmu byl přidán další cíl: zvednout míru zaměstnanosti starších osob (55 – 64 let) na 50% do roku 2010“ (Abrahám, 2011, str. 77). Mimo jiné tato strategie předpokládala, že se z EU stane do roku 2010 nejkonkurenceschopnější a nejdynamičtější ekonomika založená na znalostech, schopná udržitelného růstu s více a lepšími pracovními místy a s větší sociální soudržností. Tento obecný cíl byl doplněn několika kvantifikovanými cíli – hospodářský růst bude ročně dosahovat 3% HDP, výdaje členských států na výzkum a vývoj vzrostou na 3 % HDP a již zmíněné cíle v oblasti zaměstnanosti (Staničková, Poledníková, Skokan, 2011).

Blažek a Netvrdomá (2012) k tomu dodávají, že rozdíly v míře nezaměstnanosti existovaly a zároveň existují i mezi jednotlivými regiony v rámci těchto států.

Avšak Abrhám (2008) upozorňuje na zajímavý fakt, že i přestože se míra nezaměstnanosti v rámci celé EU mezi roky 2000 a 2007 značně snížila, nicméně zůstala velmi vysoká. K největšímu snížení míry nezaměstnanosti od roku 2004 do roku 2008 došlo ve státech, kde se míra nezaměstnanosti pohybovala v roce 2004 na vysoké úrovni, přičemž se jedná např. o Bulharsko, Estonsko, Lotyšsko, Litvu, Polsko či Slovensko. Zároveň byl pokles celkové míry nezaměstnanosti v EU spojen i s redukcí dlouhodobé míry nezaměstnanosti (Abrhám, 2008). Ta ovšem i přes zřetelný pokles ve srovnání s trhem práce v USA či Japonsku zůstává taktéž relativně vysoká (Samuelson a Nordhaus, 2013).

Obr. č. 6: Vývoj míry nezaměstnanosti ve vybraných státech střední a východní Evropy v letech 2004 – 2014 ve srovnání s EU-27 (%)

Zdroj: Eurostat, 2015g; vlastní zpracování

Jak již bylo zmíněno výše, snižovat míru nezaměstnanosti od roku 2004 do roku 2008 se nejvíce dařilo Polsku a Slovensku, kde byla v roce 2004 zaznamenána míra nezaměstnanosti ve dvouciferných hodnotách a to ve výši 19,1%, respektive 18,6% a do roku 2008 se podařilo těmto státům snížit míru nezaměstnanosti na hodnotu 7,1%, respektive

9,5%, což jsou hodnoty blízko unijního průměru (viz příloha C). Klesající míra nezaměstnanosti v Polsku a na Slovensku byla podle Potužákové (2012) mimo jiné způsobena otevřením pracovních trhů Velké Británie a Irska pro pracovníky z EU-10³², které polští i slovenští pracovníci značně využili. Za úspěšný stát ve snižování míry nezaměstnanosti v tomto období lze považovat rovněž Bulharsko, kde došlo ke snížení o 12 procentních bodů. Výjimkou je pouze Maďarsko, kterému se nedařilo snižovat míru nezaměstnanosti a naopak došlo mezi lety 2004 – 2008 k nárůstu míry nezaměstnanosti o 2 procentní body, přičemž míra nezaměstnanosti v roce 2004 dosahovala hodnoty 5,8% a v roce 2008 hodnoty 7,8%. I vzhledem ke snižujícím se mírám nezaměstnanosti se za celé zmiňované období 2004 – 2008 pod průměrem EU-27 pohybovaly pouze Česká republika, Rumunsko a Slovinsko.

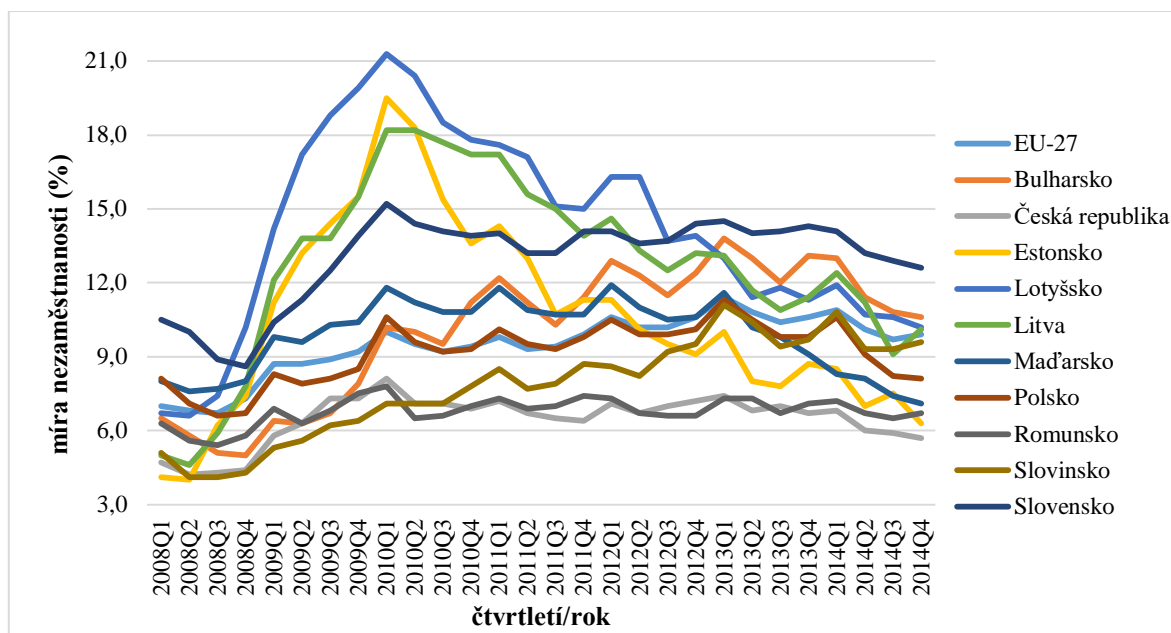
Globální ekonomická krize se naplno projevila ve většině sledovaných zemí střední a východní Evropy ve čtvrtém čtvrtletí 2008 (viz obr. č. 7), kdy jak uvádí Toušek a Novák (2012) se počet nezaměstnaných v EU-27 během tří měsíců zvýšil o více než 1 milión a existovalo již jen pět zemí, ve kterých počet nezaměstnaných klesl. A právě ze sledovaných států to byly hned čtyři státy, jimiž jsou Bulharsko, Polsko, Slovinsko a Slovensko.

Podle Spěváčka (2012a, str. 13) „ztráta pracovních míst a celkových příjmů domácností vedla k nižší spotřebě domácností a přispěla k poklesu HDP, zhoršilo se splácení dluhů, zejména u hypoték, a tím se zvýšily ztráty bank a zhoršila se situace na trhu nemovitostí“. Rostoucí míra nezaměstnanosti měla rovněž nežádoucí dopady na veřejné rozpočty (Spěváček, 2012a), kdy dochází k situaci, že jsou vyšší výdaje a nižší daňové příjmy.

---

³² EU-10: Jedná se o skupinu nových členských států, jež přistoupily do EU v roce 2004 a 2007 vyjma Kypru a Malty (Bulharsko, Česká republika, Estonsko, Lotyšsko, Litva, Maďarsko, Polsko, Rumunsko, Slovensko a Slovinsko).

Obr. č. 7: Vývoj míry nezaměstnanosti v jednotlivých čtvrtletích ve vybraných státech střední a východní Evropy v letech 2008 – 2014 ve srovnání s EU-27 (%)

Zdroj: Eurostat, 2015g; vlastní zpracování

Vývoj míry nezaměstnanosti v roce 2009 ve vybraných státech střední a východní Evropy celkem korespondoval s trendy EU-27, v průměru sice její míra dosáhla skoro 9% (viz příloha C), ale naprosto ve všech zemích sledovaného regionu se nezaměstnanost meziročně zvýšila v průměru o 2 procentní body (s výjimkou Estonska, Litvy a Lotyšska). Navíc Karpová (2010) doplňuje, že existovala skupina států, které strádaly strmým nárůstem míry nezaměstnanosti, jimiž jsou nové členské státy, tedy státy střední a východní Evropy, a právě tato skupina byla početnější než v případě starých členských států. Ve sledovaném regionu měly v roce 2009 vážné problémy s vysokou mírou nezaměstnanosti zejména Estonsko (13,5%), Litva (13,8%), mimořádně pak Lotyšsko (17,5 %). V těchto státech se v průměru míra nezaměstnanosti zvýšila o 8,6 procentních bodů. Varovně se také vyvíjela situace na Slovensku, kde míra nezaměstnanosti dosáhla v roce 2009 dvouciferných hodnot a to 12 % (viz obr. č. 6). Nejnižší míra nezaměstnanosti v tomto roce byla zaznamenána ve Slovinsku (5,9 %).

Rok 2010 byl z hlediska nezaměstnanosti ještě tíživější, došlo k největší hloubce krize, co se týče právě míry nezaměstnanosti. Průměrná míra nezaměstnanosti v EU-27 již dosáhla 9,5% a nejzávažnější situace byla opět v pobaltských státech (Estonsko 16,7%, Litva

17,8%, Lotyšsko 19,5%), Bulharsku (10,2%) a na Slovensku (14,4%). Negativní dopady hospodářské krize na situaci na trhu práce v jednotlivých sledovaných zemích nebyly zdaleka stejné a vykazovaly rozdílnou intenzitu. Nejlépe si v tomto roce vedly Česká republika (7,3%), Rumunsko (7%) a Slovinsko (7,3%).

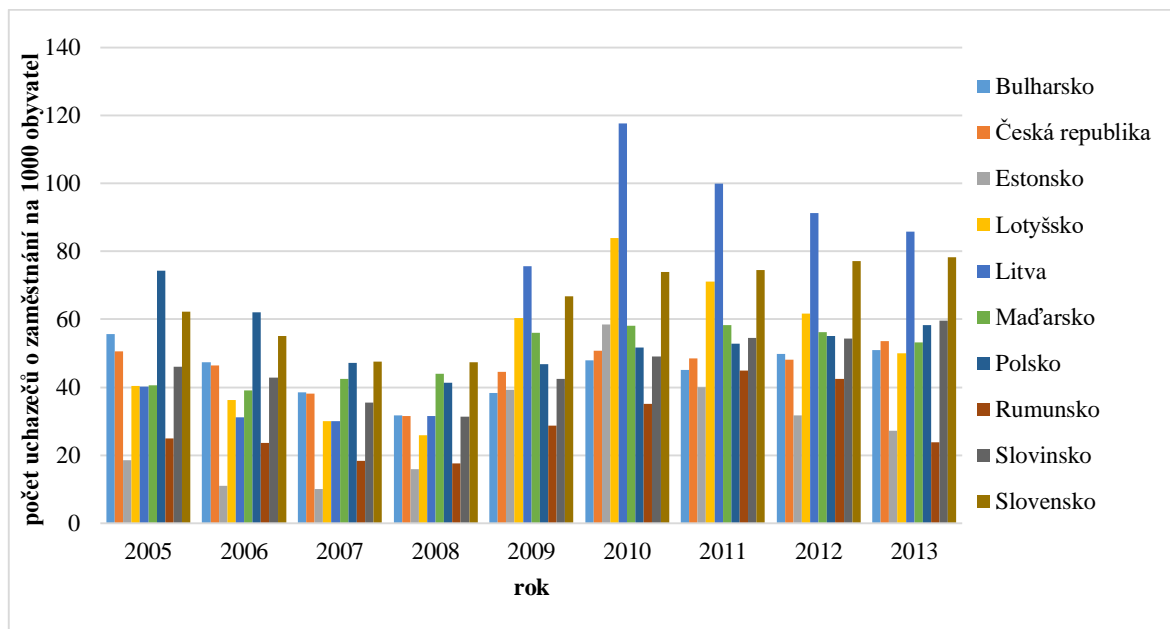
V roce 2011 se průměrná míra nezaměstnanosti v EU-27 v důsledku pokračujících makroekonomických problémů v průměru nezměnila, nicméně dle dat Eurostatu (2015g) o vývoji na trhu práce lze konstatovat, že hospodářská krize oslabovala. Nadprůměrně vysokou nezaměstnaností byly nadále postiženy státy Pobaltí, Maďarsko a Slovensko (viz obr. č. 6). Vysoký nárůst míry nezaměstnanosti byl zaregistrován také v Bulharsku (z 5,6% roku 2008 na 11,3% roku 2011). Toušek a Novák (2012) dodávají, že zde se k vlivu globální krize na trh práce přidaly i ekonomické potíže země a to zejména rozpočtový deficit. Spěváček (2012a) dodává, že zkušenosti z minulých let ukázaly, že trh práce se zotavuje pomalu a že míra nezaměstnanosti zůstane vysoká i v letech 2012 a 2013. Tento fakt se opravdu v letech 2012 a 2013 potvrdil.

Nejnižší míra nezaměstnanosti v roce 2012 byla zaznamenána v České republice (7%), Rumunsku (6,8%) a Slovinsku (8,9%), zatímco dvouciferných hodnot, nad 10%, dosahovala míra nezaměstnanosti hned v sedmi sledovaných státech regionu střední a východní Evropy, včetně EU-27 (viz příloha C). Důvodem stagnující či jen v malé míře klesající, ba dokonce v některých případech zvyšující se míra nezaměstnanosti byla v roce 2012 nesporně způsobena i dluhovou krizí eurozóny. Ta byla způsobena vysokým veřejným dluhem a na přelomu let 2009 a 2010 jako první zasáhla Řecko. Dalšími státy eurozóny čelícími dluhové krizi nebo krizi bankovního sektoru se staly postupně v letech 2010 – 2013 Irsko, Portugalsko, Španělsko a Kypr (Malý, 2013). Jelikož Řecko, Irsko, Portugalsko a Kypr ztratily možnost půjčovat si na finančních trzích a Španělsko potřebovalo externí finanční zdroje na stabilizaci bankovního sektoru, byla těmto zemím poskytnuta mezinárodní finanční pomoc dalšími státy eurozóny a MMF (Malý, 2013). Také Spěváček (2012a) potvrzuje, že zhoršená ekonomická aktivita v roce 2012 byla způsobena nestabilitou na finančních trzích, dluhovou krizí Řecka, Portugalska a Irska, která se rozšiřovala na evropské ekonomiky s možným nebezpečím pro banky držící dluhopisy ohrožených států.

Ani v roce 2013 se nedařilo snižovat vybraným státům střední a východní Evropy míry nezaměstnanosti natolik, aby se dostaly na předkrizové hodnoty. Naopak v tomto roce docházelo k mírnému nárůstu míry nezaměstnanosti a to do 1 procentního bodu. Snižit míru nezaměstnanosti v roce 2013 oproti roku 2012 se dařilo pouze Estonsku (o 1,4 p. b.), Litvě (o 1,6 p. b.), Lotyšsku (3,1 p. b.) a Maďarsku (o 0,8 p. b.). Poměrně vysoko se v tomto roce pohybovala míra nezaměstnanosti na Slovensku (14,2%) a Bulharsku (13%), kdežto nejnižší míra nezaměstnanosti byla zaregistrována opět v České republice (7%). Rok 2014 byl charakteristický snižováním míry nezaměstnanosti ve všech sledovaných státech, avšak v žádném státu nebylo zdaleka dosaženo předkrizových hodnot (viz příloha C). Průměrná míra nezaměstnanosti v EU-27 v roce 2014 činila 10,2 % a nad tímto průměrem se pohybovalo jen Slovensko (13,2%).

Totožný trend jako u míry nezaměstnanosti lze vysledovat i ve vývoji počtu osob evidovaných na úřadech práce neboli uchazečů o zaměstnání (viz obr. č. 8). Od roku 2005 do roku 2008 docházelo k úbytku počtu uchazečů o zaměstnání ve všech vybraných státech střední a východní Evropy, pouze s výjimkou Maďarska, kde naopak došlo během let 2005 – 2008 k mírnému nárůstu počtu uchazečů o zaměstnání. Snižit počet osob evidovaných na úřadech práce se dařilo ve zmíněném období nejvíce Polsku, zde se snížil počet o 33 uchazečů o zaměstnání na 1000 obyvatel (viz příloha D).

Obr. č. 8: Vývoj počtu osob evidovaných na úřadech práce jako uchazeči o zaměstnání na 1000 obyvatel ve vybraných státech střední a východní Evropy v letech 2005 – 2013 (k 1.1.)

Zdroj: Eurostat, 2015h, Eurostat, 2015p; vlastní zpracování

Pozn.: Časové období od roku 2005 bylo zvoleno z důvodu kompletnosti dat jednotlivých států; data za dřívější roky nejsou kompletní a data za aktuálnější roky (např. 2014) nejsou dle Eurostatu dostupná, proto tedy nebylo možné tato data analyzovat za období jako u ostatních ukazatelů.

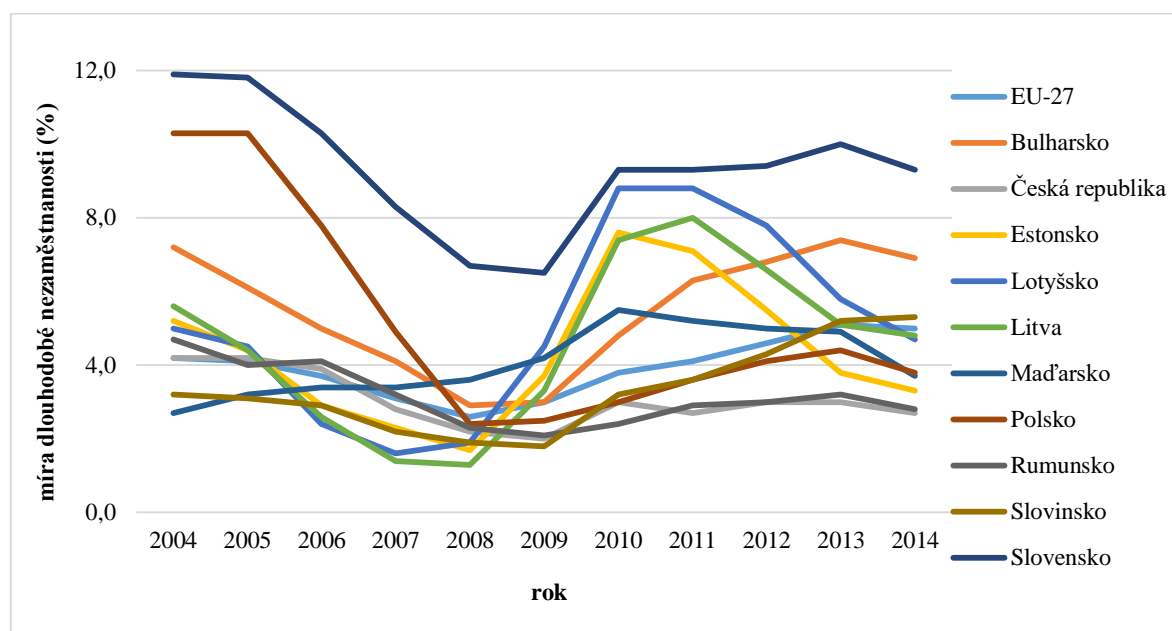
V roce 2009, v důsledku krize, došlo k nárůstu počtu uchazečů o zaměstnání ve všech sledovaných státech, přičemž nejvyšší nárůst v tomto roce oproti roku 2008 byl zaznamenán v Litvě (o 44 uchazečů o zaměstnání) a dále v Estonsku (o 23 uchazečů o zaměstnání) a Lotyšsku (o 34 uchazečů o zaměstnání). Nejnižší nárůst byl zaregistrován v tomto období v Polsku (o 5 uchazečů o zaměstnání). Trend zvyšování počtu uchazečů o zaměstnání byl příznačný i pro roky 2011 a 2012, zatímco v roce 2013 se již vybraným státům dařilo snižovat počty uchazečů o zaměstnání.

4.3.1 KRIZE A DLOUHODOBÁ NEZAMĚSTNANOST

Dlouhodobým problémem vybraných států střední a východní Evropy, jež jsou zároveň novými členskými státy EU, je zároveň vysoká míra nezaměstnanosti a to i přesto, že se jí dařilo mezi roky 2004 – 2008 snižovat (viz obr. č. 9) stejně tak jako obecnou

míru nezaměstnanosti. Dle dat Eurostatu (2015i) lze vybrané státy rozdělit na jednu stranu s mírami dlouhodobé nezaměstnanosti mezi roky 2004 – 2008 okolo 1,5% – 5,5% a po vypuknutí hospodářské krize do roku 2014 okolo 2% – 6% (Česká republika, Maďarsko, Polsko, Rumunsko a Slovinsko). Na druhé straně státy, kde se míra dlouhodobé nezaměstnanosti pohybovala v rozmezí mezi 2% – 12% a 3% – 10% (Bulharsko, Estonsko, Litva, Lotyšsko a Slovensko). Z obrázku č. 9 je vidět, že Slovensko se jako jediné dlouhodobě pohybuje v míře dlouhodobé nezaměstnanosti vysoko nad hodnotami ostatních sledovaných států regionu střední a východní Evropy.

Obr. č. 9: Vývoj dlouhodobé míry nezaměstnanosti ve vybraných státech střední a východní Evropy v letech 2004 – 2014 ve srovnání s EU-27 (%)

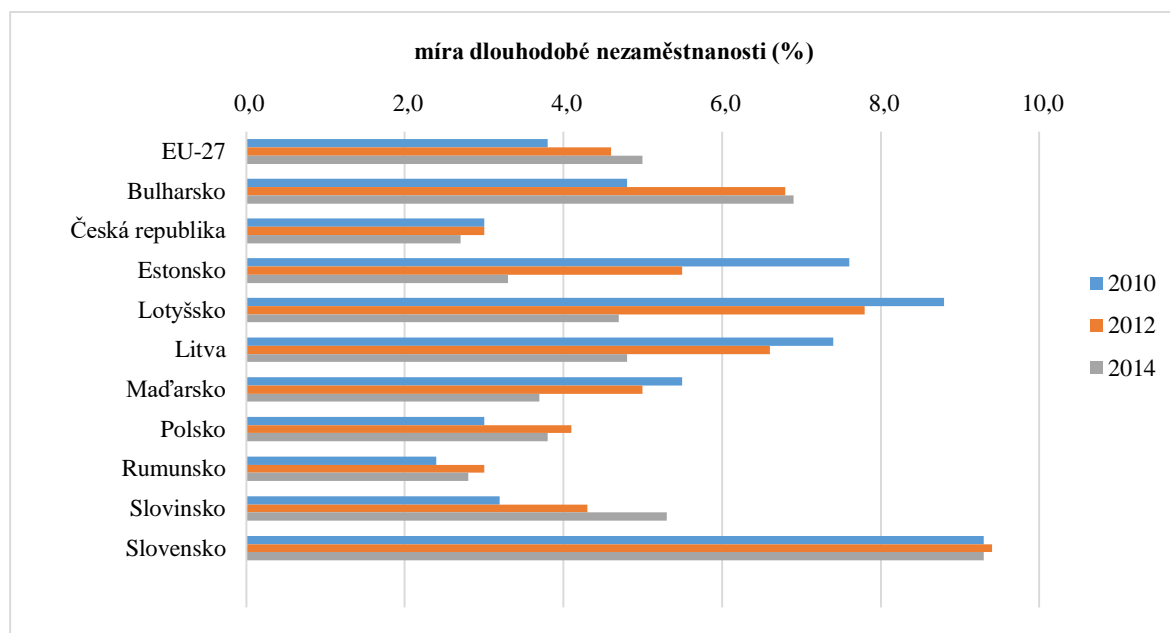

Zdroj: Eurostat, 2015i; vlastní zpracování

Z obrázku č. 10 je možné vidět, že v Bulharsku, České republice, Polsku, Rumunsku a Slovensku a v průměru EU-27 činila dlouhodobá míra nezaměstnanosti problém zejména v roce 2012 a to především z toho důvodu, že míra nezaměstnanosti dosáhla nejvyšších hodnot v důsledku krize a následného propouštění v roce 2010 a lidé poté nenašli uplatnění na trhu práce v následujících letech 2011 a 2012. Do roku 2014 se dařilo těmto státům dlouhodobou nezaměstnanost snižovat s výjimkou Bulharska a Slovinska, kde naopak v roce 2014 dosáhla míra dlouhodobé nezaměstnanosti vyšších hodnot. Radikálně se dařilo snížit

míru dlouhodobé míry nezaměstnanosti v roce 2014 oproti roku 2010 zejména státům Pobaltí a Maďarsku (viz příloha E). Naopak poměrně stejných hodnot v roce 2014 dosahovala míra dlouhodobé nezaměstnanosti oproti roku 2010 a 2012 v České republice, Rumunsku a na Slovensku (viz obr. č. 10).

Obr. č. 10: Míra dlouhodobé nezaměstnanosti ve vybraných státech EU ve srovnání s EU-27 v roce 2010, 2012 a 2014 (%)

Zdroj: Eurostat, 2015i; vlastní zpracování

Žďárek (2012) zdůvodňuje, že hlavním problémem neklesající či jen velmi mírně klesající dlouhodobé míry nezaměstnanosti lze hledat v nastavení sociálního systému, v kombinaci s nízkou profesní nebo geografickou mobilitou. Žďárek (2012, str. 531) dále dodává, že „u dlouhodobě nezaměstnaných zároveň dochází ke znehodnocování dosažené kvalifikace a ztrátě pracovních návyků, což způsobuje jejich praktickou nezaměstnanost (případně v kombinaci s různými formami diskriminace vůči problémovým skupinám)“. Nutno také podotknout, že situaci na trhu práce ve vybraných státech střední a východní Evropy ovlivňuje i vývoj migračních toků. K tomuto Žďárek (2012) zmiňuje, že vybrané profese považují středoevropské země pouze na přechodné působiště a odcházejí dále do západní nebo i východní Evropy.

4.3.2 KRIZE A PROBLEMATIKA MARGINALIZACE TRHU PRÁCE

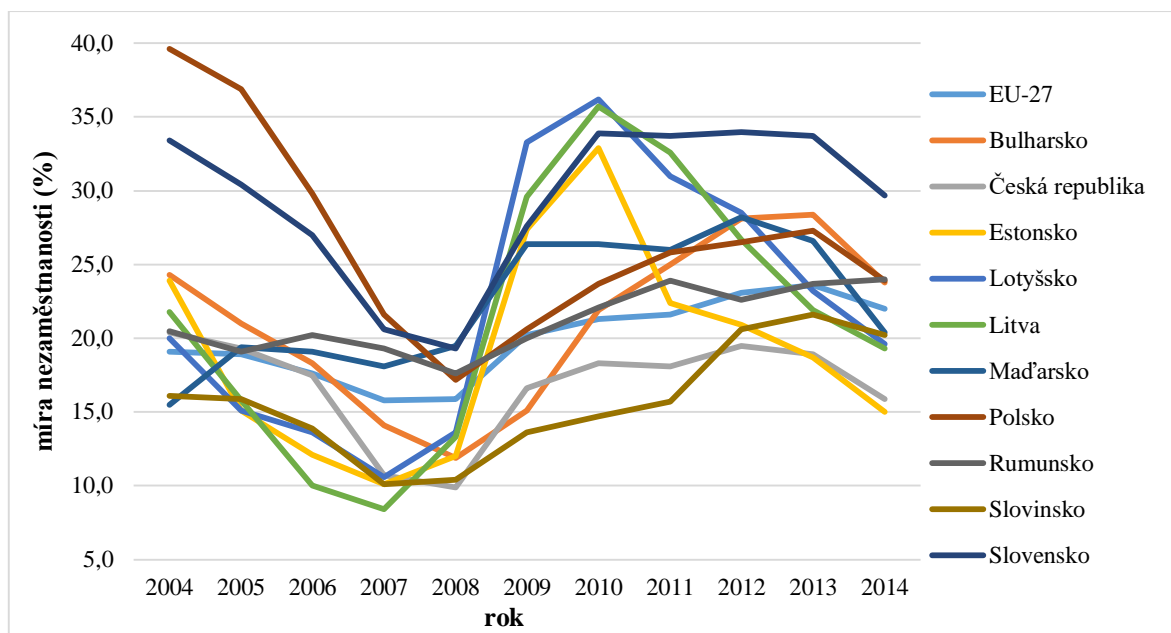
Sirovátka (2014) říká, že ekonomická krize přinesla několik významných důsledků pro evropské sociální státy, načež nejvýznamnějším z nich byl nárůst počtu nezaměstnaných, s mnoha negativními sociálními důsledky. Sirovátka (2014) zároveň dodává, že se zhoršily vyhlídky mladých lidí na úspěšný přechod na trh práce a zdařilý životní start. To dokazuje i obrázek č. 11, kde je možné vysledovat, že v důsledku krize se rapidně zvýšila míra nezaměstnanosti mladých osob ve věku 15 – 24 let ve všech vybraných státech střední a východní Evropy. V důsledku hospodářské krize se míra nezaměstnanosti mladých osob zvýšila více než míra celkové nezaměstnanosti. Mimo jiné za závažnou skutečnost lze považovat, že po celé sledované období dosahovala míra nezaměstnanosti mladých, ve všech sledovaných státech, dvoj až trojnásobku celkové míry nezaměstnanosti. Jedním z důvodů ohrožení mladých na trhu práce je podle Potužákové (2012) absence nebo malé pracovní zkušenosti a také nekompatibilita vzdělávacích systémů s požadavky trhů práce. Tento faktor zhoršuje pozici mladých lidí při hledání zaměstnání a při případné restrukturalizaci pracovních míst, další příčinou je rigidita a dualizace trhů práce³³ (Potužáková, 2012).

Nejvyšších hodnot dosáhla míra nezaměstnanosti mladých osob v roce 2010 jako u obecné míry nezaměstnanosti, avšak i přes snižování v následujících letech dosahovala velmi vysokých hodnot. V průměru EU-27 nabyly nejvyšších hodnot míra nezaměstnanosti osob ve věku 15 – 24 v roce 2013 (23,6%) (viz příloha F). Dle dat lze konstatovat, že nezaměstnanost mladých osob je problémem všech sledovaných států střední a východní Evropy a i přes rapidní snižování od roku 2004 do strnutí finanční a hospodářské krize setrvala na velmi vysokých hodnotách. Od roku 2013 do sledovaného roku 2014 se dařilo všem monitorovaným státům míru nezaměstnanosti snižovat, nicméně ne zdaleka na hodnoty předkrizové (viz obr. č. 11).

---

³³ Rigidita a dualizace trhu práce: Příkladem dualizace trhu práce je situace, kdy firmy reagují na propad průmyslové produkce prakticky okamžitě propouštěním a zbylým zaměstnancům se ale zároveň zvýší průměrná mzda. A právě tento zdánlivý paradox poukazuje na prohlubující se dualizaci trhu práce. Pojem rigidita trhu práce představuje tzv. ustrnutí trhu práce, kdy dochází k neefektivnímu přizpůsobení se změnám. Opakem rigidity trhu práce je trh práce flexibilní či pružný.

Obr. č. 11: Vývoj míry nezaměstnanosti mladých osob ve věku 15 – 24 let ve vybraných státech střední a východní Evropy v letech 2004 – 2014 ve srovnání s EU-27 (%)

Zdroj: Eurostat, 2015j; vlastní zpracování

V souvislosti s problematikou trhu práce je často diskutován problém marginalizace. Mareš (2002, str. 65) tento problém vymezuje jako „redukcí šancí, zatlačení pracovníků s určitými sociálními charakteristikami do nevýhodných či marginálních pozic na trhu práce a jejich vystavení vyššímu riziku nezaměstnanosti, respektive jejich vytlačení do dlouhodobé nezaměstnanosti“. V tomto kontextu lze do této skupiny začlenit právě mladé osoby spolu se staršími pracovníky, kteří patří na trhu práce mezi nejvíce ohrožené nezaměstnaností.

Tyto zmíněné fakty byly bezesporu v řadě států silným podnětem pro přijetí nových opatření v sociální politice³⁴ respektive v politice zaměstnanosti³⁵. Sirovátka (2014, str. 67) upozorňuje, že „protože cyklický pokles ekonomiky z let 2008 – 2009 nebyl ani v dalších letech vystřídán výraznějším oživením, projevíly se v dalších letech efekty hystereze³⁶, které v kombinaci s restrukturalizací ekonomik a zvýšenými konkurenčními efekty vyvolanými krizí, přinesly přerůstání cyklické složky ve strukturální složku nezaměstnanosti“. To znamenalo silnou výzvu pro politiku zaměstnanosti a mimo jiné i další oblasti veřejné politiky podporující politiku zaměstnanosti. V důsledku krize se na jedné straně zvyšují nároky na finanční kompenzace příjmu nezaměstnaným (pasivní výdaje), na druhé straně je nutné řešit zvýšenou nezaměstnanost, pomocí aktivních opatření politiky zaměstnanosti (aktivní výdaje).

Jak již bylo uvedeno v kapitole 4.3 v návaznosti na hospodářskou krizi byla vytvořena nová strategie Evropa 2020, která v sobě zahrnuje Evropskou strategii zaměstnanosti³⁷, jež se v roce 2000 stala součástí Lisabonské strategie a slouží pro vymezení hlavních směrů politiky zaměstnanosti pro jednotlivé státy EU, přičemž každý stát si politiku zaměstnanosti provádí samostatně (European Commission, 2015b). Tak jako si každý stát provádí politiku zaměstnanosti samostatně i výdaje politiky zaměstnanosti se ve vybraných státech střední a východní Evropy liší. Výdaje na politiku zaměstnanosti států znázorňuje obrázek č. 12, kde jsou výdaje vyjádřeny v procentuálním podílu na HDP.

---

³⁴ Sociální politika: Podle Abrháma (2008, str. 133) „sociální politika v širším pojetí zahrnuje veškeré činnosti veřejných orgánů v sociální sféře“.

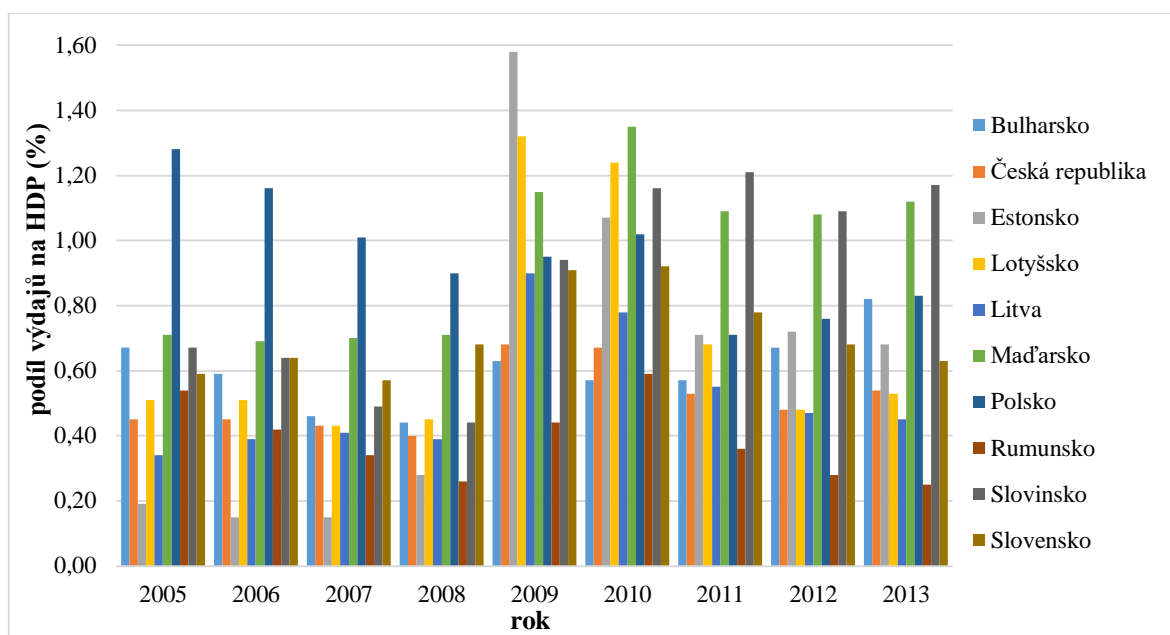
³⁵ Politika zaměstnanosti: Dle Haláskové (2008, str. 40) je politika zaměstnanosti definována jako „soubor opatření, kterými jsou spoluutvářeny podmínky pro dynamickou rovnováhu na trhu práce a pro efektivní využití pracovních sil“.

³⁶ Hystereze: „Jedná se o jev, kdy rovnováha systému závisí na minulé trajektorii vývoje tohoto systému, a takový systém se může v důsledku exogenních šoků stabilizovat na nové rovnovážné úrovni“ (Němec 2010, str. 23). Nutno upozornit na fakt, že existuje velmi významná teoretická rozdílnost mezi pojmy „hystereze“ a „setrvačnost“, které jsou mnohdy zaměňovány, neboť každý z nich popisuje systém se zcela odlišnými dynamickými vlastnostmi.

³⁷ Evropská strategie zaměstnanosti: Jejími hlavními směry jsou: „1) zvýšení účasti žen a mužů na trhu práce, snížení strukturální nezaměstnanosti a prosazování kvality pracovních míst; 2) rozvíjení kvalifikované pracovní síly, která bude reagovat na potřeby trhu práce, a podpora celoživotního učení; 3) zlepšení kvality a výkonnosti systémů vzdělávání a odborné přípravy na všech úrovních a zvyšování účasti na terciárním nebo srovnatelném vzdělávání; 4) podpora sociálního začleňování a boj proti chudobě“ (European Commission, 2015b).

Obr. č. 12: Výdaje na politiku zaměstnanosti ve vybraných státech střední a východní Evropy v letech 2005 – 2013 (podíl na HDP, %)

Zdroj: Eurostat, 2015k; vlastní zpracování

Pozn.: Časové období od roku 2005 bylo zvoleno z důvodu kompletnosti dat jednotlivých států; data za dřívější roky nejsou kompletní a data za aktuálnější roky (např. 2014) nejsou dle Eurostatu dostupná, proto tedy nebylo možné tato data analyzovat za období jako u ostatních ukazatelů.

Z obrázku č. 12 si lze povšimnout, že výdaje na politiku zaměstnanosti sledovaného regionu se o poznání více zvýšily v důsledku hospodářské krize v roce 2009, nejvíce v Estonsku, zatímco nejméně v Polsku (kde se však výdaje pohybovaly i před krizí na dosti vysoké úrovni). Na Estonsko lze před krizovým obdobím poukázat jako na jeden ze skoupějších států, neboť jeho výdaje na politiku zaměstnanosti se až do roku 2007 pohybovaly pod úrovní 0,2% HDP. Výdaje na politiku zaměstnanosti také razantně zintenzívněly ve Slovinsku, přičemž se výdaje pohybují na úrovni okolo 1,2% HDP a patří tedy mezi sledovanými státy mezi ty výdaje vyšší (viz příloha G).

Sirovátka (2014) vysvětluje, že právě při nárůstu nároků na dodatečné sociální výdaje v důsledku zvýšené úrovně nezaměstnanosti a na jiné výdaje veřejných rozpočtů, například ve prospěch ochrany finančního sektoru v době krize, a dále snížené příjmy státního rozpočtu v důsledku ekonomického poklesu, prohlubují nerovnováhu veřejných rozpočtů a zadlužení státu. A právě to jsou možné dopady pro ekonomiky do budoucna, zejména

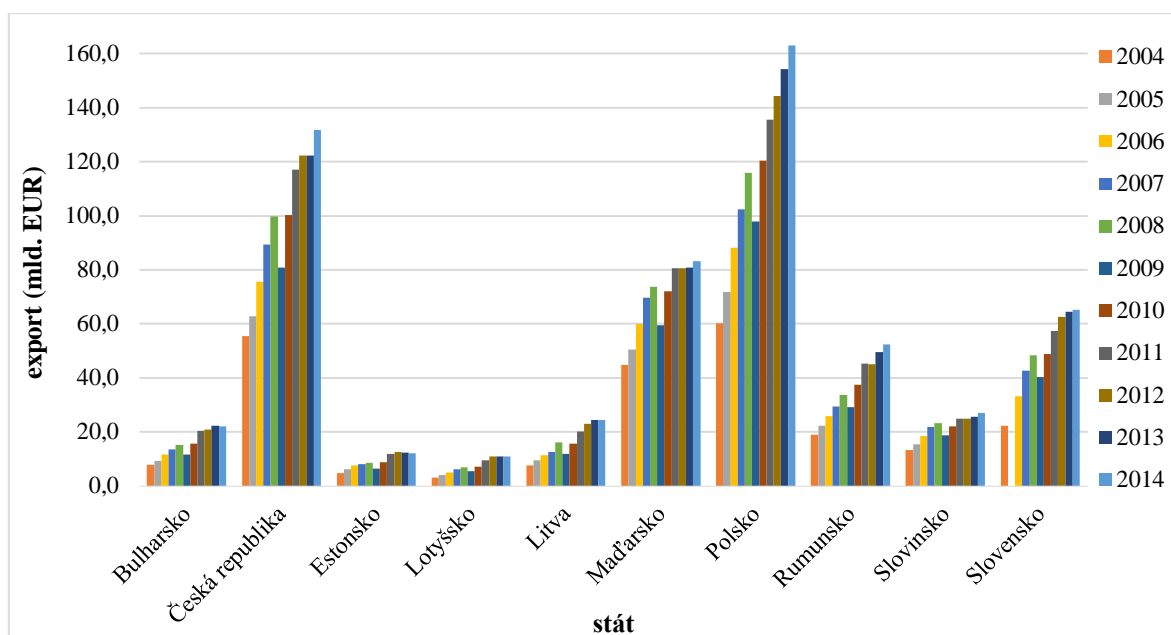
s rychle rostoucími výdaji na důchodový systém. Podle Sirovátky (2014) tak vznikají silné tlaky na omezení výdajů sociálního státu, což ohrožuje i výdaje na politiku zaměstnanosti.

4.4 DOPADY KRIZE NA ZAHRANIČNÍ OBCHOD

Podle Cihelkové (2012) je obchod zbožím mezi jednotlivými zeměmi historicky první a základní formou mezinárodních ekonomických vztahů. Bezesporu jde také o faktor, který podstatnou měrou a pořád ve větší míře vede k propojování jednotlivých národních ekonomik a tím i k jejich rostoucí vzájemné závislosti. „Je významným a nezbytným faktorem ekonomického růstu jednotlivých zemí a rozvoje světové ekonomiky jako celku“ (Cihelková, 2012, str. 171).

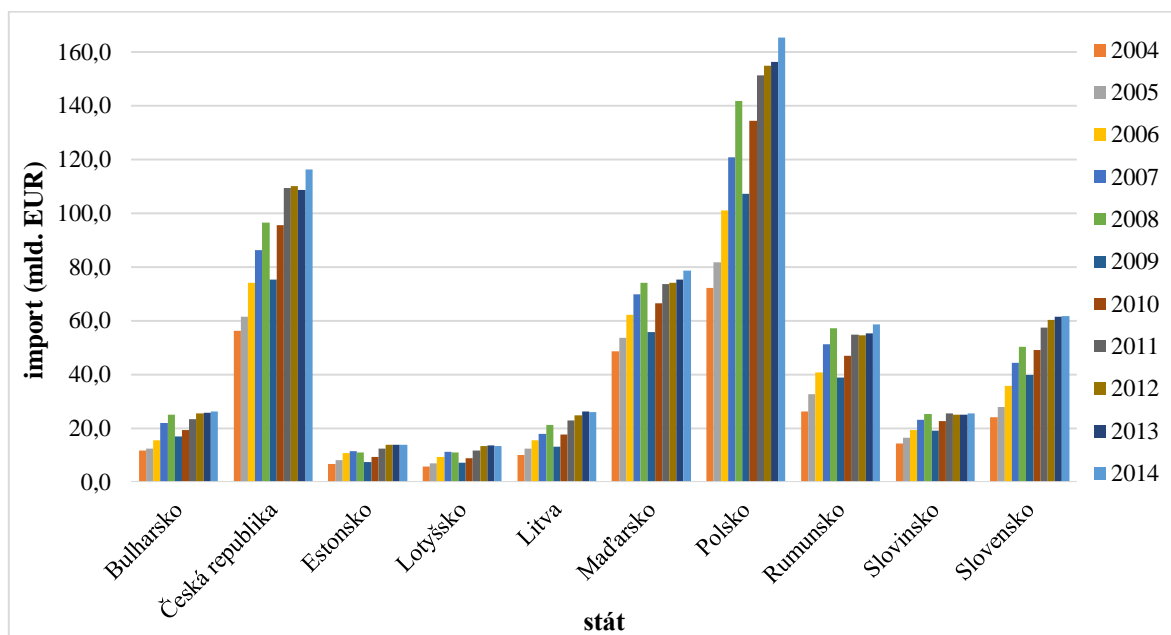
Také pro vybrané státy střední a východní Evropy je zahraniční obchod zbožím podstatným faktorem hospodářského růstu (Karpová, 2009). Růst exportu a importu byl po roce 2004 ve vybraných státech střední a východní Evropy velmi silný (viz obr. č. 13 a č. 14), přičemž pro tyto ekonomiky byla v letech před vypuknutím finanční a hospodářské krize příznačná značná ekonomická otevřenost (viz příloha H). Podíl exportu zboží a služeb na HDP v období před finanční a hospodářskou krizí (v letech 2007 a 2008) se v průměru EU-27 blížil 40%. Jen výjimečně klesal pod 30 % (Rumunsko) a naopak často přesahoval 60% (Česká republika, Estonsko, Maďarsko, Slovinsko a Slovensko). Karpová (2009) navíc tvrdí, že dynamika obchodu zbožím většiny zemí regionu střední a východní Evropy převyšovala dynamiku obchodu zbožím zemí EU-15. Zároveň lze konstatovat, že ekonomický výkon vybraných států střední a východní Evropy je od poloviny 90. let podstatně závislý na zbožovém exportu do vyspělých tržních ekonomik, zejména do zemí EU-15, a významnou dynamizující roli hrál i PZI (viz kapitola 4.5) (Karpová, 2009).

Obr. č. 13: Vývoj exportu zboží vybraných států střední a východní Evropy v letech 2004 – 2014 (mld. EUR)

Zdroj: Eurostat, 2015l; vlastní zpracování

Obr. č. 14: Vývoj importu zboží vybraných států střední a východní Evropy v letech 2004 – 2014 (mld. EUR)

Zdroj: Eurostat, 2015l; vlastní zpracování

V době prvních vážných signálů světové hospodářské krize, tedy v roce 2007, ale i v roce následujícím, kdy se krize již plně rozvinula, byl růst exportu a importu zboží sledovaných států střední a východní Evropy v komparaci s předchozími sledovanými roky ještě přesvědčivý, což dokládají i obrázky č. 13 a č. 14. Růst zbožového zahraničního obchodu vybraných států střední a východní Evropy byl ve zmíněném období dokonce zhruba dvojnásobný než v regionu EU-15, přičemž světový průměr pak převyšoval o třetinu (European Commission, 2009). Nicméně v tomto období se zároveň zlepšovaly v České republice a státech Pobaltí i zbožové obchodní bilance (viz tab. č. 8). Česká republika dokonce jako jediná ze sledovaných států střední a východní Evropy vykazovala obchodní bilanci přebytkovou.

Tab. č. 8: Vývoj obchodní bilance vybraných států střední a východní Evropy v letech 2004 – 2014 ve srovnání se EU-27 (mld. EUR)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
EU-27	-74,6	-125,6	-205,8	-204,5	-263,1	-132,6	-170,9	-165,8	-103,9	57,6	24,1
BG	-3,6	-3,3	-3,7	-8,3	-9,9	-5,2	-3,7	-3,1	-4,7	-3,6	-4,1
CZ	-0,8	1,3	1,4	3,2	3,2	5,7	4,7	7,8	12,2	13,6	15,6
EE	-1,9	-2,1	-2,9	-3,4	-2,4	-0,8	-0,5	-0,5	-1,3	-1,6	-1,7
LV	-2,5	-2,8	-4,3	-5,1	-4,1	-1,5	-1,6	-2,3	-2,4	-2,6	-2,3
LT	-2,5	-3,0	-4,2	-5,3	-5,1	-1,3	-2,0	-2,7	-1,8	-1,7	-1,5
HU	-3,9	-2,9	-2,4	-0,1	-0,3	3,8	5,5	7,1	6,5	5,6	4,5
PL	-11,8	-9,8	-12,9	-18,6	-26,1	-9,3	-13,8	-15,7	-10,6	-1,9	-2,4
RO	-7,3	-10,3	-14,9	-21,8	-23,5	-9,9	-9,4	-9,7	-9,6	-5,7	-6,0
SI	-1,1	-0,9	-0,7	-1,1	-1,9	-0,2	-0,7	-0,6	0,1	0,5	1,5
SK	-1,7	-2,2	-2,5	-1,5	-1,8	0,3	-0,3	-0,09	2,5	3,0	3,3

Zdroj: Eurostat, 2015l; vlastní zpracování

Vysvětlivky: BG – Bulharsko, CZ – Česká republika, EE – Estonsko, LV – Lotyšsko, LT – Litva, HU – Maďarsko, PL – Polsko, RO – Rumunsko, SI – Slovinsko, SK – Slovensko.

Vzhledem k výše naznačené teritoriální struktuře zbožového zahraničního obchodu vybraných států střední a východní Evropy byly pro průnik krizových jevů do těchto sledovaných ekonomik celkem jasné předpoklady. Podle Karpové (2009) se tato struktura vyznačovala výrazně jednostrannou orientací na země EU a v tomto rámci zejména na

Německo, Francii, Itálii, Velkou Británii, Nizozemsko a Rakousko. Bylo tedy jen otázkou času, kdy se začnou řetězit dopady snížené poptávky a související krizové jevy v samotném sledovaném regionu střední a východní Evropy. Lze usuzovat, že problémy zbožového zahraničního obchodu států střední a východní Evropy plynou především ze dvou základních příčin, a to z relativně nedostatečné konkurenceschopnosti exportu na světových trzích a v návaznosti na světovou ekonomickou krizi na značnou otevřenost ekonomik tohoto regionu.

Ve sledovaném období od roku 2004 a ještě na počátku ekonomické krize bylo možno spojovat velmi příznivou dynamiku zbožového obchodu sledovaných států střední a východní Evropy jak s konjunkturální situací, tak s komoditní strukturou exportu. Karpová (2009, str. 11) říká, že „celková makroekonomická situace umožňovala velmi uspokojivý odbyt proporcčně rozhodujících exportních položek, tedy strojů a přepravních zařízení, a dále pak nezařazených položek“ (tedy průmyslové spotřební zboží, polotovary a materiály). Celkově příznivá konjunkturální situace a určité výhody komoditní struktury začaly v roce 2008 zanikat.

Stagnace přecházející v recesi v souvislostech krize finančního sektoru od roku 2008 zprvu jednoznačně postihla řadu zemí EU-15 (Lennert, 2010), ale také Estonsko, Lotyšsko, Litvu a Maďarsko (viz kapitola 4.1), načež se ocitly v nepříznivé hospodářské kondici. Karpová (2009) tvrdí, že ve vzájemných vnitřních souvislostech se na tom podílel nepříznivý vývoj exportu zboží i služeb, domácí poptávky ve všech jejích složkách, bilance veřejných rozpočtů a míry nezaměstnanosti. Startovacím impulzem ekonomických problémů ve většině sledovaných států střední a východní Evropy nebyly, na rozdíl od řady ostatních ekonomik, krize bankovního a finančního sektoru, ale byly to právě velké exportní potíže, následně s propadem průmyslové výroby. Nicméně nepříznivou situaci utvrzoval i silný směnný kurz EUR. V tomto kontextu doplňuje Karpová (2009), že se v zemích střední a východní Evropy potvrdila nevýhoda obrovské závislosti na obchodu s Německem a na relativně jednostranné teritoriální orientaci zbožového exportu.

Rychlý přenos exportních potíží do zemí regionu střední a východní Evropy plynul nicméně také z toho, že jsou součástí vnitřního trhu EU, avšak souvisel rovněž s komoditní strukturou zahraničního obchodu těchto států. Z velké části se typově jedná totiž o zboží, které musí čelit importu podobné produkce s nízkými náklady zejména z asijských zemí.

Dle charakteristik komoditní struktury SITC – Standard International Trade Classification³⁸ zahraničního obchodu tvoří v průměru více než 40% zbožového exportu a více než 30% zbožového importu v regionu zemí střední a východní Evropy stroje a přepravní zařízení (Karpová, 2010). A téměř 40% zbožového exportu a 30% zbožového importu představují nezařazené položky (průmyslové spotřební zboží, polotovary a materiály). V nemalé míře se tedy jedná o produkty, které jsou tradičně velmi citlivé na krizové poptávkové výkyvy. Karpová (2010) doplňuje, že navíc jde často o zboží, jehož výroba je kooperačně či subdodavatelsky provázána mezi firmami více států EU.

V regionu střední a východní Evropy se hospodářská krize začala projevat až v posledním čtvrtletí roku 2008 a Karpová (2010) připomíná, že v souvislosti s již dlouhotrvajícím nepříznivým vývojem ekonomik zemí EU-15 a USA nastal prudký pokles zakázek v průmyslu. Na něj bezprostředně navázal propad průmyslové výroby a podle OECD (2009) meziroční pokles činil tak v některých zemích více jak 20%. Zároveň se propadla stavební výroba (Karpová, 2010), protože se ztenčovaly soukromé posláze i veřejné investice do stavebnictví. V návaznosti na výše zmíněné, domácí i zahraniční investoři signalizovali přesuny výroby do nákladově výhodnějších států, například do Rumunska (Goschin a Constantin, 2010).

Mezi odvětví, které na hospodářskou krizi reagují citlivěji, lze zařadit mimo jiné také oblasti na výrobu oceli, či sféra, jež vyrábí automobilové součástky, které jsou ve velké míře závislé na zahraniční poptávce, takovýto příklad uvádí Goschin a Constantin (2010) v Rumunsku. Na ekonomickou krizi citlivěji reagujícím odvětvím se zdálo být také již zmíněné stavebnictví. Tento případ zmiňuje Wostner (2010) ve Slovinsku a dále potvrzuje, že krize více ovlivnila průmyslově zaměřené oblasti téměř bez zřetele na to, jaký byl jejich sektor specializace. Senzitivněji na krizi reagoval také průmysl těžební, tento fakt konstatuje Spiridinova (2010) v Bulharsku. Naopak nejméně ovlivněny krizí byly služby a oblasti s vysokým potenciálem pro cestovní ruch, což je zřejmé opět na příkladu Slovinska (Wostner, 2010) či Bulharska (Spiridinova, 2010). Gorzelak (2010b) v případě Polska

---

³⁸ SITC – Standard International Trade Classification: Je klasifikace Organizace spojených národů (OSN), používaná pro statistiku zahraničního obchodu (vývozu, dovozu a objemů zboží), což umožňuje mezinárodní srovnání komodit a průmyslového zboží. V současné době je realizována klasifikace SITC Revize 4, která byla přijata Statistickou komisí Spojených národů na svém 37. zasedání v roce 2006 (Eurostat, 2013).

poukazuje na zajímavý fakt, že méně byly postiženy periferní regiony, které jsou méně rozvinuty a mnohdy s vysokým podílem specializace v zemědělství. Tyto regiony jsou jen velmi nepatrně propojeny se světovou ekonomikou, a proto potenciální stimuly zvenčí, ať negativní či pozitivní, zřetelně nemění jejich ekonomickou situaci.

Naděje na zlepšení hospodářského vývoje regionu střední a východní Evropy v roce 2009 signalizovalo oživení exportu do Německa a dočasně i do dalších exportních destinací (Karpová, 2011). Avšak celoroční objemy exportu ani importu posléze nebyly v hodnotovém vyjádření ve srovnání s rokem 2008 příznivé v žádném sledovaném státě (viz obr. č. 13 a č. 14). V průměru EU-27 se objem exportu meziročně v roce 2009 snížil o 218,1 mld. EUR (viz příloha I). K nejprudšímu poklesu exportu v roce 2009 oproti roku 2008 došlo v České republice a Polsku (zhruba o 18 mld. EUR), zatímco Lotyšsko s Estonskem vykazovaly jen mírný úbytek exportu (o 1,4 mld. EUR, respektive 2,0 mld. EUR) a Rumunsko dokonce vykazovalo nárůst exportu (o 4,1 mld. EUR) (viz příloha I a J). U importu k nejhlubšímu propadu v tomto období došlo opět v České republice (o 21,3 mld. EUR) a Polsku (o 34,8 mld. EUR), znatelné snížení však zaregistrovali i v Maďarsku a Rumunsku (-18,3 mld. EUR) (viz příloha I a J). V průměru EU-27 byl úbytek importu roce 2009 o něco znatelnější (-348,6 mld. EUR) než to bylo v případě exportu (viz příloha J).

Naproti tomu se zlepšila bilanční situace ve zbožovém obchodě, a to zejména v důsledku rapidních poklesů importu. Nicméně v roce 2009 přebytek obchodní bilance vykazaly po dlouhé době (od sledovaného roku 2004) i jiné státy než Česká republika, a to Maďarsko a Slovensko (viz tab. č. 8). Ostatní sledované státy své schodky obchodních bilancí alespoň snížily.

Z pasivních obchodních bilancí naprosté většiny vybraných států střední a východní Evropy plynuly schodky běžných účtů platební bilance³⁹ (viz příloha K). Bylo tomu tak i přesto, že až do roku 2008 trvala uspokojivá dynamika zbožového exportu

---

³⁹ Platební bilance: Sleduje toky peněz (plateb) mezi domácí ekonomikou a zahraničí. Zachycuje, kolik peněz a za jakým účelem „odteklo“ z domácí ekonomiky a naopak kolik peněz „přiteklo“ ze zahraničí do domácí ekonomiky (Kraft, Bednářová, 2009). Podle Sekerky, Brčáka, Kučery (2015, str. 336) platební bilance „zachycuje systematickým způsobem ekonomické transakce v určitém časovém období. Základní struktura platební bilance je dána metodickými pokyny. Zahrnuje běžný, kapitálový a finanční účet, změnu rezerv a chyby a opomenutí“.

sledovaných států. V předkrizovém období překračovaly v ročním průměru schodky běžných účtů⁴⁰ platební bilance některých států dokonce 20% jejich HDP (Bulharsko, Lotyšsko) a v několika státech se 20% HDP blížily (Estonsko, Litva a Rumunsko) (Karpová, 2009). Schodky zbožových obchodních bilancí souvisely s nižší mírou konkurenceschopnosti, také působením různých dočasných cenových faktorů a snižující se poptávkou po některých exportech (Karpová, 2010).

Lze tedy shrnout, že vnější ekonomická rovnováha sledovaných států střední a východní Evropy nebyla v období let 2007 a 2008 příliš příznivá a v tomto směru se nicméně v období nástupu hospodářské krize nejednalo o zcela nový jev. Nutno také upozornit, že s výjimkou České republiky se totiž schodky běžných účtů platebních bilancí států střední a východní Evropy převážně prohlubovaly již od jejich vstupu do EU.

Rok 2010 byl oproti roku 2009 charakteristický výraznějším dynamikou zahraničního obchodu zbožím řady zemí EU, ale i vybraných států střední a východní Evropy (viz obr. č. 13 a č. 14). A zejména tato dynamika vyvedla region EU ze stádia recese alespoň do mírného ekonomického oživení, byť hospodářský růst EU-27 dosáhl jen 2,0% (viz kapitola 4.1). V následujících analyzovaných letech, tedy od roku 2011 do roku 2014, se úspěšně dařilo zvyšovat roční objemy exportu a importu a zároveň i zlepšovat obchodní zbožovou bilanci všem sledovaným státům regionu střední a východní Evropy. Přebytkovou obchodní bilanci v tomto období vykazovaly stále Česká republika společně s Maďarskem a Slovenskem. Od roku 2012 se podařilo dosáhnout přebytkové obchodní bilance také Slovinsku (viz tab. č. 8). Nicméně nejhlubšího propadu dosáhl export a import ve vybraných zemích střední a východní Evropy v roce 2009, avšak od roku následujícího se dařilo těmto státům svůj objem exportu i importu zvyšovat, a to do takových hodnot, kterých nebylo dosaženo ani v konjunkturálním období před zasažením hospodářské krize (viz obr. č. 13 a č. 14). Rovněž pro průměr EU-27 byl platný nárůst objemu exportu a importu společně s dosažením přebytkové obchodní bilance.

---

⁴⁰ Bilance běžného účtu: Běžný účet se člení na zboží, služby, výnosy a běžné transfery. Pro každou z těchto položek běžný účet zachycuje hodnotu vývozu (kredit) a dovozu (debet). Rozdíl mezi těmito dvěma hodnotami tvoří bilanci běžných transakcí (Český statistický úřad, 2015b).

4.5 DOPADY KRIZE NA PZI

Podle Czesaného a Johnsona (2012, str. 45) „přílív přímých zahraničních investic v mnohém vypovídá o zdraví hostitelské ekonomiky a je rovněž indikátorem vnější ekonomické důvěry v domácím podnikatelském prostředí, a ačkoliv se často zmiňují především pozitiva přítomnosti PZI v ekonomice, dochází však také k projevům jejich negativ a to zejména s tím, jak se životní cyklus PZI dostává do dalších fází“. Hostitelská ekonomika může z PZI profitovat například prostřednictvím nedluhového financování investičních aktivit, zvýšené tvorby pracovních míst, zvýšení exportního výkonu či zvýšení produktivity práce (Czesaný a Johnson, 2012). Naopak rizika či negativa z PZI plynou například ve vzniku duální ekonomiky, nadměrném prohloubení deficitu bilance výnosů běžného účtu a to způsobeném repatriací zisků a dále třeba také na trhu práce může docházet ke zvyšování nezaměstnanosti v důsledku restrukturalizace hospodářství (Český statistický úřad, 2008).

V důsledku finanční a hospodářské krize byly ovlivněny jakékoliv finance, nevyjímaje ani PZI, i když podle Gajduškové (2010) byly PZI díky svému dlouhodobému charakteru krizí postiženy méně než například portfoliové investice, jejichž cílem je krátkodobé finanční zhodnocení. Jak již bylo zmíněno v kapitole 3.1, důležitým faktorem při rozhodování investora pro alokace PZI je mimo jiné správný výběr hostitelské země v souladu s naplněním cíle. Lze tedy usuzovat, že dopady krize budou záviset nejen na strategii a finanční situaci investora, ale i na vývoji ekonomiky hostitelské země. Cihelková (2012) upozorňuje na zajímavý fakt, že hlavním motivem investorů není snížení nákladů produkce investováním do zemí s nízkými náklady (zejména mzdovými), ale spíše snaha zajistit si přístup na trh. Proto investoři preferují státy s výkonnější ekonomikou, kvalitní infrastrukturou a prosperujícím podnikatelským sektorem.

PZI hrály významnou dynamizující roli ve vybraných státech střední a východní Evropy od sledovaného roku 2004, načež Karpová (2009) doplňuje, že takovouto roli měly PZI ve státech střední a východní Evropy již několik let před a po východním rozšíření EU. Tabulka č. 9 ukazuje vybrané státy střední a východní Evropy, které řadí sestupně podle objemu PZI na obyvatele v roce 2008, kdy propukla krize. Můžeme zde pozorovat širší trend a také porovnat státy mezi sebou. Ukazatel PZI na obyvatele je dobrým měřítkem pro porovnání států podle toho, jak byly atraktivní pro zahraniční

investory (Myant a Drahokoupil, 2013). Dle objemu PZI na obyvatele v roce 2008 vévodí Estonsko společně s Českou republikou a Slovenskem, které dosahují vyšších hodnot (viz tab. č. 9). Toto pořadí se však v čase oproti roku 2004 změnilo, zejména v případě České republiky a Slovenska, jež se od roku 2004 posouvaly výše, a v případě Maďarska, které naopak ztrácelo. Druhou skupinu tvoří Bulharsko společně s dvěma zbylými sledovanými pobaltskými státy, Polsko a Rumunsko, které byly dle dat UNCTAD (2015) pro zahraniční investory méně atraktivní (viz tab. č. 9). V roce 2008 oproti roku 2004 se podle objemu PZI na obyvatele posunulo výše zejména Bulharsko, zatímco ztratilo Polsko.

Tab. č. 9: Vývoj PZI na obyvatele ve vybraných státech střední a východní Evropy v letech 2004 – 2014 (USD)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
EE	7 541	8 446	9 189	11 934	11 813	12 157	11 753	12 306	14 508	16 278	15 032
CZ	5 609	5 929	7 770	10 874	10 870	11 999	12 176	11 363	12 804	12 529	11 315
SK	5 231	5 489	7 146	8 826	9 310	9 684	9 263	9 555	10 122	10 661	9 757
HU	6 085	6 053	7 954	9 489	8 765	9 857	9 071	8 536	10 427	10 872	9 902
SI	3 616	3 527	4 408	5 415	5 887	5 516	5 193	5 572	5 902	5 941	6 140
BG	1 305	1 805	3 081	5 016	5 871	6 611	6 392	6 461	6 788	7 088	6 493
LV	2 006	2 203	3 418	5 071	5 289	5 505	5 231	5 841	6 569	7 782	7 137
LT	1 917	2 498	3 395	4 721	4 119	4 261	4 325	4 687	5 295	5 800	4 884
PL	2 210	2 308	3 186	4 506	4 116	4 632	5 116	4 572	5 321	7 109	6 414
RO	925	1 148	2 017	2 798	2 948	3 189	3 115	3 187	3 509	3 811	3 453

Zdroj: UNCTAD, 2015; vlastní zpracování

Vysvětlivky: BG – Bulharsko, CZ – Česká republika, EE – Estonsko, LV – Lotyšsko, LT – Litva, HU – Maďarsko, PL – Polsko, RO – Rumunsko, SI – Slovinsko, SK – Slovensko.

Krizové roky 2009 a 2010 nepřinesly, co se týče objemu PZI na obyvatele, nějak markantní změny, ovšem mírný pokles zaznamenán byl ve všech sledovaných státech střední a východní Evropy. V některých státech byl mírný pokles zaznamenán ještě v roce 2011. Avšak vzestupný vývoj objemu PZI vyjádřený v USD vrcholící v předkrizovém období v roce 2007 byl v letech 2012 – 2014 ve všech sledovaných státech překonán.

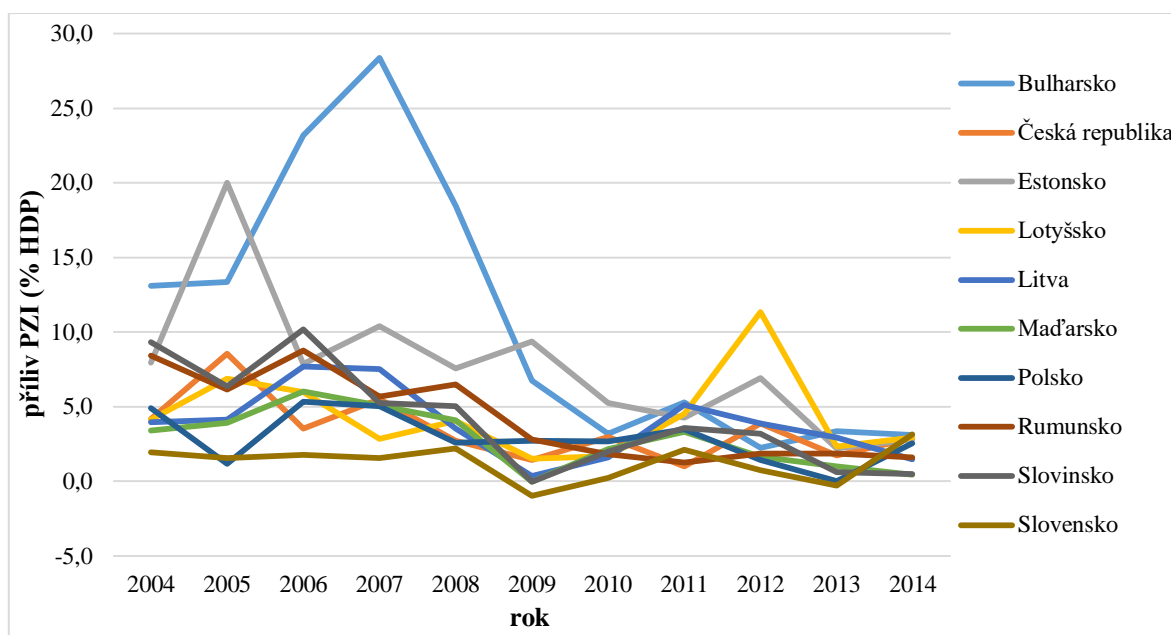
Nicméně celkově se světová finanční a hospodářská krize podle Štěrbové a kol. (2013) projevila historickým propadem toků PZI z 2 bil. USD v roce 2007 na 1,2 bil. USD v roce 2009, a to poklesem fúzí a akvizic ve prospěch investic na zelené louce a nárůstem nejistoty budoucího vývoje. Finanční a hospodářská krize ovlivnila též i příliv toků PZI⁴¹ regionu střední a východní Evropy. Z mezinárodního srovnání indikátoru podílu toků PZI na HDP je zřejmé, že v rámci skupiny vybraných států EU existují rozdíly, které však nejsou příliš významné (viz obr. č. 15).

Pouze úroveň přílivu toků PZI v Bulharsku je oproti ostatním vybraným státům o poznání vyšší, v roce 2007 zde dosáhly toky PZI 28,4% HDP (viz příloha L). Z hlediska vývoje lze říci, že ve sledovaném období od roku 2004 se indikátor postupně zvyšuje u všech sledovaných států a tyto přírůstky vrcholí v roce 2007 (viz obr. č. 15). Z vývoje, jež je patrný z obrázku č. 15, je dále zřejmé, že finanční a hospodářská krize měla stejný dopad ve všech vybraných státech střední a východní Evropy ve smyslu snížení přílivu přímých investic. Gajdušková (2010) doplňuje, že v důsledku krize firmy omezily své mezinárodní aktivity, a to jak z důvodu zhoršeného přístupu investorů k financím, ale i z důvodu snížení poptávky z vyspělých ekonomik, kdy se jedná o významné trhy pro exporty ze sledovaných zemí a vyššímu riziku vyvolanému narůstajícím veřejným či soukromým zadlužením právě v důsledku krize (viz kapitola 4.6).

---

⁴¹ Příliv toků PZI: „PZI v tokovém vyjádření tvoří kapitál zahraničního investora (poskytnutý přímo nebo prostřednictvím spřízněných podniků), který směřuje do daného podniku, nebo kapitál přijatý zahraničním investorem od daného podniku. PZI mají tři následující složky: vlastní kapitál, reinvestované zisky a vnitropodnikové půjčky. Vlastní kapitál jsou akcie daného podniku, které koupil investor pocházející z jiné země. Reinvestované zisky se skládají z podílu přímého investora (v poměru k přímé majetkové účasti) na zisku, který není rozdělen ve formě dividend dceřinými nebo přidruženými společnostmi a zisku poboček nevyplaceném přímému investorovi“ (Myant a Drahekoupil, 2013, str. 506). Tyto tokové veličiny jsou v čistém vyjádření (kredit mínus debet mezi investory a jejich zahraničními pobočkami). Čistý pokles aktiv nebo čistý nárůst pasiv je kreditní položka (+), čistý nárůst aktiv nebo čistý pokles pasiv je debetní položka (-). PZI se znaménkem mínus tudíž značí, že alespoň jedna ze tří komponent PZI je záporná a není převážena kladnými hodnotami zbývajících komponent. Nazýváme je obrácené investice.

Obr. č. 15: Vývoj přílivu toků PZI ve vybraných státech střední a východní Evropy v letech 2004 – 2014 (% HDP)

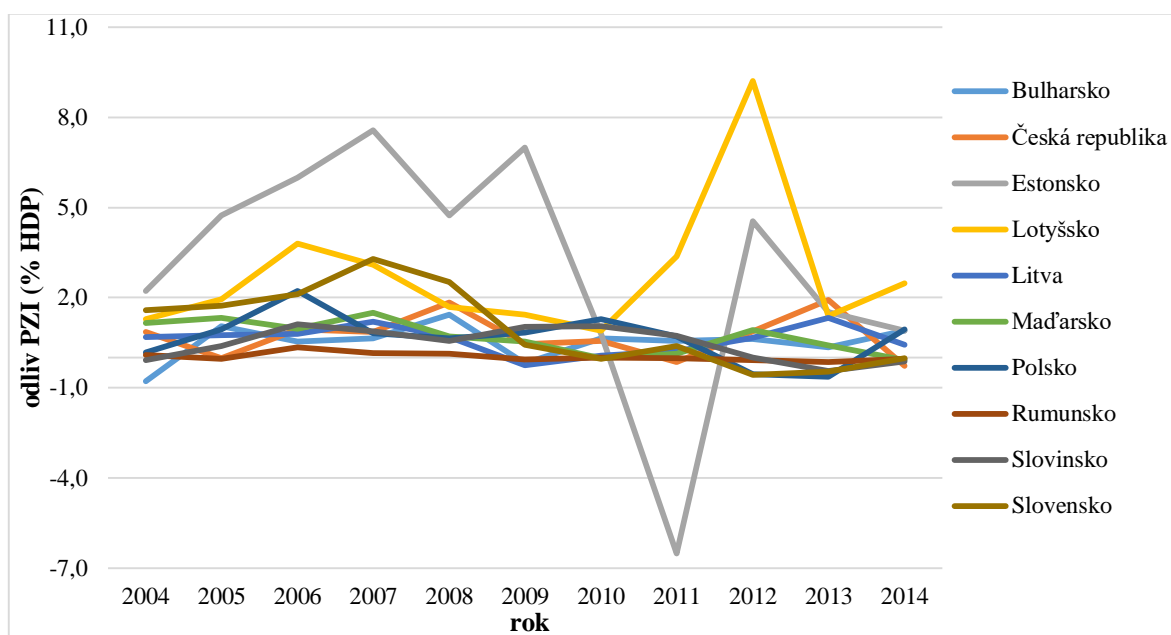
Zdroj: UNCTAD, 2015; vlastní zpracování

Indikátor podíl toků PZI na HDP poskytuje orientační informaci o relativní atraktivnosti ekonomiky pro nové investice (Olšovský, 2011) a mimo jiné také nepřímo charakterizuje úroveň globalizace daného státu a ekonomickém prostředí v daném období. Z porovnání indikátoru v období propuknutí finanční a hospodářské krize vybraných států střední a východní Evropy je zřejmé, že pouze Estonsko a jeho toky PZI se pohybovaly v roce 2009 a 2010 na úrovni 9,4% HDP, respektive 5,3% HDP. Po oživení přílivu PZI do sledovaných států střední a východní Evropy patrně v roce 2010 nastal opět útlum v roce 2011, nicméně rok 2012 byl opět příznačný alespoň mírným nárůstem přílivu PZI, avšak bezesporu přetrvávaly nejistoty z budoucího vývoje. V tomto roce se dokonce příliv PZI v Estonsku pohyboval na úrovni 11,3% HDP (viz příloha L). Štěrbová a kol. (2013) k tomu zmiňuje, že dle dotazníkového šetření World Investment Prospects Survey z roku 2012, které provádí UNCTAD každý rok, se ukázalo, že pouze 21% respondentů očekávalo příznivý vývoj v roce 2013, avšak pro rok 2014 se podíl optimistů zvyšoval a pro rok 2015 činil již 54%. Podle očekávání se v roce 2013 oproti roku 2012 přílivy PZI v podílu na HDP opravdu snížily a nárůst byl znatelný poté v roce

2014, kdy se v průměru ve sledovaném regionu střední a východní Evropy pohyboval příliv toků PZI od 0,5% – 4% HDP.

Bělohávek (2010) pro informaci doplňuje, že státy střední a východní Evropy byly jak před obdobím finanční a hospodářské krize, tak po jejím propuknutí, stále ještě významnými dovozci kapitálu, avšak v některých případech se staly již i důležitými kapitálovými exportéry. To dokazuje i obrázek č. 16, ze kterého lze vysledovat, že Estonsko společně s Lotyšskem a Slovenskem ještě před finanční a hospodářskou krizí v mezinárodním srovnání patří mezi přední státy střední a východní Evropy z hlediska odlivu PZI na HDP z těchto ekonomik. Odliv PZI z Estonska v roce 2007, kdy stejně jako u přílivu PZI vrcholily objemy toků na HDP, činil 7,6% HDP, zatímco odliv PZI v tom samém roce například v Rumunsku činil 0,2% HDP (viz příloha M).

Obr. č. 16: Vývoj odlivu toků PZI ve vybraných státech střední a východní Evropy v letech 2004 – 2014 (% HDP)

Zdroj: UNCTAD, 2015; vlastní zpracování

Vzhledem ke zhoršeným ekonomickým podmínkám ve sledovaných státech střední a východní Evropy v důsledku finanční a hospodářské krize rovněž poklesl odliv PZI z těchto ekonomik. Odliv PZI byl v průměru zaznamenán v časovém období 2007 – 2010 ve všech sledovaných státech, avšak markantní pokles odlivu PZI byl vykázán v Estonsku.

Zde došlo mezi roky 2009 a 2011 k poklesu PZI na HDP o 13,5 procentních bodů (viz příloha M). V roce 2012 však došlo k opětovnému nárůstu odlivu PZI na HDP, jež činil v Estonku již 4,6% HDP a vyšší hodnota v tom samém roce byla zaznamenána již jen v Lotyšsku (9,2% HDP) (viz příloha M). Rok 2013 byl charakteristický jako u přílivu PZI mírným poklesem odlivu PZI. Meziročně v roce 2014 již opět ve většině sledovaných států docházelo k nárůstu odlivu PZI, které absorbují jiné země.

Dle dat UNCTAD (2015) je zřejmé, že největším světovým příjemcem i poskytovatelem PZI byla před započítáním globální krize, ale i v období jejího propuknutí, EU, která se podílela v roce 2011 na světových dovozech 28% a vývozech 33%, přičemž v roce 2007 to bylo ještě 43% a 55%. Nicméně v absolutním vyjádření v rámci regionu střední a východní Evropy lze obecně říci, tvrzení potvrzuje i Štěrbová a kol. (2013), že největšími příjemci PZI i poskytovateli PZI, tedy poskytovatelé tuzemských investic v zahraničí, jsou nejlidnatější státy EU (viz kapitola 3.8), a to platí i pro vybraný region střední a východní Evropy (viz příloha N a O). Polsko, Bulharsko, Rumunsko a Česká republika patřily v mezinárodním srovnání mezi přední země střední a východní Evropy z hlediska přílivu i odlivu PZI v USD, což jsou právě nejlidnatější státy ze sledovaného regionu. Z hlediska absolutního vyjádření odlivu PZI v USD mezi přední státy patřilo v období před i po finanční a hospodářské krizi ještě Estonsko (viz příloha N). I v případě absolutního vyjádření toků PZI lze monitorovat podobný trend snižování objemu, jako v relativním výše uvedeném vyjádření toků PZI, v důsledku finanční a hospodářské krize. A i když v letech 2013 a 2014 je patrné oživení dovozů a vývozu PZI (jak v relativním vyjádření, tak i absolutním vyjádření), jejich úroveň však nedosáhla ve většině případů vybraných států střední a východní Evropy hodnot před započítáním krize.

Botolov et al. (2013) ve své studii říká, že pokles PZI je dle organizace UNCTAD způsoben třemi hlavními faktory. Jedním z nich je schopnost společností investovat, která byla omezena sníženým přístupem k financím jak interního druhu (pokles zisků), tak druhu externího (zvýšení nákladů financování). Druhým faktorem jsou negativní ekonomické prognózy. Tyto dva faktory jsou doprovázeny třetím, a to zvýšenou mírou vnímání rizika, která přiměla společnosti ke snížení nákladů a neuskutečnění investičních plánů. Gajdušková (2010, str. 10) k tomu doplňuje, že „strategie internacionalizace byly nahrazeny opatřeními zvyšujícími efektivnost a hledáním úspor, jež by vedly k vyšší odolnosti proti budoucímu možnému zhoršení situace“. Přesto je možné nalézt i příznivé faktory krize

stimulující růst přímých investic, například Gajdušková (2010) upozorňuje na fakt, že díky nízkým cenám nerostných surovin, majetku a akcií společností se zvýšily investiční příležitosti a nákupy společností. Botolov et al. (2013) doplňuje, že dopad na PZI v době krize mělo také zvýšené riziko vyvolané zvýšením veřejného a soukromého dluhu.

Budoucí saldo PZI bude tedy především záležet na tom, jak dlouho budou mít investoři ze západní Evropy zhoršené podmínky pro financování a jak dlouho potrvá vnímání zvýšeného rizika a nejistoty v regionu střední a východní Evropy z důvodu finanční a hospodářské krize, která se objevila v roce 2007 v USA a díky ekonomické propojenosti se rozšířila do dalších zemí a ovlivnila tak téměř celý svět. Krize postihla zejména finanční trhy, akciové trhy zaregistrovaly významný propad a krachovaly finanční instituce. Pokles objemu toků PZI způsobily právě zpomalení světové ekonomiky, kdy docházelo k horším podmínkám financování, pokles poptávky v určitých odvětvích a pokles mezinárodních investičních toků. Pokles přílivu investic se v období krize bez kontroverze objevil po celém světě, jisté rozdíly však jak mezi regiony, ale i státy existují. Jako příklad lze brát v úvahu srovnání starých a nových členských států, kdy jak již bylo zmíněno, nové členské státy byly finanční a hospodářskou krizí ovlivněny až poté, co krize udeřila v západní Evropě, čili starých členských státech EU. U vyspělých států západní Evropy se krize projevila už v roce 2008 a s ní i pokles přílivu investic (Gajdušková, 2010). Ve státech střední a východní Evropy se negativní projevy objevily, až na již zmíněné výjimky, až v roce 2009. Tento jev je způsoben velkou závislostí těchto států na ekonomickém vývoji v západní Evropě.

Avšak Gajdušková (2010) dodává, že nové členské státy, tedy vybrané státy střední a východní Evropy, zaznamenávají mnohem nižší příliv zahraničních investic, než je tomu v případě starých států EU a to jak v období před vypuknutím krize, tak následně i po jejím rozšíření. Krize se v roce 2008 projevila zejména u starých členů EU, kde příliv investic klesl o 54% oproti roku 2007 (Gajdušková, 2010). Naopak nové členské státy v roce 2008 zaznamenaly méně výrazný úbytek investic, pouze o 20%. V následujícím roce byla však podle Gajduškové (2010) situace opačná. Ve státech EU-15 byl již příliv jen nepatrně nižší oproti předchozímu roku, ale u nových členů EU došlo ke snížení o 77%. Tato data tedy dokumentují nejen vliv krize na příliv investic do sledovaných států, ale zároveň taky zachycují zpoždění, kdy krizí byly nejprve zasaženy státy západní Evropy a USA a až poté se dále krize přenesla do dalších států. Tento trend je zřejmý u všech již výše uvedených

makroekonomických ukazatelů. Podle uvedené velikosti propadu přílivu investic je možné tedy dodat, že státy střední a východní Evropy byly v této oblasti krizí postiženy více než západoevropské státy.

Stejně jako obchod zbožím (viz kapitola 4.4), tak i toky PZI byly doprovázeny změnami v sektorové struktuře. Cihelková (2012) uvádí, že v období 2005 – 2007 se služby podílely na veškerých PZI ještě 50% a v roce 2008 a 2009 již 48%. Druhým nejvýznamnějším sektorem byl zpracovatelský průmysl, do kterého směřovalo v daných letech 42% a 39%. Od roku 2010 nejvíce investic směřuje do zpracovatelského průmyslu (v roce 2011 to bylo 46%) (Cihelková, 2012). Tuto skutečnost ovlivňují transnacionální korporace, které se nejvíce koncentrují v automobilovém, chemickém a farmaceutickém průmyslu, elektrotechnice a potravinářství. Mimo jiné s růstem cen paliv a surovin také od roku 2008 vzrostl podíl těžebního průmyslu (Cihelková, 2012). Botolov et al. (2013) říká, že nejvýraznější pokles přílivu investic byl v roce 2008 patrný právě u průmyslové výroby a služeb. Z toho v průmyslové výrobě se nejvíce snížily investice do oblasti spotřební elektroniky, farmaceutických výrobků a dopravních prostředků, zatímco v sektoru služeb byly nejvíce zasaženy dopravní a rekreační služby, telekomunikace a nemovitosti (Botolov et al., 2013).

Ostatně Botolov et al. (2013) a Gajdušková (2010) mimo jiné tvrdí, že krizí byl významně ovlivněn i vývoj automobilového průmyslu, načež výroba dopravních prostředků je základním odvětvím, do kterého proudí přímé investice v regionu střední a východní Evropy. Hospodářská a finanční krize ukázala, do jaké míry hospodářský růst ve střední a východní Evropě závisí na výrobě motorových vozidel. Pokles poptávky v západní Evropě způsobil výrazné snížení výroby a vývozu vozidel a vedl ke snížení hospodářského růstu a zvýšení nezaměstnanosti (Botolov et al., 2013).

4.5.1 PRO A PROTI ZAHRANIČNÍMU VLASTNICTVÍ

Je všeobecně známo, že z mezinárodních kruhů byly vyvíjeny tlaky, aby se státy střední a východní Evropy (ale nejen ty) otevřely přílivu PZI. S tím se však rozhořela vlna podezření okolo zahraničního vlastnictví a byly zahájeny dalekosáhlé diskuse a hodnocení PZI. Možné pozitivní a negativní důsledky PZI v hostitelské zemi dokumentuje příloha P, ze které je zřejmé, že pozitivní vliv PZI mají na platební bilanci z důvodu přírůstku na

finančním účtu, avšak podle Mencingera (2008) někdy dochází ke zhoršení výkonnosti běžného účtu platební bilance. K tomuto zhoršení dochází zejména díky životnímu cyklu PZI, neboť zpočátku ekonomiky nasávají dovozy, protože se počáteční investiční majetek dováží. Z tohoto důvodu se PZI projevují v prvních letech výroby v rámci bilance výnosů pozitivně, kdy reinvestované zisky jsou dosti vysoké (Myant a Drahoukoupil, 2013). Czesaný a Johnson (2012, str. 41) vysvětlují, že „pokud je hostitelská ekonomika zaměřena na technicky méně náročnou než high-tech výrobu, přidaná hodnota PZI je nižší a navíc se náročnost na dovozy nemusí v dalších fázích životního cyklu PZI snižovat“. V další fázi je pochopitelně zvýšena exportní výkonnost ekonomiky, která je vyvolána vyšší produkcí podniků pod zahraniční kontrolou. Pokud je však výroba dostatečně rozvinuta, velikost reinvestovaných zisků klesá a dále dochází podle Czesaného a Johnsona (2012) ke zvýšenému odlivu repatriovaných zisků. Poté, co jsou možnosti úspor nákladů v hostitelské ekonomice vyčerpány, směřují PZI do ekonomiky s nižšími výrobními náklady. Z toho vyplývá, že tento negativní vliv PZI na platební bilanci musí být vyrovnáván pokračujícím přílivem nového kapitálu nebo podle Myanta a Drahoukoupila (2013) velkým obchodním přebytkem z exportně orientované výroby.

Myant a Drahoukoupil (2013) nicméně také zmiňují, že PZI mají vliv i na podnikové úrovni a to zejména tím, že zahraniční společnosti chtějí zlikvidovat potenciální problémové konkurenty, avšak jsou dokumentovatelné i pozitivní dopady PZI na podnikové úrovni. Zejména jde o klady, kdy zahraniční vlastnictví s sebou přineslo jasné strategické cíle. Navíc podle Myanta a Drahoukoupila (2013) nedochází v podnicích, v kterých jsou zainteresovány velké nadnárodní společnosti, k rozkládání aktiv. Zahraniční vlastnictví je známo jako synonymem pro finanční sílu a zdroje, investic do modernizace a nových technologií. Myant a Drahoukoupil (2013) říkají, že agregované údaje potvrzují, že produktivita nadnárodních společností byla před propuknutím finanční a hospodářské krize celkově vyšší než produktivita podniků v domácím vlastnictví. Nicméně potenciální negativní dopady představují sociální dopady, kdy zahraniční vlastník často v důsledku restrukturalizace snížil stavy zaměstnanců.

Poslední skupinou témat je vliv PZI na celou ekonomiku, kdy přesahují svými dopady daný podnik, který přešel pod zahraničního vlastníka. Podniky si často stěžovaly na to, že jim zahraniční firmy přetahují kvalifikované zaměstnance a že je vytlačují z trhu. Tyto argumenty byly v době ekonomického růstu do roku 2008 velmi časté (Myant

a Drahekoupil, 2013). Rozsah zahraničního vlastnictví v zemích střední a východní Evropy s sebou nesl nebezpečí i v případě, že investor měl pouze omezené závazky vůči danému státu. Například rozsah, v jakém bylo investováno do dané výroby, mohl být nebezpečný, pokud by se dané odvětví potýkalo s celkovým poklesem poptávky (Myant a Drahekoupil, 2013). V tomto případě by pak bylo pouze na dané nadnárodní společnosti, aby rozhodla, kde sníží výrobní kapacity a je zcela jasné, že provozovny na periferiích by pak pravděpodobně utrpěly nejvíce. Závazky vůči konkrétnímu státu byly zajisté v případě velkých investic. Podle Myanta a Drahekoupila (2013) to obzvláště platilo o kapitálově náročných projektech, pro které nebyly nízké mzdové náklady v ostatních státech atraktivní. Lze tedy shrnout, že zahraniční vlastnictví zjednodušilo další finanční příliv, což přineslo bezprostřední výhody.

4.6 DOPADY KRIZE NA STÁTNÍ DLUH

V důsledku finanční a hospodářské krize se stala palčivým problémem také zadluženost, přičemž zadluženost některých států se blíží k limitní až kritické a vlády jednotlivých států se snaží snižovat roční rozpočtové deficity. To však podle Marušky (2012) znamená, že zadluženost států stále roste, dokud státy nedosáhnou vyrovnaných státních rozpočtů, a snižující se deficity států a občanů dále prohlubují hospodářskou krizi a rovněž nezaměstnanost. Schodky veřejných rozpočtů a vysoké nahromaděné zadlužení jsou však příznačné i pro mnohé vskutku prosperující ekonomiky. Lze konstatovat, že „zpravidla jde o důsledek štědré sociálně ekonomické politiky, nedisciplinované fiskální politiky či dlouhodobé nesystémovosti a bezkonceptnosti hospodářské politiky jako takové“ (Karpová, 2011, str. 21). Přičemž tyto faktory mají neblahý vliv na zdraví veřejných financí i v konjunkturálních obdobích.

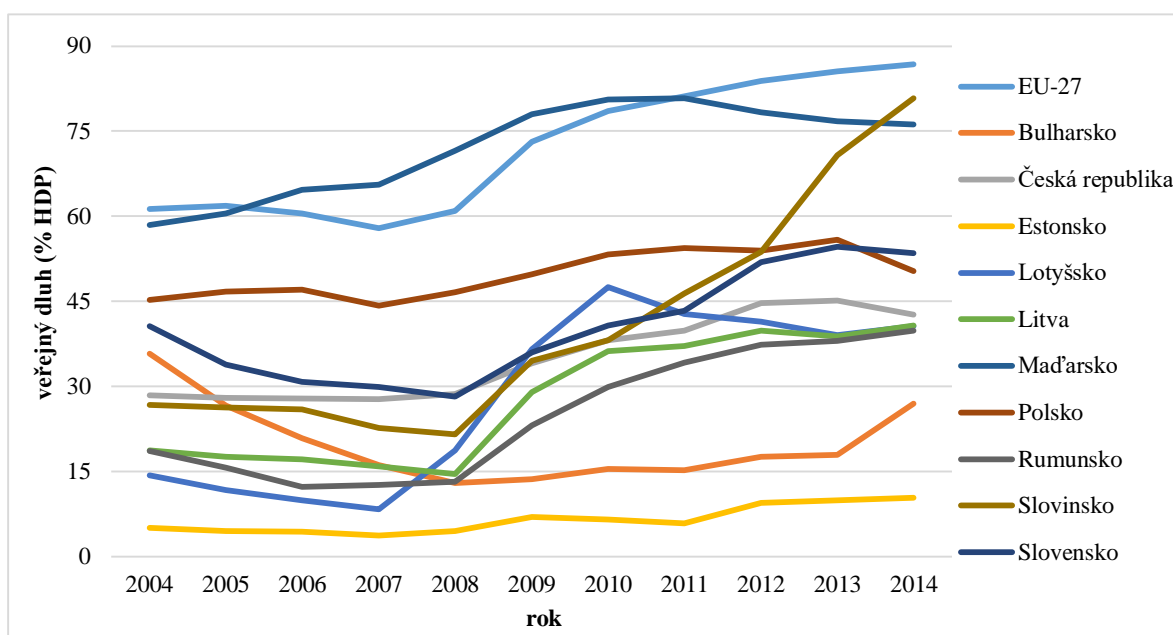
Podle Karpové (2013) přináší patrně veřejný neboli státní dluh informaci o typu i kvalitě fiskální politiky vlády a současně významnou informaci o vnitřní ekonomické rovnováze země, a v neposlední řadě také o její tzv. ekonomické důvěryhodnosti. Ve vybraných státech střední a východní Evropy, které jsou zároveň členskými státy EU-27, je veřejná zadluženost o to větším problémem, jelikož jsou vázány povinnostmi dodržovat minimální konvergenční kritéria (viz kapitola 3.1). Veřejná zadluženost, přičemž Karpová (2011) upozorňuje, že zejména ta krátkodobá, vybraných států střední a východní

Evropy je specifickým úskalím jejich hospodářského vývoje již od počátku 90. let. Není tedy problémem novým spjatým pouze s finanční a hospodářskou krizí.

Z pohledu celé EU lze konstatovat, že se uplatňovala ke snižování nahromaděné veřejné zadluženosti zejména motivace těch zemí, které usilovaly o vstup do eurozóny. V této souvislosti, jak zmiňuje Karpová (2013), skutečně došlo ke snižování nahromaděného veřejného zadlužení, a to i v případě zemí, které neplnily limit nominálního konvergenčního kritéria, jež činí 60% HDP. Situaci průměrného nahromaděného dluhu EU v roce 2007 (viz obr. č. 17) příznivě ovlivnily státy relativně málo veřejně zadlužené, jimiž jsou právě státy regionu střední a východní Evropy (Karpová, 2013). Nicméně mezi silně zadlužené státy EU patří jak státy s velmi vysokou ekonomickou úrovní, tak naopak i státy s ekonomickou úrovní nízkou (Botolov et al., 2013).

Jak lze vysledovat z obrázku č. 17, období od roku 2004 do počátku finanční a hospodářské krize, vyznačující se vnitřní ekonomickou rovnováhou sledovaných států střední a východní Evropy, se i ve směru veřejného zadlužení projevilo mírně příznivými trendy. Nahromaděné veřejné dluhy byly ve zmíněném období až na výjimky na velmi přijatelné úrovni. Od roku 2004, po vstupu vybraných států do EU, se veřejný dluh zvyšoval pouze v Maďarsku a mírně i v Polsku. Maďarsko a jeho veřejný dluh po vstupu do EU překročil dokonce nominální konvergenční hranici, což nebyl případ žádného jiného vybraného státu regionu střední a východní Evropy. Naproti tomu uspokojivá úroveň veřejných dluhů před vypuknutím finanční a navazující hospodářskou krizí byla v Pobaltí, Rumunsku a celkem i v České republice, Slovensku a Slovinsku (viz obr. č. 17). V zásadě bylo tedy od roku 2004 pro sledovaný region příznačné spíše snižování veřejného dluhu, podobně jako v celé EU-27. Pro srovnání Karpová (2011) dodává, že ve starých členských státech v období nejúspěšnějšího snížení veřejných dluhů, tj. v roce 2007, překračovala třetina států svým zadlužením hranici 60% HDP.

Obr. č. 17: Vývoj veřejného dluhu ve vybraných státech střední a východní Evropy v letech 2004 – 2014 ve srovnání s EU-27 (% HDP)

Zdroj: Eurostat, 2015n; vlastní zpracování

Rok 2007 byl mimořádný potud, že se podařilo, byť nepatrně, snížit veřejné zadlužení EU-27 jako celku pod hranici 60% HDP (viz příloha Q). V roce 2008 se v EU-27 nástup hospodářské krize projevil na opětovném, jakkoli mírném překročení limitu 60%. Pouze čtyřem státům ze sledovaných (Bulharsko, Litva, Slovensko a Slovinsko) se podařilo snížit nahromaděný veřejný dluh. Hranici 60% z vybraných států střední a východní Evropy překročilo v roce 2008 pouze Maďarsko. Avšak veřejný dluh Maďarska se zvyšoval již od sledovaného roku 2004 a nominální konvergenční hranici překračovalo již od roku 2005, což nebyl případ žádného jiného sledovaného státu. Problémy plynoucí z hospodářské krize ovlivnily veřejnou zadluženost zemí střední a východní Evropy s větší intenzitou až v roce 2009.

Průměrný nahromaděný dluh EU-27 se v roce 2009 přiblížil 75% HDP a reprezentoval tak zhoršení zadluženosti ve všech státech EU. Karpová (2013) k tomu dodává, že zhruba polovina zemí EU strádala mimořádně rychlým zvýšením nahromaděného veřejného dluhu, meziročně zhruba o 10 až 20%. Komparativně z unijního pohledu dle dat Eurostatu (2015n) lze však konstatovat, že situace ve vybraných státech střední a východní Evropy zůstala víceméně příznivá. Znepokojivé zvýšení veřejného dluhu bylo

zaregistrováno v pobaltských státech a Slovinsku, stagnaci vykázalo pouze Bulharsko (viz příloha Q). V následujícím období od roku 2010 se však veřejná zadluženost začala dramaticky zhoršovat a bylo tomu tak v důsledku rychle se prohlubujících schodků veřejných rozpočtů (viz obr. č. 18), pro které bylo příznačné slábnutí příjmů a růst výdajů.

V roce 2010 nenastalo natolik průkazné hospodářské oživení, aby bylo reálné zlepšení v nahromaděné veřejné zadluženosti, naopak při trvajících fiskálních potížích se průměrná veřejná zadluženost EU-27 dokonce ještě zvýšila a dosáhla úrovně 78,5% HDP (viz příloha Q). Jen Estonsku se v tomto roce podařilo veřejný dluh snížit. Na druhou stranu závažné zvýšení veřejného dluhu v tomto roce postihlo Litvu, Lotyšsko a Rumunsko. Kritérium 60% HDP však plnily všechny sledované státy, kromě Maďarska, které vykazovala v roce 2010 dokonce nadprůměr veřejného zadlužení EU-27 (80,6% HDP). Evidentně nedostačující, avšak nesporná opatření se při ne zcela zřetelném ekonomickém výkonu promítla do dalšího zvýšení průměrného veřejného dluhu i v roce 2011, neboť zadlužení EU-27 překročilo 80% HDP. Nezvýšit či dokonce snížit veřejný dluh se v roce 2011 oproti roku 2010 podařilo pouze Bulharsku, Estonsku, Lotyšsku a Maďarsku (viz obr. č. 17). Podobně tomu tak bylo i v roce 2012, kdežto je nutné zmínit, že na Slovensku a ve Slovinsku došlo ke zřetelnému nárůstu veřejného dluhu (viz obr. č. 17). Veřejný dluh ve Slovinsku v roce 2013 a 2014 přesáhl hodnotu 60% HDP a dosáhl tak dle dat Eurostatu (2015n) hodnot 70,8% respektive 80,8% (viz příloha Q) a společně s Maďarskem (kterému se však dařilo od roku 2012 veřejný dluh snižovat) jako jediné dva státy ze sledovaných států střední a východní Evropy neplnily limit konvergenčního kritéria. Rok 2014 byl příznačný snižováním veřejného dluhu pro Českou republiku, Maďarsko, Polsko a Slovensko, zatímco v Bulharsku došlo oproti roku 2013 ke zřetelnému nárůstu veřejného zadlužení (o 9 procentních bodů).

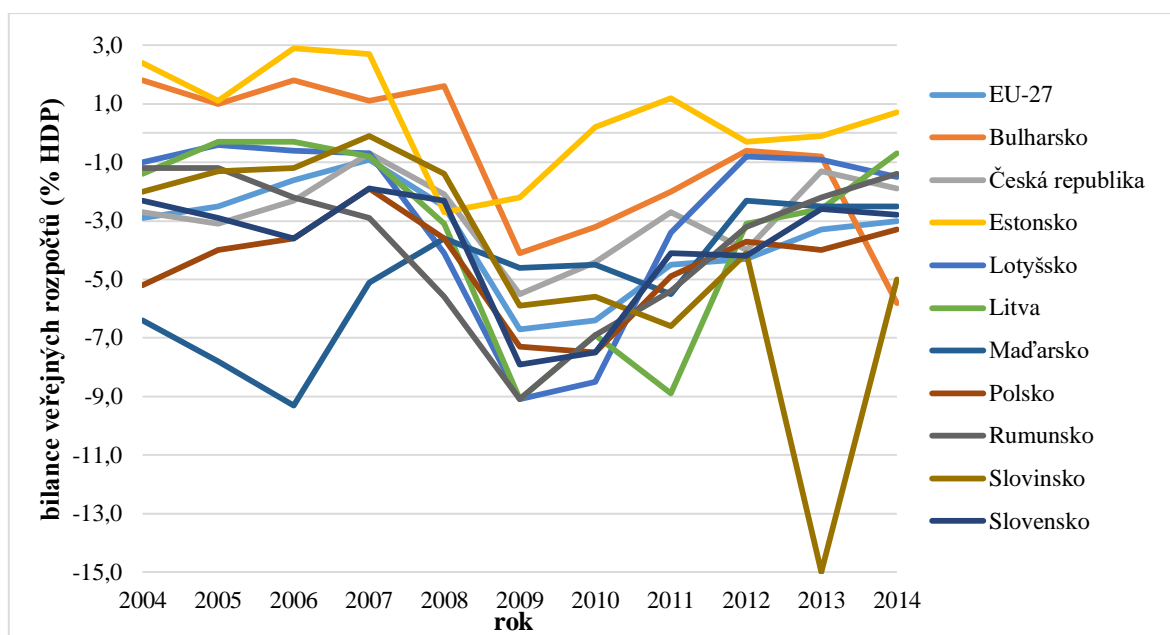
Také se změnila zahraniční zadluženost vybraných států střední a východní Evropy. Karpová (2011) říká, že v roce 2009 byla z hlediska regionální komparace dramaticky nepříznivá situace Lotyšska, kdy se zahraniční zadlužení přiblížilo 155% HDP. Prudce se také zvýšil zahraniční dluh Maďarska (140% HDP) i Estonska (126% HDP). Zahraniční dluh Bulharska a Slovinska dosáhl téměř 116% HDP (Karpová, 2011). V rozmezí 84% – 69% HDP zahraničního zadlužení se pohybovaly Litva, Slovensko a Rumunsko. Pouze Česká republika a Polsko podle Karpové (2011) zůstaly málo zahraničně zadlužené, načež úroveň jejich zadlužení byla pod 44% HDP.

4.6.1 NAHROMADĚNÉ VEŘEJNÉ ZADLUŽENÍ A SNAHY O JEHO SNÍŽENÍ

Karpová (2013) uvádí, že vyostřená situace ve veřejném zadlužování se v regionu EU stala urgentním problémem, od jehož řešení se odvíjelo další překonávání krizových jevů, měnová stabilita, možnost rozvinutí konjunktury a samotné zvyšování konkurence regionu. K dramatickému zvyšování nahromaděného zadlužování docházelo v důsledku rychle se prohlubujících schodků veřejných rozpočtů, pro něž bylo charakteristické jak slábnutí příjmů, tak rapidní růst výdajů (Karpová, 2011).

Ačkoliv se v předkrizovém sledovaném období bilance veřejných rozpočtů ve sledovaných státech střední a východní Evropy (kromě Maďarska) zlepšily, nástup krize v roce 2008 způsobil alarmující prohlubování schodků veřejných rozpočtů, byť průměrný schodek veřejných rozpočtů limit 3% schodku v relaci k HDP splňoval (viz obr. č. 18). Limit schodku k relaci HDP v roce 2008 dále plnily Bulharsko, Česká republika, Estonsko, Slovensko a Slovinsko (viz příloha R). V roce 2009 se bilance veřejných rozpočtů sledovaných zemí zhoršily v bezprecedentní míře, neboť schodek EU-27 dosáhl hodnoty 6,7% a uvedený limit plnilo pouze Estonsko, avšak dle dat Eurostatu (2015o) alarmující úroveň schodků byla příznačná zejména pro starší členské státy. Nicméně příznivý stav veřejných financí ve státech Pobaltí byl způsoben tradičně známou obezřetnou rozpočtovou výdajovou politikou, v ostatních státech lze situaci vysvětlit například tím, že se těšily velkým objemům daňových příjmů v souvislosti s prosperitou svých ekonomik.

Obr. č. 18: Vývoj bilance veřejných rozpočtů ve vybraných státech střední a východní Evropy v letech 2004 – 2014 ve srovnání s EU-27 (% HDP)

Zdroj: Eurostat, 2015o; vlastní zpracování

Ozdravění veřejných financí co do bilancí veřejných rozpočtů nastalo v roce 2010 vzdor zlepšení hospodářské situací jen v minimální, sotva znatelné míře. S 3% hranicí nemělo problém opět jen Estonsko a přijatelná bilance veřejných rozpočtů byla v kontextu sledovaných států ještě také v Bulharsku (viz příloha R). Závažnými schodky rozpočtů až do 10% HDP se vyznačovaly bilance Litvy, Lotyšska, Polska, Rumunska a Slovenska.

Karpová (2013, str. 84) zmiňuje, že „částečná realizace reformních opatření (zejména úspor ve státní správě a institucích veřejného sektoru a v systému sociálního i penzijního zabezpečení a zvyšování nepřímých daní) se v roce 2011 přece jen promítla do alespoň mírného zlepšení bilance veřejných rozpočtů“. Nižší než 3% schodek veřejných rozpočtů v relaci k HDP vykazaly již tři státy (Bulharsko, Česká republika, Estonsko). Respektive Estonsko již druhým rokem mělo bilanci přebytkovou (viz příloha R). Rok 2012 byl příznačný snižováním schodků, pouze v České republice došlo k mírnému nárůstu schodku bilance veřejného rozpočtu. V roce 2013 mezi bilančně nejproblémovější patřilo Slovinsko, kde činil schodek 15% HDP, to však již neplatilo v roce 2014, kdy se podařilo Slovinsku snížit schodek na hodnotu 5% HDP. Vyšší schodek bilance veřejného rozpočtu v roce 2014 mělo již jen Bulharsko (5,8%) (viz obr. č. 18).

V důsledku toho všeho výše zmíněného se začal v roce 2009 v EU rozvíjet nezvykle silný reformní proces, který má za cíl snížení schodků veřejných rozpočtů a dále zabrzdění a snižování veřejného dluhu (Karpová, 2014). Také Spěváček (2013) upozorňuje na to, že státy s vysokými schodky veřejných rozpočtů byly v době finanční krize vystaveny silnému šoku a potížím při financování deficitu, načež u deficitních států by se měla zvýšit jejich konkurenceschopnost, která by posílila exporty. Další cestou je omezení domácí poptávky snižováním fiskálních deficitů a umírněným růstem mezd, avšak je nutné zmínit, že i tato cesta je obtížná, jelikož má negativní dopady na životní úroveň a vyvolává nespokojenost obyvatelstva (Spěváček, 2013).

Jelikož se podle Karpové (2013) většina standardních úsporných opatření dost překrývá, je vhodné shrnout úsporná (téměř ve všech případech uplatňovaná) opatření spíše typově. Jde tedy o úsporná opatření ve státní správě a institucích veřejného sektoru (nákladová, včetně mezd a snižování zaměstnanosti), v penzijním systému (úpravy nároků na důchod, změny ve valorizacích), v systému sociálního zabezpečení, zdravotnictví a školství (rozpočtově výdajová), dále zvyšování sazeb nepřímých daní (sazeb daní z přidané hodnoty) či zvyšování sazeb daní z příjmů fyzických osob (zejména vyšších příjmových kategorií).

Nutno zmínit fakt, že ve vybraných státech střední a východní Evropy oproti některým státům EU byla situace se stavem veřejných financí v určitých ohledech snazší. Buď se, alespoň na začátku krize, jednalo o státy, které měly hluboký schodek veřejných rozpočtů, ale s nižším nahromaděným dluhem (Litva, Lotyšsko, Rumunsko) nebo naopak vysoký dluh nebyl provázen závažným schodkem veřejných financí (Maďarsko) (Karpová, 2013). V těchto státech bylo možné alespoň do určité míry bezprostředně spojovat jejich zadluženost s mimořádnými vnějšími okolnostmi a to především s mezinárodní finanční, bankovní a hospodářskou krizí (Smith a Swain, 2010; Gorzelak, 2010a).

Avšak i přes výše zmíněné korektury fiskální politiky spočívající ve zmíněných úsporných opatřeních na výdajové straně veřejných rozpočtů a v úpravách příjmových položek, byla vnitřní ekonomická rovnováha některých zemí natolik podlomena, že nebylo možné čekat na výsledky fiskálních reforem a bylo nutno hledat okamžité řešení prostřednictvím mezinárodních půjček. S žádostmi o tyto půjčky ze sledovaných států

uspělo Lotyšsko, Maďarsko a Rumunsko (Karpová, 2013). A právě u těchto států lze usuzovat, že časová naléhavost ozdravení veřejných financí byla nejpatrnější, protože musely plnit podmínky pro uvolňování prostředků z příslibených půjček. Přičemž je nutné podotknout, že sankce opravdu fungují. „Maďarsku bylo čerpání půjčky v červenci 2010 de facto pozastaveno, protože jeho úspory ve výdajích z veřejných rozpočtů byly shledány jako nedostatečné, a počátkem roku 2012 mu byla dokonce kvůli problematické reformní strategii pozastavena možnost čerpat prostředky z Kohezního fondu“ (Karpová, 2012, str. 89). Lotyšsko se zase vzhledem ke svému makroekonomickému vývoji mimo jiné potýkalo s tvrdou kritikou ze strany MMF i institucí EU a to tím spíše, že potřebovalo půjčku navýšit.

Nicméně tyto skutečnosti lze však vnímat jako rozporuplné ze střednědobého až dlouhodobého hlediska, neboť zvýšení zadlužení nejenže neřeší samotnou podstatu nedostatečného ekonomického výkonu a neúnosné zadluženosti, ale naopak tyto nedostatky dále nově generuje. Naopak je možné usoudit, že státům, které splácejí, tento fakt přináší další ekonomickou zátěž a to podle Karpové (2013) nejen pro příjemce půjček, ale i celou eurozónu či EU, což může představovat stigma nedůvěryhodnosti, snížení stability obchodního i investičního prostředí a měnovou nestabilitu se všemi možnými destruktivními důsledky v rovině makroekonomické. Ovšem v nejistých dobách hospodářské krize se investoři chovali velmi obezřetně.

Z výše uvedených fakt proto vyplývá potřeba, aby všechny členské státy zodpovědně přistoupily k závažnosti veřejné zadluženosti, neboť k udržení či zvyšování konkurenceschopnosti i ekonomické úrovně je snižování zadluženosti nutností. Karpová (2013) doplňuje, že také proto došlo v roce 2010 k další úpravě Paktu stability a růstu⁴², aby jeho uplatnění plnilo preventivní a ochrannou funkci před závažnou zadlužeností. Poté v letech 2011 a 2012 následovala řada jednání, která mimo jiné směřovala přímo k budování fiskální unie. Krize především přinesla zjištění, že chybný odhad rizik v bankovním sektoru může podrýt finanční stabilitu členských států.

---

⁴² Pakt stability a růstu: „Pakt o stabilitě a růstu je soubor pravidel, která mají zajistit, že země Evropské unie budou své veřejné finance udržovat v dobrém stavu a budou koordinovat své fiskální politiky. Některá pravidla paktu mají za cíl zabránit potenciálně riskantnímu směřování fiskálních politik, jiná mají zajistit nápravu nadměrných rozpočtových schodků nebo nepřiměřeně vysokého veřejného zadlužení“ (Evropa, 2015b).

V červnu 2012 se proto Evropská rada dohodla, že je třeba „rozetnout bludný kruh mezi bankami a státy“ (Europa, 2016).

V návaznosti na poskytování půjček jednotlivým státům EU byly také, jak již bylo uvedeno v kapitole 4.4, pro období let 2010 – 2013 zřízeny záchranné fondy (EFSF a EFSM) a poté byl v roce 2012 ustaven stálý fond (ESM). „Jeho cíl byl vymezen jakožto poskytování půjček zemím, případně bankám v eurozóně v závažných ekonomických potížích, kterými ohrožují stabilitu eurozóny“ (Karpová, 2013, str. 93).

V roce 2013 byl Pakt stability a růstu inovován do podoby známé pod označením „Six-Pack“⁴³, neboť nebyl synonymem skutečné kooperace ve fiskální politice. Tato legislativa zjednodušila uvalování sankcí v případě nahromaděného schodku veřejných financí, dle nominálních konvergenčních kritérií, avšak vztahovala se nejen k rozpočtové rovnováze, ale také k nahromaděnému veřejnému dluhu (Karpová, 2013). Následně v roce 2014 byl Pakt stability a růstu inovován do balíčku „two-pack“⁴⁴ a posílen právním předpisem známým jako Fiskální kompakt⁴⁵, který podepsaly vlády všech států EU s výjimkou Velké Británie a České republiky (Europa, 2015b).

---

⁴³ „Six-Pack“: Soubor nových právních předpisů, díky kterému se Pakt Stability a růstu stává ucelenějším a předvídatelnějším (Europa, 2015b). Jedná se o novelu preventivního a nápravného řízení Paktu Stability a růstu, přičemž jeho záměrem v nápravné části je rychlá a udržitelná náprava při existenci nadměrného schodku (rozpočtového schodku nad 3% HDP nebo vládního dluhu nad 60% HDP) (Malý, 2014a).

⁴⁴ „Two-pack“: Soubor nových právních předpisů navazující na „Six-Pack“, díky nimž je posílena koordinace hospodářských politik mezi členskými státy a zavádí nové monitorovací nástroje (Europa, 2015b).

⁴⁵ Fiskální kompakt: „Důležitost rozpočtových cílů stanovených preventivní složkou paktu (střednědobé rozpočtové cíle) je posílena právním předpisem známým jako „Fiskální kompakt“, který tvoří součást mezivládní Smlouvy o stabilitě, koordinaci a správě“ (Europa, 2015b). Mimo jiné zavazuje k zakotvení dluhové brzdy. Schodek veřejných rozpočtů očištěný od cyklických vlivů nemá přesáhnout 0,5% HDP pod hrozbou sankce (pro země eurozóny) (Europa, 2015b). Zakládá tedy povinnost smluvních stran dodržovat každoročně vyrovnané veřejné rozpočty a pokud je nedodrží, mít automatický nápravný mechanismus (Malý, 2014a).

Fiskální kompakt neboli tzv. dohodu o rozpočtové kázni lze podle Karpové (2013) vnímat jako přelom v ochotě vlád většiny států založit de facto fiskální unii. Nicméně v důsledku finanční a globální hospodářské krize zároveň sílily snahy prosazovat kromě úsporných opatření i kroky pro růst a zvýšení konkurenceschopnosti. Proto v roce 2012 vlády států EU odsouhlasili navýšení kapitálu Evropské investiční banky (EIB)⁴⁶ o 10 mld. EUR s uvolněním investic o objemu 120 mld. EUR z evropských fondů na přeshraniční projekty (Karpová, 2013).

---

⁴⁶ European Investment Bank (EIB): Tuto banku společně vlastní státy EU a jejím posláním je posilovat evropský potenciál z hlediska zaměstnanosti a růstu, podporovat opatření přijímaná ke zmírnění změny klimatu a podporovat politiky EU za hranicemi EU. Úlohou banky je, že si na kapitálových trzích půjčuje peníze, které pak za výhodných podmínek poskytuje ve formě úvěrů na projekty, kterými EU realizuje své cíle. Asi 90% úvěrů EIB poskytuje v rámci EU. Žádné z těchto prostředků nepochází z rozpočtu EU (European Investment Bank, 2016).

5 ZHODNOCENÍ VÝSLEDKŮ

Je všeobecně známo, že makroekonomická rovnováha je významným předpokladem udržitelného růstu, tvorby nových pracovních míst a nízkoinflačního prostředí. Spěváček (2012b) dodává, že makroekonomická rovnováha přispívá k pozitivním očekáváním, usnadňuje strukturální změny a příliv zahraničních investic. Dále vede k lepšímu fungování finančního sektoru a nízkými úrokovými sazbami i snazším přístupem k finančním prostředkům posiluje soukromé investice (Spěváček, 2012b). Naproti tomu je známo že, makroekonomická nerovnováha vede k růstu vnitřního a zahraničního dluhu a ohrožuje ekonomický růst a mimo jiné i růst životní úrovně a to tím, že odčerpává poměrně dosti vysoké prostředky na dluhovou službu, zesiluje inflační tlaky a vyvolává nejistotu doma i v zahraničí.

Nicméně ztráta důvěry ve stabilní vývoj ekonomiky vede k tomu, že domácí či zahraniční investoři nejsou ochotni financovat vládní deficity či schodky běžného účtu platební bilance a státy se tak mnohdy ocitají v situaci, kdy musí přijímat drastická úsporná opatření. To se plně projevilo v důsledku finanční a hospodářské krize, která vznikla v roce 2008. Načež budoucí vývoj bude záviset na řadě faktorů a lze usuzovat, že především pak na řešení dluhové krize eurozóny, a dále podle Spěváčka (2012b, str. 119) „na konsolidaci bankovního sektoru a jeho schopnosti poskytovat půjčky, na vývoji světové ekonomiky, zahraniční poptávky, ale též na schopnosti jednotlivých zemí zavádět nezbytné reformy a pružně reagovat na měnící se podmínky“.

Ekonomický vývoj vybraných států střední a východní Evropy od roku 2008, v jehož průběhu začala mít finanční a hospodářská krize v tomto regionu první projevy, umožňuje vymezit skupiny států krizí zasažené vážně či méně, případně s další možnou specifikací. Nicméně tato diferenciací zajisté v dílčích případech umožňuje úvahy o souvislostech s předkrizovým vývojem, typem ekonomiky, ale i hospodářské politiky. Lze však shrnout, že u sledovaných makroekonomických veličin docházelo k nejdramatičtějším propadům v roce 2009, či v roce 2010. Rok 2011 přinesl mírné ekonomické oživení, avšak v roce 2012 byla situace ovlivněna krizí eurozóny, která s sebou přinesla opět ekonomický propad a ani v následujících letech 2013 a 2014 nedocházelo k natolik průkaznému oživení, aby se hodnoty sledovaných makroekonomických veličin dostaly na hodnoty, jak tomu bylo před rokem 2008, tedy v období hospodářské konjunktury. Tento průběh potvrdil mnohá

očekávání, kdy například (Spěváček, 2012a) říká, že rizika budoucího vývoje jsou značná a nemůže se tedy očekávat dřívější průběh oživení, kdy růst před recesí zpravidla dosahoval nadprůměrných hodnot, ale je třeba počítat s delším obdobím rekonvalescence.

Avšak alespoň v případě sledovaných ukazatelů zahraničního obchodu, tedy dle objemů exportu a importu v mld. EUR došlo k několikanásobnému nárůstu ve všech sledovaných státech regionu střední a východní Evropy. V mezidobí let 2013 a 2014 tak bylo dosaženo hodnot, které nebyly zaznamenány ani v konjunkturálním období před finanční a hospodářskou krizí. Z toho byl platný nárůst objemu exportu a importu, společně s přebytkovou obchodní bilancí i pro průměr EU-27. Přebytková obchodní bilance v letech 2012 – 2014 byla charakteristická i pro Slovensko a Slovinsko a mimo jiné i pro Českou republiku s Maďarskem, které jí však dosahovaly již v roce 2009, kdy docházelo k nejhlubším propadům zahraničního obchodu.

5.1 STÁTY EXTRÉMNĚ POSTIŽENÉ KRIZÍ

Těmito státy jsou ve vybraném regionu střední a východní Evropy nesporně Estonsko, Litva a Lotyšsko, jejichž pokles HDP se pohyboval v roce 2009 dle dat Eurostatu (2015d) v intervalu od 14,1% – 17,7%, avšak ke zpomalení ekonomik došlo již v roce 2008. Souběžně s hlubokým poklesem temp růstu HDP rapidně rostla nezaměstnanost, přičemž její míru zachycoval v roce 2009 interval od 13,5% – 17,5% (Eurostat, 2015g). Nicméně rok 2010 byl, co se týče míry nezaměstnanosti, ještě dramatičtější, došlo tak k nejvyššímu nárůstu míry nezaměstnanosti za celé sledované období 2004 – 2014, jejíž míru zachycoval interval od 16,7% – 19,5%, zatímco tempa růstu HDP se již zvyšovala. V důsledku krize se také v pobaltských státech dramaticky zvýšila dlouhodobá míra nezaměstnanosti, která nejvyšších hodnot dosáhla v roce 2011 a to zejména díky tomu, že lidé, kteří byli ze zaměstnání propuštěni v roce 2009 a 2010 (tedy v letech, kdy dosahovala nejvyšších hodnot obecná míra nezaměstnanosti), ani v tomto roce nenašli nové zaměstnání a přesunuli se tak do dlouhodobé nezaměstnanosti. Dle dat Eurostatu (2015i) dlouhodobá míra nezaměstnanosti v pobaltských státech v roce 2011 byla zachycena intervalem 7,1% – 8,8%.

Spojovací charakteristikou států Pobaltí v roce 2009 byla také relativně nízká ekonomická úroveň, kdy HDP na obyvatele v PPS činil zhruba 55% průměru EU-27

(Eurostat, 2015f), ale i tak tato úroveň nepatřila mezi ty nejnižší. Pobaltské státy mají také společnou předkrizovou minulost silných ekonomických výkonů, které s sebou přinášejí riziko přehřátí ekonomiky. Průměrný přírůstek HDP v pobaltských státech v období 2004 – 2007 osciloval kolem 9% a kulminoval v roce 2007. Růst byl ve sledovaných pobaltských ekonomikách tažen nejen exportem, ale také výrazným přílivem PZI. Účinek těchto faktorů byl v roce 2008 v důsledku světové finanční a hospodářské krize značně oslaben.

Přiliv PZI kulminoval rovněž dle dat UNCTAD (2015) v roce 2007, společně s dynamikou zahraničního obchodu (Eurostat, 2015l). Přestože v důsledku krize nastal pokles přílivu PZI, nebyl však ze sledovaných států střední a východní Evropy ten nejdramatičtější. Co se týče vývoje exportu a importu, jejich objemy v mld. EUR patřily v důsledku krize k těm nejmenším, avšak to platilo po celé sledované období v letech 2004 – 2014, což souvisí i s velikostí ekonomik.

Příznačným dlouhodobým rysem hospodářských politik pobaltských států byla podle Karpové (2010) podpora liberálního tržního prostředí, lépe řečeno podnikatelské sféry, především nízkým přímým zdaněním firemních výnosů. Pro všechny pobaltské státy byla navíc typická politika více méně pevných měnových kurzů (Klvačová, 2009). V kontextu sledovaného regionu států střední a východní Evropy se Litva, Lotyšsko a Estonsko vyznačovaly disciplinovanou výdajovou veřejně rozpočtovou politikou, respektive výbornou vnitřní ekonomickou rovnováhou. Tuto rovnováhu se nepodařilo v důsledku krize udržet. Schodek veřejných rozpočtů se pak drasticky prohloubil v roce 2009 v Lotyšsku a Litvě a stal se tak zároveň fatálním problémem. Schodek veřejných rozpočtů v tomto roce zachycovala hodnota 9,1% (Eurostat, 2015o). Avšak nutno upozornit, že státní dluh v předkládané práci uveden jako veřejný dluh v % HDP nečinil natolik závažný problém jako v ostatních státech regionu střední a východní Evropy. Naopak Estonsko se i v důsledku krize, kterou byly vyvolané zvýšené dluhy, pohybovalo na nejnižší příčce veřejného zadlužení. Veřejná zadluženost Estonska v roce 2012, kdy docházelo k nejvyššímu nárůstu veřejných zadlužení ve všech sledovaných státech, činila dle dat Eurostatu (2015n) 9,5% HDP. Je také známo, že Estonsko a Lotyšsko mělo téměř stoprocentní podíl zahraničního kapitálu na kapitálu obchodních bank, čili bylo možno předpokládat obdobnou zranitelnost bankovního sektoru.

5.2 STÁTY RELATIVNĚ MĚNĚ POSTIŽENÉ KRIZÍ

Za tyto státy lze označit Bulharsko, Maďarsko, Rumunsko a Slovinsko, jejichž ekonomická recese se rozvinula o něco později, a to v roce 2009. Pokles HDP činil u těchto států v tomto roce rozmezí od 5,5% – 7,9% (Eurostat, 2015d). Výraznější dopad na míru nezaměstnanosti se však projevil v roce 2009 a 2010 pouze v Bulharsku a Maďarsku (6,8%, respektive 10,2% v Bulharsku a 10,0%, respektive 11,2% v Maďarsku) (Eurostat, 2015g). Zatímco od roku 2011 se tempa růstu HDP v těchto státech alespoň velmi pozvolna začala zvyšovat či stagnovat, míra nezaměstnanosti se stávala problémem závažnějším, a to zejména pro Bulharsko. Zde míra nezaměstnanosti až do roku 2013 rostla a dostala na hodnotu 13,0%, nicméně Maďarsko a Slovinsko na tom nebyly o mnoho lépe (míra nezaměstnanosti v Maďarsku činila 10,2% a ve Slovinsku 10,1%). Problémem se v Bulharsku dle dat Eurostatu (2015i) stala také míra dlouhodobé nezaměstnanosti, která se v roce 2013 vyšplhala na 7,3%.

Otevřeností se zmíněné ekonomiky přitom dost liší. Zatímco jak maďarská, tak slovinská ekonomika jsou dle dat Eurostatu (2015q) značně otevřené a podle Karpové (2009) teritoriální exportní orientace obou ekonomik je výrazně intra unijní, v případě Rumunska tomu tak je o něco méně. Bulharsko je charakteristické jak menší ekonomickou otevřeností, tak nižší orientací exportu na státy EU. Dost podstatně je rozdílná i komoditní struktura zmíněných států (Karpová, 2009). Co se týče dopadů krize na zahraniční obchod ve zmíněných státech, měřený v předkládané práci jako objem exportu a importu v mld. EUR, tak k nejhlubšímu poklesu objemu exportu mezi roky 2009 a 2008 došlo právě v Maďarsku (o 14,3 mld. EUR). Nejhlubší pokles importu v tom samém období byl zaznamenán rovněž v maďarské ekonomice, ale i slovinské (o 18,3 mld. EUR) (Eurostat, 2015l).

Velmi odlišné jsou uvedené státy i co do ekonomické úrovně. Bulharsko a Rumunsko jsou dlouhodobě nejchudšími členy EU a zároveň i ve vybraném regionu střední a východní Evropy. Ekonomická úroveň Bulharska a Rumunska v roce 2009 dosahovala zhruba 45% unijního průměru EU-27 (Eurostat, 2015f). Nicméně Rumunsku se podařilo tuto úroveň do roku 2014 zvýšit alespoň na 50% průměru EU, avšak Bulharsko v roce 2014 na tom bylo podobně jako v roce 2009. Slovinsko se řadí naopak mezi nejbohatší státy vybraného regionu. Co se týká předkrizového vývoje, Bulharsko s Rumunskem podávaly do roku 2008 velmi silné ekonomické výkony, načež dynamika slovinské ekonomiky byla

v rámci sledovaného regionu uspokojivá a Maďarsko zápolilo již několik let s nezřetelným ekonomickým výkonem, ba dokonce od roku 2007 se stagnací.

Na recesi, která zastihla výše uvedené státy v roce 2009, samozřejmě participovaly jak zmíněné exportní potíže, tak úbytek přílivu kapitálu. Právě Bulharsko, které ještě v roce 2007, kdy kulminoval příliv PZI, mělo jejich nevyšší příliv a hodnota činila 28,4% HDP, v roce 2010 příliv PZI činil pouze 3,2% HDP (UNCTAD, 2015), přičemž tato hodnota představovala přibližně průměr všech sledovaných států střední a východní Evropy. Specifická situace byla pouze v Maďarsku, které navíc čelilo vlastním nashromážděným problémům s nepostačující výkonností ekonomiky a dlouhodobými schodky bilancí veřejných rozpočtů, které však byly příznačné i pro Polsko. V kontextu sledovaných států střední a východní Evropy, Maďarsko vzdorovalo také extrémně vysokému veřejnému dluhu, který v důsledku finanční a hospodářské krize kulminoval v roce 2011 a dosáhl tak hodnoty 80,8% HDP (Eurostat, 2015n). Naopak Rumunsko se společně s Estonskem řadilo mezi státy, které měly svůj veřejný dluh na přijatelně nízké úrovni, to platilo i pro Bulharsko. A to i přesto, že udeřila v roce 2008 finanční a hospodářská krize.

Zatímco příčiny a průběh recese v Bulharsku, Rumunsku a ve Slovinsku lze tedy posoudit v době finanční a hospodářské krize jako standardní a předpokládané, Maďarsko mělo problémy specifické, neboť jeho ekonomický výkon nebyl uspokojivý ani před finanční a hospodářskou krizí. Jako důsledek všestranné zadluženosti se tak bezesporu Maďarsko potýkalo v důsledku krize s nedůvěrou investorů v ekonomiku, avšak problémy mělo v roce 2009 i s exportní výkonností a zároveň bylo postaveno před naléhavost velmi hospodárné fiskální politiky, neboť muselo plnit mimo jiné i podmínky pro uvolňování prostředků z příslibených financí.

5.3 STÁTY S MÍRNĚJŠÍM PRŮBĚHEM KRIZE

Přece jen příznivější byl v roce 2009 vývoj ekonomik České republiky, Slovenska a Polska. Recese v podobě temp růstu HDP v české a slovenské ekonomice nepřekročila v roce 2009 4,9%, zatímco polská ekonomika zaznamenala mírný růst (byť jen o 1,6% HDP), který byl typický i pro následující sledované roky (Eurostat, 2015d). Do míry nezaměstnanosti se recese přitom promítla zejména na Slovensku, kde se jako v jediném sledovaném státu stala palčivým problémem po celé sledované období až do roku 2014,

přičemž v důsledku krize nejvyšších hodnot dosáhla v roce 2010 (14,4%) (Eurostat, 2015g). Nicméně nejvyšší míru nezaměstnanosti v období roku 2010 v České republice a Polsku zachycoval interval od 7,3% do 9,7%. Chronický problém Slovenska po celou dobu sledování byla i dlouhodobá míra nezaměstnanosti, jež je jednou z nejvyšších v rámci sledovaného regionu střední a východní Evropy. Míra dlouhodobé nezaměstnanosti se tak v důsledku krize dostala na hodnotu 10,0% v roce 2013 (Eurostat, 2015i).

Určitý vliv na stabilitu polské ekonomiky mohla mít v uvedeném časovém období poněkud menší otevřenost či rozdílnost teritoriální orientace polského exportu (Gorzela, 2010b). Dalším faktorem mohl být vysoký podíl nezařazených položek na polském exportu (nikoliv tedy strojů a zařízení, které se jeví jako rizikovější komodity) (Karpová, 2009). Jako zvýhodňující faktor však nelze brát v úvahu ekonomickou úroveň. V rámci sledovaných států se Polsko v roce 2009 nalézalo zhruba na 55% HDP v PPS v rámci EU-27, kdežto ekonomická úroveň České republiky a Slovinska je v regionálním pojetí nadprůměrná (nad 80% HDP v PPS) (Eurostat, 2015f).

Relativní stabilita ekonomik všech tří států může být způsobena i skutečností, že se až do roku 2008 těšily výrazně vyšším objemům exportů (dle dat Eurostatu (2015l) v průměru 88 mld. EUR v roce 2008), ale i přílivu PZI, v tomto případě zejména Česká republika. Nicméně Karpová (2010) upozorňuje, že teritoriální a komoditní struktura českého a slovenského exportu sice nebyla v krizové situaci příznivá, ale oproti ostatním novým členským státům střední a východní Evropy přeci jen s vyšší konkurenceschopností.

Do fiskálních potíží se dostaly i méně oslabené ekonomiky České republiky a Slovenska, jejich schodky veřejných financí se v letech 2009 – 2010 výrazně prohloubily, avšak v kontextu sledovaného regionu zůstaly alespoň jejich veřejné dluhy únosné. Od roku 2008 nebyla překročena hranice 45,5% HDP v České republice a 56% na Slovensku (Eurostat, 2015n). Polský veřejný dluh byl ve zvoleném regionálním měřítku spíše nadprůměrný i před krizí v roce 2008, avšak ani v následujících letech nebyla rovněž překročena hranice 56% HDP. Přínosem pro Českou republiku, Polsko a Slovensko se stal v krizovém období poměrně stabilní a konsolidovaný bankovní sektor, který nepotřeboval mimořádné záchranné finanční injekce z veřejných prostředků a byl s to, alespoň v malé či omezené míře, podporovat domácí poptávku (Karpová, 2009). Potud lze tedy předpokládat, že obnovení kondice těchto tří států s mírnějším průběhem krize odvisí zejména od vnějších exportních a investičních pobídek a od schopnosti vlád dlouhodobě konsolidovat fiskální politiku.

6 DOPORUČENÍ

Vývoj finanční a ekonomické krize potvrdil v celé EU-27, ale i v nových členských státech střední a východní Evropy, že obtížnost řešení recese souvisí se zvyšující se veřejnou zadlužeností, jež představuje specifický problém vnitřní ekonomické rovnováhy. V důsledku toho tak dochází k vleklému plýtvání finančními prostředky, ale i s hmotnými a nehmotnými statky a následným ne zcela rovnovážným situacím na trhu. Je třeba vzít v úvahu, že tento proces je alespoň v krátkodobém časovém horizontu zcela nezvratný. Umocňování vládních protikrizových balíčků, i jestliže jsou aktuálně určité protikrizové státní regulace nezbytnost, je však v mnoha ohledech spekulativní, neboť krize a recese tak ztrácejí v určitém směru klasickou ozdravnou funkci. Zajisté i ve smyslu morálním, poněvadž sanace nezodpovědně nakládajících subjektů nastává z veřejných prostředků. Švihlíková (2014) doplňuje, že dluh má kromě slábnoucího stimulačního efektu také efekt redistribuční. Z tohoto důvodu je potřeba brát zřetel jednak na výši finančních státních regulací a v důsledku toho i na redistribuční efekt.

Peková (2008, str. 492) říká, že „u vnitřního dluhu je zpravidla nominální hodnota emitovaných státních cenných papírů na krytí dluhů tak velká, že je nemůže nakupovat většina domácností. To vede k tomu, že prostřednictvím úroku z veřejného dluhu je přerozdělována část finančních prostředků z veřejných rozpočtů ve prospěch bohatých subjektů. Všichni platí daně, ale na úrocích z veřejného dluhu vydělávají pouze někteří – bohatí. V případě vnějšího veřejného dluhu vzniká nebezpečí poklesu bohatství země odlivem úrokových výnosů do zahraničí“. Nutno připomenout, že ještě relativně lepší varianta je, když země tzv. „dluží sama sobě“, neboť zahraniční věřitelé jsou nemilosrdní.

6.1 MOŽNÁ DOPORUČENÍ A VÝCHODISKA VYBRANÝM STÁTŮM STŘEDNÍ A VÝCHODNÍ EVROPY

Nicméně lze konstatovat, že státy, banky, jednotlivci i firmy se v dobrých časech opětovně zadlužují a neberou přitom dostatečně na vědomí rizika, která následují, až udeří nevyhnutelná recese. Mnoho hráčů v globálním finančním systému si často vykope mnohem větší dluhovou past, než o jaké by mohli rozumně předpokládat, že se jim z ní podaří uniknout (Reinhartová, Rogoff, 2013). Otázka, zda i nadále půjčovat, podporovat tak poptávku a hospodářský růst nebo škrtnat a snižovat státní deficit je zároveň v určitém slova

smyslu i otázkou, jak postupovat při řešení odstranění ekonomické krize. Současný ekonomický systém je propojený, globalizovaný a protkaný nadnárodními společnostmi. Proto i řešení světové finanční a hospodářské krize by mělo být nadnárodní. V této skutečnosti se však objevuje nemalá překážka a komplikace v realizovatelnosti. Nebudou-li celá občanská společnost, ale i politické a ekonomické sektory schopny sebereflexe, potom nebude možnost současnou společenskou a hospodářskou situaci reformovat a opravovat.

Požadovaným cílem je bezesporu zajištění chodu ekonomiky na plný výkon, bez ztrát odbytu produktů a nezaměstnaných osob. Tento cíl by mohl zajišťovat postup, ke kterému by vedla možná realizace spočívající v odstranění deficitních hospodaření států a odstranění deficitního hospodaření občanů jako celku či odstranění půjčování investičních zdrojů, které podporují poptávku (a v důsledku toho vzniká nesoulad mezi poptávkou a skutečnými příjmy a zvyšování ceny produktů). Oba tyto principy navzájem působící v ekonomickém systému zajišťují existenci přiměřených cen a tím i zisků a je tedy zajištěna rovnováha mezi vyrobenými produkty a přiměřenou cenou ve srovnání s bezdeficitní kupní silou států a občanů představovanou jen příjmy. Mimo jiné k řešení výše uvedeného by mohlo posloužit i rozdrobení velkých nadnárodních ekonomických subjektů tedy korporací a inovovat důslednou hospodářskou soutěží do všech oblastí ekonomik. K tomuto Švihlíková (2014) doplňuje, že však nejde o to vše přemístit na lokální úroveň, ve vysoce komplexní společnosti to není ani možné, ale jde o to nastolit rovnováhu, která je dnes silně vychýlena ve prospěch globálního trhu, tedy obvykle nadnárodních firem. Lze konstatovat, že fungování těchto principů by zajišťovalo opravdový hospodářský růst, který je možný do jisté míry zajistit navyšováním počtu lidí zaměstnaných v produktivní sféře ekonomiky na úkor plné mechanizace a robotizace.

Nicméně z toho vyplývá, že důležitým krokem je také nutná restrukturalizace trhu práce. Světová organizace (WTO) v rámci svých možných budoucích scénářů naznačila, že je možné, že zpracovatelský průmysl se bude vracet do vyspělých zemí, protože cena práce již nebude hrát roli (Švihlíková, 2014). To však s sebou přinese nutnost čelit, jestliže se nic dalšího nezmění, děsivé a masivní nezaměstnanosti.

Další ukázkou bezradnosti současné hospodářské politiky je dle Švihlíkové (2014) právě kvantitativní uvolňování⁴⁷, přičemž jeho cílem je nedopustit deflaci, která je spojena s procesem deleveraging⁴⁸. K jeho dalším cílům patří i držet v dlouhodobém horizontu nízkou úrokovou míru a tím se pokusit o oživení ekonomiky cestou úvěrového jinak řečeno dluhového toku, což je zřejmě hlavní kámen úrazu kvantitativního uvolňování a jeho nefunkčnosti tváří v tvář reálné ekonomice. Švihlíková (2014, str. 143) říká, že „kvantitativní uvolňování nepovede ke zvýšení mezd, lepší redistribuci ani k novým investičním příležitostem. Snaží se posílit úvěrový kapitál a nastartovat růst dluhem. To už ve stagnační ekonomice nebude fungovat“. K neúčinnosti politiky kvantitativního uvolňování se v roce 2013 na konferenci MMF vyjádřil i Larry Summers, který pracoval pro Goldman Sachs, že tento extrém monetární politiky není schopen tzv. nakopnout agregátní poptávku (Švihlíková, 2014).

Lze poznamenat, že řada subjektů pod tíhou finančních toků je nuceno provádět více či méně deleveraging, a dále je známo, že ve státech EU chybí investiční příležitosti. Švihlíková (2014) zmiňuje, že to neznamená jen, že chybí investiční příležitosti jako takové, přičemž je potřeba obrovské množství investic, avšak ty mají ze své podstaty neziskový a tedy spíše veřejný charakter. Proto lze očekávat, že likvidita, kterou uvolní centrální banky, bude přetvořena v další bubliny, jež umožňují žít finančnímu sektoru, a dopad kvantitativního uvolňování na reálnou ekonomiku zůstane skrovný. Lze také konstatovat, že jestliže kvantitativní uvolňování neudělalo bezprostředně nic proti snížení zadluženosti nebo zvýšení mezd, jejichž nízká úroveň byla plně základní příčinou problému, nemohlo nikdy fungovat.

Mylným řešením je také razantní zvyšování daní, které je bráno jako způsob řešení hospodářských krizí, jako způsob vyrovnávání státních rozpočtů. Maruška (2012, str. 66) doplňuje, že „razantní zdanění nepřiměřených zisků by znamenalo přesun finančních

---

⁴⁷ Kvantitativní uvolňování: Definice toho, co kvantitativní uvolňování je či není, nemluvě o jeho dopadech, je součástí aktuálních ekonomických sporů (Švihlíková, 2015). Kvantitativní uvolňování je nástrojem centrálních bank, používaný ke stimulaci ekonomiky, jestliže jsou standardní nástroje měnové politiky neefektivní. Podstatou kvantitativního uvolňování je nákup finančních aktiv ze strany centrální banky od bank komerčních, případně jiných soukromých institucí (Varoufakis, 2013).

⁴⁸ Deleveraging: Jinak česky řečeno odpákování, je např. situace, kdy banky aby zabránily poklesu kapitálové přiměřenosti pod určitou hranici, musely by radikálně snížit své expozice vůči reálnému sektoru (včetně přitvrzení úvěrových standardů), a tak redukovat objem rizikově vážených aktiv. Deleveraging může mít nepříznivé důsledky pro ekonomiku a zpětně se odrazit v bankovním sektoru.

prostředků od podnikatelů a investorů do státního rozpočtu“. Z toho plyne, že státní rozpočty by mohly být vyrovnány, ale kupní síla státu by zůstala stejná. Je tedy zapotřebí zabránit vzniku předražených cen a nepřiměřených zisků. Švihlíková (2014) dle zprávy Eurostatu doplňuje, že posiluje role daní týkající se většiny obyvatel, ovšem výběr daní většiny obyvatelstva je ohrožován jejich poklesem kupní síly způsobené nezaměstnaností.

Mimo jiné ústředním ponaučením, které by si měnová politika měla ze světové finanční a hospodářské krize odnést, je skutečnost, že nestačí dbát jen na míru inflace. Kromě toho je potřeba s jistou předvídatelností zabránit vzniku cenových bublin. Nicméně toho lze nejspíše docílit tím, že úroky nebudou přehnaně na nízké úrovni a nároky na vlastní kapitál budou současně vhodně vysoké. Sarrazin (2013) upozorňuje, že přebytky a deficity běžného účtu platební bilance jsou účetní veličiny vycházející z velkého množství rozhodnutí. Jsou určovány konkurenceschopností, mírou spořivosti a celkovou poptávkou a jako takové nejsou ani dobré ani špatné.

Obecně lze shrnout, že změny v jednotlivých ekonomikách jsou potřeba ve všech oblastech a na všech úrovních a bezesporu nejnáročnější budou změny na globální úrovni, i když i změny na lokální a národní úrovni nemusejí být tak utopické, jak se může zdát. Z tohoto důvodu je zapotřebí rozvíjet i účast celé společnosti na ekonomickém, ale i veřejném dění, které může mít mnoho podob. Jedná se například o tzv. participativní rozpočet nebo rozpočet, o jehož části rozhodují přímo občané, jež nemusí být omezen jen na úroveň lokální či regionální, ale může v kombinaci s dalšími nástroji vyjadřovat preference občanů ohledně rozdělení veřejných zdrojů a také následné kontroly, neboť participativní rozpočet je ve své podstatě proces, který je antikorupční. Jinou možností může být vliv občanů na rozhodování o podpoře projektů regionálních či etických bank či rozhodování o dalším směřování obce. Další formou může být zaměstnanecká participace, při které v té nejjednodušší formě získávají zaměstnanci více informací a formují své vlastní podnikové orgány, které mají chránit jejich zájmy, ale i ve formě nejvyšší, a to podílení se zaměstnanců na samosprávě (Švihlíková, 2014).

Švihlíková (2014) ve svém díle poukazuje na další zajímavý fakt, jež by měl být brán v potaz, a to, že Evropským parlamentem byl vyprodukován v roce 2012 návrh týkající

se vytváření družstev⁴⁹ pod názvem Návrh zprávy o přispění družstev k překonání krize. Nicméně přínos družstev byl vyzdvižen na mnoha akcích a konferencích s tím, že se jedná o alternativu klasického podnikání a zdají se býti více rezistentní vůči krizi než jiné formy. Kromě toho, dle oficiální definice United Nations (2015), družstva přispívají k poklesu chudoby, vytváření zaměstnanosti a sociální integraci. Větší odolnost vychází z družstevního modelu řízení, který spočívá ve společném vlastnictví a demokratické kontrole, dále družstva uvažují dlouhodobě a jsou zakotvena v místním prostředí. Návrh je vsutku komplexní a cílí přesně na krizi a jeho síla spočívá jednak v tom, že hodnotí přínos družstev, ale také přesně navrhuje vybudování podpůrné struktury, a to nejen finanční, pro posílení tohoto sektoru (Švihlíková, 2014). Družstvům by se proto měla věnovat pozornost i v rámci stěžejních strategií EU 2020. Tento návrh lze považovat za velmi zajímavý a pokud by byl realizován, významně by mohl proměnit celou EU, a tedy i region střední a východní Evropy.

Nicméně, jak již bylo zmíněno v kapitole 4.3.1, jako reakce na globální úrovni byla v roce 2009 napsána tzv. Stiglitzova zpráva, která obsahuje spíše keynesiánské rady na globální úrovni, ovšem některá relativně umírněná opatření je možné vnímat jako revoluční, neboť jestliže by doporučení analýzy byly uskutečněny v celku, znamenalo by to opravdovou systémovou změnu, podle Švihlíkové (2014) jednak v oblasti hospodářských politik, ale i globální governance⁵⁰. Zpráva v návaznosti na rostoucí globální nerovnováhy upozorňuje, že v posledních letech daně pro nejbohatší skupiny poklesly o 10 procentních

---

⁴⁹ Družstva: Jedná se o nejrozšířenější formu ekonomické demokracie a samosprávy. „Základním znakem družstva je spoluvlastník (družstevník), který je zároveň pracovník a společně s ostatními usiluje o zabezpečení svých potřeb i o rozvoj komunity“ (Švihlíková, 2014, str. 167). V EU existuje 250 000 družstev, Švihlíková (2014) říká, že velmi silně jsou zastoupena v zemědělství (Nizozemsko, Finsko – okolo 80% sektoru), v bankovníctví (Francie, Rakousko, Německo), maloobchodu (Finsko, Švédsko). Velmi družstevní je ekonomika Itálie (udává se až 15% ekonomiky) a družstevnictví rovněž zažívá velký boom ve Francii, nicméně družstva se mohou uplatnit ve všech sektorech ekonomiky. Také Mezinárodní organizace práce (ILO) hovoří o družstvech pozitivně, přičemž družstva učí demokracii, rozhodování či samosprávě a naplňují agendu ILO a to vytváří slušné pracovní místa (Švihlíková, 2014).

⁵⁰ Governance: Obecně se governance podle Neumanna (2011, str. 96) „vztahuje ke způsobu či aktu vlády, vykonávání kontroly nebo moci vůči akcím jednotlivých subjektů: jde tedy o určitý systém regulace záležitostí státu, či záležitostí mezinárodních“. „V hospodářsko-politické oblasti lze governance definovat jako proces a instituce, jejichž prostřednictvím se vykovává moc při řízení sociálních a ekonomických zdrojů za účelem rozvoje. Proces governance se týká politiky, jestliže jsou v jeho průběhu vybírány, sledovány a střídány vlády, které mají zodpovědnost vůči společnosti. V ekonomickém smyslu, je governance schopnost vlády řídit účinně zdroje a formulovat, implementovat a prosazovat zdravé politiky a regulace“ (Neumann, 2011, str. 97).

bodů, z čehož plynou návrhy týkající se podpory progresivního zdanění a dále činit kroky směrem k daňové harmonizaci a čelit daňové konkurenci mezi zeměmi, neboť jak říká Švihlíková (2014) investiční pobídky jsou ve stávajícím rozsahu neudržitelné. Rovněž zpráva obsahuje fakta o tom, že globalizace pomohla těm nejbohatším, zatímco mediánové mzdy za posledních 25 let stagnovaly, což vedlo k oslabení poptávky (United Nations, 2009; Švihlíková, 2014). V tomto ohledu nutno upozornit ještě na paradox, jenž se týká globálních nerovnováh, a to fakt, že podle Stiglitzova tvrzení „1% nejbohatších lidí (jejichž bohatství činí 110 bilionů dolarů) je 65x větší než majetek chudé poloviny lidstva“ (Švihlíková, 2014, str. 212). Z toho vyplývá, že zvýšená pozornost by mělo být věnována i asymetriím, které vznikají v současném globalizovaném světě.

Mimo jiné k dalším návrhům patří stabilizace sociálního systému, jež je ve zprávě prezentován opět keynesiánsky jako spojení progresivního zdanění a pojištění (United Nations, 2009). Hlubokými změnami by měly dle doporučení projít centrální banky a monetární politika celkově, přičemž největší kritika se týká přílišného důrazu na inflační cíl, zatímco není věnována dostatečná pozornost zdroji inflace a celkovému ekonomickému prostředí. Pozornost by měla být věnována i finančnímu sektoru, zejména regulaci swapů, derivátů a ratingových agentur (United Nations, 2009). Stiglitzova zpráva říká, že s otázkou finanční regulace souvisí i daňové ráje a konstatuje, že existují benevolentní pravidla pro bohaté a přísná pravidla pro chudé. Mimo jiné je také důležité vytvořit nové instituce, ne jen zreformovat ty současné.

6.2 PROBLÉMY EUROZÓNY

V současné době se Evropa stále potýká s jedním z klíčových problémů, a to krizí eurozóny. Je to nejen dluhová krize, ale krize důvěry a krize jejího vnitřního uspořádání a hospodářských pravidel, která do určité míry ohrožují i ostatní státy EU nevyjímaje vybrané státy střední a východní Evropy. A právě v souvislosti s dluhovou krizí v eurozóně se často zmiňuje ono žití nad poměry či se poukazuje na vysoké sociální výdaje apod. Tyto výroky jsou značně manipulativní, neboť podle Švihlíkové (2014, str. 39) „země s vysokým veřejným dluhem nikdy neměly zvlášť rozvinutý sociální stát (o USA, kde zcela absentuje systém veřejného zdravotního pojištění, to není možno říci ani jako vtip, japonský veřejný dluh je následek japonské krize z 90. let, Španělsko trpí podobně jako Irsko

záchranou svého bankovního sektoru, Řecko je případ kombinace mnoha faktorů, z nichž stát jako zaměstnavatel poslední instance je jen jedním z nich)“.

Lze konstatovat, že hospodářská a měnová unie představuje určitý vrchol integrace, nicméně společná měna je natolik silný nástroj a obnáší skutečně intenzivní koordinaci hospodářských politik. Avšak eurozóna byla navržena tak, že stále stojí podle Švihlíkové (2014) na jedné noze a ještě polochromé a především byly do eurozóny přijaty státy strukturálně velmi odlišné, přičemž silná heterogenita nebyla dostatečně zohledněna (pouze restriktivně v rámci Paktu stability a růstu). Dále zcela absentovala tzv. fiskální noha, která byla sice přítomna v restriktivní podobě jako limity deficitu rozpočtu a veřejného dluhu a ve formě podpory z evropských fondů, ta však bohužel neměla žádoucí dopad na změnu či posílení struktury slabších jižních států, a redistribuce neboli fiskální transfery uvedeny nebyly (Švihlíková, 2014). Mimo jiné monetární noha ztělesněna politikou ECB a její působení také není úplné, neboť i přestože používá jednotnou diskontní sazbu, nelze dle názoru Sarrazina (2013) tvrdit, že by eurozóna byla bankovní či dluhovou unií.

Z výše uvedeného vyplývá, že eurozóna představuje nedokonalou hospodářskou a měnovou unii a její krize je vyřezením nerovnováh, což ukázala především situace na běžném účtu, jež uvádí strukturu států uvnitř eurozóny (Švihlíková, 2014). Nicméně situace v eurozóně a potažmo i v celé EU není beznadějná. Problémy deficitních a přebytkových lekcí je možné vnímat jako elementární ponaučení. Je tedy nutné, aby vstoupila vzájemná provázanost do hospodářských politik ekonomik, avšak nutno podotknout, že nikoliv pouze u deficitních států, ale na obou stranách břehu běžného účtu.

6.3 KONKURENCESCHOPNOST A SOUDRUŽNOST

V současné době je důležitou součástí procesu tvorby hospodářských politik jednotlivých států, ale i nadnárodních integračních seskupení typu EU měření a hodnocení konkurenceschopnosti ekonomik⁵¹. Staničková, Poledníková, Skokan (2011) dodávají, že

---

⁵¹ Konkurenceschopnost ekonomik: Růst konkurenceschopnosti státu patří k hlavním prioritám hospodářských politik zemí, přesto neexistuje (na rozdíl od konkurenceschopnosti na podnikové úrovni) jednotné vymezení a chápání konkurenceschopnosti národní. Staničková, Poledníková, Skokan (2011, str. 116) říkají, že jeden z nejčastějších výkladů tohoto pojmu chápe konkurenceschopnost státu „jako schopnost produkovat zboží a služby, které jsou schopny úspěšně čelit mezinárodní konkurenci, přičemž občané se mohou těšit z rostoucí a dlouhodobě udržitelné životní úrovně“.

zaměření na konkurenceschopnost a soudržnost představuje dvojici komplementárních cílů, které dlouhodobě určují vývoj EU, přičemž otázky konkurenceschopnosti jsou spojeny i s problematikou hospodářské, sociální a územní soudržnosti. Posledním, a ne příliš úspěšným pokusem získání světového prvenství v konkurenceschopnosti, byla Lisabonská strategie, která má od roku 2010 svého pokračovatele ve strategii Evropa 2020 (viz kapitola 3.6). Je všeobecně známo, že EU vnímá svou konkurenceschopnost jako determinující faktor svého postavení v globální ekonomice a rozdíly v konkurenceschopnosti mezi jednotlivými členskými státy EU jsou považovány za omezující faktor efektivního fungování vnitřního trhu EU, ale i hladkého fungování eurozóny (Malý, 2014a).

Hnát (2014, str. 29) říká, že „snahy o zvyšování konkurenceschopnosti, které se vlivem globalizace staly základním imperativem hospodářské politiky států i mezinárodních organizací, jsou politickou ekonomikou vykládány jako výraz důležitosti institucionálního prostředí národní ekonomiky – stát a sociální instituce mají za úkol vytvářet takové prostředí, které umožní firmám a jednotlivcům uspět v mezinárodním prostředí“.

Ačkoli EU patří k nejrozvinutějším částem světa s vysokou životní úrovní, je všeobecně známo, že existují mezi členskými státy a jejich regiony značné hospodářské, sociální či územní disparity. Tyto rozdíly mají negativní dopad na vyvážený rozvoj celé Unie a oslabují tak její konkurenceschopnost v globálním kontextu. Staníčková, Poledníková, Skokan (2011) uvádějí, že synonymem pro konkurenceschopnost je z hlediska příčin produktivita a z hlediska důsledků zvyšující se životní úroveň a zaměstnanost na daném území. Mimo jiné konkurenceschopnost je často spojována s otázkou, jak zvýšit ekonomický blahobyt, prosperitu, životní úroveň a distribuci bohatství. Konkurenceschopnost z dlouhodobé perspektivy vyžaduje, aby se braly v úvahu také sociální faktory, ekologické důsledky a intenzita využívání zdrojů s ohledem na udržitelný růst, možnosti a kapacitu ekosystémů území státu (Staníčková, Poledníková, Skokan, 2011).

Finanční a ekonomická krize zcela jistě ohrozila dosahování udržitelného tempa rozvoje jak v oblasti hospodářské a sociální soudržnosti, tak v oblasti konkurenceschopnosti a odhalila strukturální nedostatky v evropském hospodářství. Přijetím nové „Strategie Evropa 2020“ je snaha docílit silné provázanosti evropských ekonomik a vyrovnat se tak s výzvami, jimž EU dlouhodobě čelí. Nutno podotknout, že při sledování vývoje ekonomik

členských států EU po roce 2010 do roku 2014 je však patrné, že opět vyvstává riziko nesplnění podstatné části cílů této strategie.

Dle dat Eurostatu (2015m) jediným ukazatelem, kde došlo ke zřetelnému přiblížení k vytyčenému cíli, je podíl osob ve věku 30 – 34 let s dosaženým vzděláním terciálního stupně. Tento podíl se v průměru EU zvýšil ze 33,5% v roce 2010 na necelých 37% v roce 2013. Téměř žádného pokroku nebylo prozatím dosaženo v oblasti zaměstnanosti ani v případě celkových výdajů na výzkum a vývoj. Podle údajů Eurostatu (2015s) míra zaměstnanosti v průměru EU v letech 2010 – 2014 spíše stagnovala a to na úrovni 68,5%. Celkové výdaje na výzkum a vývoj vyjádřené v poměru k HDP se v EU zvýšily pouze nepatrně z 2,01% HDP v roce 2012 na 2,03% HDP v roce 2014 (Eurostat, 2015r). Cílová hodnota 3% HDP je tedy neustále v nedohlednu. Nedochází ani ke snižování počtu obyvatel EU, kteří žijí pod vnitrostátní hranicí chudoby. Naopak dle dat Eurostatu (2015t) došlo v letech 2010 – 2012 k nárůstu podílu obyvatel EU ohrožených chudobou a sociálním vyloučením z 23,7% na 24,7%. Ani rok 2014 nebyl příznivý, co se týče snižování podílu osob žijící pod hranicí chudoby, tato hranice spíše stagnovala na hodnotě 24,4%. Malý (2014a) doplňuje, že značné diskuse vyvolává i nastavení cíle 20 – 20 – 20 v oblasti energetiky a ochrany klimatu, neboť tento cíl je kritizován zejména představiteli průmyslového sektoru v členských státech EU z důvodu snižování konkurenceschopnosti průmyslové výroby států EU na globálním trhu.

Ani realizace strategie Evropa 2020 doposud nepřinesla pokrok pro sblížení úrovně konkurenceschopnosti mezi členy EU. Naopak rozdíly v konkurenceschopnosti mezi členskými státy a především mezi některými periferními státy EU na straně jedné a zbytkem EU na straně druhé, po roce 2010 přetrvávají nebo se dokonce v některých případech prohlubují, přičemž problémem je tento vývoj zejména uvnitř eurozóny (Malý, 2014a). Pro představu a porovnání je zajímavé uvést, že nejhorší úroveň konkurenceschopnosti ze států EU-27 vykazuje Řecko, které se v žebříčku pohybuje kolem 90. místa, zatímco Finsko, Německo či Švédsko si dlouhodobě udržují umístění v první desítce nejkonekurenceschopnějších zemí světa (viz příloha S). Přetrvávající, ba dokonce prohlubující se rozdíly v konkurenceschopnosti jsou však příznačné i pro vybrané členské

státy střední a východní Evropy, což monitoruje i tabulka č. 10, kde jsou státy hodnoceny dle nejznámějšího srovnání konkurenceschopnosti – Global Competitiveness Index⁵².

Tabulka č. 10 zaznamenává umístění vybraných států střední a východní Evropy v souhrnném žebříčku konkurenceschopnosti v období od roku 2004 až do roku 2014. Je z ní patrné, že rozdíly v konkurenceschopnosti mezi vybranými novými členskými státy EU existují dlouhodobě, že tyto rozdíly jsou výrazné a v některých případech se dokonce zvětšují. Pokles o zhruba deset příček zaznamenalo ve sledovaném období Estonsko, Slovinsko dokonce zhruba o dvacet příček. Nicméně nejvíce konkurenceschopné státy ze sledovaných jsou i tak po celé sledované období Estonsko a Česká republika. Avšak od roku 2010 se mezi tyto státy řadí i Polsko, které se v průměru od roku 2010 – 2014 pohybuje na 40 pozici, podobně jako zmíněné Estonsko či Česká republika.

Tab. č. 10: Umístění vybraných států střední a východní Evropy v celkovém pořadí konkurenceschopnosti států podle Global Competitiveness Index v letech 2004 – 2014

	2004 - 2005	2005 - 2006	2006 - 2007	2007 - 2008	2008 - 2009	2009 - 2010	2010 - 2011	2011 - 2012	2012 - 2013	2013 - 2014
BG	59	58	72	79	76	76	74	74	62	57
CZ	40	38	29	33	33	31	36	38	39	46
EE	20	20	25	27	32	35	33	33	34	32
LV	36	43	40	38	44	53	47	44	45	48
LT	44	44	36	45	54	68	70	64	55	52
HU	39	39	41	47	62	58	52	48	60	63
PL	60	51	48	51	53	46	39	41	41	42
RO	63	67	68	74	68	64	77	77	78	76
SI	33	32	33	39	42	37	45	57	56	62
SK	43	41	37	41	46	47	60	69	71	78

Zdroj: World Economic Forum, 2016; vlastní zpracování

Vysvětlivky: BG – Bulharsko, CZ – Česká republika, EE – Estonsko, LV – Lotyšsko, LT – Litva, HU – Maďarsko, PL – Polsko, RO – Rumunsko, SI – Slovinsko, SK – Slovensko.

⁵² Global Competitiveness Index: Nejznámější souhrnné hodnocení konkurenceschopnosti, které je každoročně vydávané a představuje multikriteriální hodnocení na základě širokého spektra dílčích kritérií. Každá ekonomika je vyhodnocována prostřednictvím dílčího kritéria, z čehož vyplyne její umístění (pořadí) v dílčích žebříčcích. Veškerá dílčí hodnocení jsou poté agregována a sestavena do souhrnných žebříčků konkurenceschopnosti států (Malý, 2014a). Dílčí kritéria konkurenceschopnosti jsou dvojího typu. Jedná se přitom o tvrdá kritéria, což jsou statistická data za každý sledovaný stát a za druhé jde o měkká kritéria, což jsou hodnocení států prostřednictvím výpovědí respondentů (Malý, 2014a).

Rozdíly v konkurenceschopnosti mezi sledovanými státy se odrážejí i v odlišném makroekonomickém vývoji, jako příklad lze uvést například dva makroekonomické indikátory, a sice ukazatel ekonomické úrovně, kterým je HDP na obyvatele v PPS, a ukazatel situace na trhu práce – míru nezaměstnanosti. Tento příklad ilustruje případ Bulharska či Rumunska, kde se úroveň HDP na obyvatele v PPS pohybovala v roce 2014 okolo 45 – 50% k průměru EU-27, tedy nejhůře ze všech sledovaných států regionu střední a východní Evropy, avšak i v rámci EU jako celku, a zároveň i v souhrnném žebříčku konkurenceschopnosti se tyto státy řadí mezi ty horší. Alespoň mírný vzestup zaznamenalo Bulharsko, které si zlepšilo umístění ze 79. místa z období 2007 – 2008 na 57. místo v období 2013 – 2014, kdežto v tomto samém období Rumunsko zaznamenalo stagnaci, či dokonce mírné zhoršení pozice na 76. místo. Nejhorší úroveň konkurenceschopnosti ze sledovaných států v roce 2014 vykazovalo Slovensko, v žebříčku konkurenceschopnosti se umístilo na 78. místě. Lze spekulovat, že toto zhoršení postavení Slovenska, ale například i Slovinka (viz tab. č. 10) na konci sledovaného časového úseku může souviset s dluhovou krizí v eurozóně, což ovlivňuje jednak důvěryhodnost ekonomik, ale také reálnou ekonomiku.

Rovněž zmíněná situace na trhu práce se promítá v celkovém umístění žebříčku konkurenceschopnosti, což je možné sledovat u nejvíce konkurenceschopnějších států ze sledovaného regionu, a to Estonska a České republiky, kde se míry nezaměstnanosti pohybovaly mezi těmi nejnižšími (s výjimkou Estonska po vypuknutí finanční a ekonomické krizi). V rozporu s tímto je však situace Rumunska, které konkurenceschopnost řadí mezi nejhorší příčky umístění ze sledovaného regionu, ale míra nezaměstnanosti po celé sledované období patří naopak mezi ty nejnižší.

Informace zahrnuté v souhrnných, ale i v dílčích žebříčcích konkurenceschopnosti států v mnoha směrech slouží vládám národních států jako vodítko při realizaci jejich hospodářských politik, ale i investorům, manažerům či dalším představitelům podnikatelské sféry jako základ pro alokaci jejich investic, proto by jednotlivé státy měly vynakládat úsilí na zvyšování konkurenceschopnosti.

Poněvadž rozdíly v konkurenceschopnosti mezi členy EU existují dlouhodobě, v současnosti stále přetrvávají, ba dokonce se prohlubují, a dle mnoha názorů nebude možné je v dohledné době odstranit. Je proto zapotřebí k rozvinutí potenciálu, který EU má,

efektivně a účelně propojit opatření na úrovni národní a nadnárodní, o což se pokouší i Strategie Evropa 2020. Otázkou však je, do jaké míry bude tato ambice naplněna.

Nicméně implementace Strategie Evropa 2020 bude záviset na ochotě participovaných podstupovat nezbytné kroky vedoucí k naplnění cílů, na vnějších okolnostech a také na poučení se z nedostatků, jež například provázely Lisabonskou strategií. V této souvislosti velmi pádne vyjadřuje Břicháček (2010) „že Evropská unie se snaží dosáhnout konkurenceschopné, progresivní, znalostní ekonomiky s vysokou zaměstnaností prostřednictvím unifikovaných řešení nejmenších detailů na nadnárodní úrovni“.

Neméně podstatným doporučením je rovněž nezbytnost obnovit důvěru v tržní mechanismus namísto regulačních zásahů a důvěra v řešení na národní úrovni, neboť konvergence k vyspělejším státům znamená prvotně řešit své vnitřní problémy. Ambiciózního záměru by tedy mělo být dosaženo, v případě efektivní spolupráce mezi jednotlivými členskými státy, jež by řešily své případné vnitřní problémy, a komplexní koordinace postupu pomocí řešení na úrovni EU by měla přicházet v oblastech, kde je to účelné, potřebné a žádoucí. Staníčková, Poledníková a Skokan (2011, str. 116) zmiňují zajímavou myšlenku, že „čím více se Evropa stává hospodářským prostorem s vyšší produktivitou, vyšší přidanou hodnotou a vyšší mírou zaměstnanosti, tím má větší šance na vytvoření blahobytu a pracovních míst, které jí umožní, aby splnila závazek na otevření trhů a zůstala sociální a ekologická.“

7 ZÁVĚR

Cílem práce bylo zachytit a zhodnotit dopady finanční a hospodářské krize na ekonomiky vybraných států střední a východní Evropy na základě vybraných makroekonomických ukazatelů. Dále si práce kladla za cíl identifikovat a komparovat dopady krize dle vybraných ukazatelů na ekonomiky vybraných států střední a východní Evropy a poukázat na specifické projevy krize v jednotlivých státech. Pro možnou identifikaci dopadů finanční a hospodářské krize bylo stanovené časové období 2004 – 2014, díky němuž byl patrný jednak vliv krize, ale i ekonomická situace před jejím nástupem. Přičemž vybranými makroekonomickými ukazateli byli HDP, inflace, míra nezaměstnanosti, zahraniční obchod, PZI a státní dluh. Na základě této komparace a identifikace dopadů na jednotlivé ekonomiky vybraných států střední a východní Evropy bylo možné stanovit vybraná doporučení a východiska pro zlepšení jejich ekonomického vývoje či předcházení krizí v budoucnosti.

Rozsáhlá světová hospodářská krize zasáhla drtivou silou zejména vyspělé ekonomiky na konci roku 2009, ekonomiky zemí střední a východní Evropy nevyjímaje, přičemž svůj původ měla ve finanční krizi USA, jejímž spouštěčem byly problémy na úvěrovém trhu v létě roku 2007 ve formě hypoteční krize. A následně se v globálním a silně liberalizovaném finančním systému krize přelévala z USA do Evropy a dalších zemí. Nicméně tato krize ukázala, že konflikt mezi vnitřními prioritami hospodářské politiky a mechanismy a zájmy mezinárodních ekonomických vztahů se týkají i vyspělého světa (Hnát, 2014).

Ke krizi světového finančního systému vedlo mnoho faktorů, jako období nízkých úrokových sazeb, které bylo příčinou bublin na trzích nemovitostí, neboť poskytování půjček bylo možné i klientům neschopným splácení, ale i předcházející dostatek likvidity. Nepříznivě působily i složité kapitálové a rizikové operace se sofistikovanými finančními nástroji, avšak i nedostatečná transparentnost a regulace finančního trhu (Spěváček, 2012b).

První dekáda tohoto tisíciletí vypadala slibně a byla poznamenána prohlubující se integrací a globalizací světové ekonomiky, avšak po velmi silném růstu světové ekonomiky, ale i ekonomik vybraných států střední a východní Evropy v letech 2004 – 2007, postihla v letech 2008 a 2009 sledované země a převážnou většinu ostatních zemí světa nejhlubší recese v celém poválečném období. Jelikož byla recese do značné míry synchronizována, je

možné hovořit o globální recesi světové ekonomiky. Ze sledovaných států byly nejvíce postiženy pobaltské státy, které před nástupem krize byly označovány jako největší růstoví leadři, neboť dosahovaly velmi silného hospodářského růstu (např. tempo růstu HDP v Lotyšsku činilo v roce 2006 až 11%, Litva a Lotyšsko na tom byly podobně).

Hloubka recese měřená meziročním poklesem HDP byla v regionu střední a východní Evropy nejsilnější v roce 2009, zatímco ještě v roce 2008 byl ve všech sledovaných státech zaznamenán slušný hospodářský růst, s výjimkou pobaltských států, Estonska a Lotyšska, které krize postihla již v roce 2008. Tyto země zakusily jako jedny z prvních nejhlubší propad HDP a také minimální známky zotavení po roce 2008, neboť k nejhlubšímu propadu došlo právě v roce 2009 (meziroční pokles HDP v Estonsku činil -14,1% a Lotyšsku -17,7%). Dřívější ekonomický propad Estonska je poplatný jeho silným finančním vazbám ve skandinávských zemích, kdežto v Lotyšsku jsou za příčiny považovány přijaté úvěry od zahraničních bank. Nicméně výjimku tvořilo v jednoznačně krizovém roce 2009 také Polsko, které jako jediné ze sledovaného regionu vykazovalo mírný ekonomický růst (1,6%), a to díky jeho poměrně malé závislosti na exportu a dostatečně velkému domácímu trhu.

Kromě dramatických propadů růstové dynamiky se závažně také prohlubovala vnitřní ekonomická nerovnováha a rapidně rostla nezaměstnanost, jež je vážným ekonomickým a sociálním problémem. Švihlíková (2014) ve svém díle upozorňuje, že rostoucí nezaměstnanost, stoupající od krize ke krizi, má nejsilnější dopady právě na mladou generaci, jimiž jsou myšleny i nové členské státy EU, které představují region vybraných států střední a východní Evropy. Dále také zmiňuje fakt, že již v roce 2010 varoval Strauss-Kahn, tehdejší šéf MMF, před tzv. pustinou nezaměstnanosti a před vážnou sociální krizí. Ve všech sledovaných zemích došlo od roku 2004 k výraznému poklesu měr nezaměstnanosti pokračující do období 2007 – 2008, přičemž v důsledku krize došlo od roku 2008 k heterogenním dopadům. V řadě sledovaných zemí došlo v důsledku krize ke skokovému nárůstu míry nezaměstnanosti na dvouciferné hodnoty. Tento případ demonstrují pobaltské státy, načež dopady na míru nezaměstnanosti byly nejsilnější v roce 2010 a míru nezaměstnanosti zde zachycoval interval 16,7% – 19,5%. Podobně na tom bylo Maďarsko (11,2%) a Slovensko (14,4%), zatímco dosažená minima byla zaznamenána v České republice (7,3%), Polsku (7%) a Slovinsku (7,3%).

V rámci sledovaných zemí existují výrazné rozdíly i v mírách dlouhodobé nezaměstnanosti. K výraznému nárůstu dlouhodobé míry nezaměstnanosti v důsledku krize došlo opět v pobaltských státech (dlouhodobou míru nezaměstnanosti zde v roce 2010 registroval interval 7,4% – 8,8%), avšak i na Slovensku (9,3%). Dlouhodobá míra nezaměstnanosti naopak nejmenší problém činila v tomto roce v Rumunsku (2,4%) či Polsku (3%). Totožný trend jako u míry nezaměstnanosti lze vysledovat i ve vývoji počtu osob evidovaných na úradech práce neboli uchazečů o zaměstnání.

Inflace v roce 2008 ve sledovaném regionu střední a východní Evropy kulminovala a byla značně vysoká v kombinaci silného doznívajícího hospodářského růstu, nicméně nepředstavovala v období 2004 – 2007 vážný problém, přestože se nedařilo žádnému státu stlačit inflaci na udržitelnou míru. Trend snižování cen přišel až s krizovým vývojem vybraných ekonomik. Finanční a hospodářská krize však nestlačila inflaci do záporných hodnot, aby bylo možné hovořit o deflaci, výjimkou byl pouze rok 2010 pro Lotyšsko (HICP činila -1,2%) a rok 2014 pro Bulharsko (-1,6%) a Slovensko (-0,1%).

Krizový vývoj s sebou přinesl i prohlubující se vnitřní ekonomickou nerovnováhu. Po značně optimistickém vývoji bilancí veřejných rozpočtů a státního dluhu se trend změnil k horšímu. K zvláště výrazné změně ve vývoji bilance veřejných rozpočtů došlo opět v pobaltských státech. Avšak kritérium nominální konvergence v roce 2008 plnilo již jen Estonsko, které mimochodem toto kritérium plnilo po celé sledované období. Situaci komplikovaly také změny v tocích PZI, na základě sledovaných dat o PZI je zřejmý vztah mezi krizí a poklesem PZI, ale i závislost některých zemí na úvěrech od institucí EU či zahraničních subjektů. V některých státech střední a východní Evropy se zvyšoval také veřejný dluh (Polsko a Slovensko), nicméně veřejný dluh se v nejhorších případech blížil 50% HDP, zatímco na neúnosnou hranici se dostal zejména v případě Maďarska (veřejný dluh činil nejvyšší hodnoty v roce 2011, přičemž činil 80,8% HDP).

S globální hospodářskou krizí vyvstala otázka optimální reakce a celkové role státu, která mimochodem stála u zrodu moderní ekonomie, a o to víc se dostává do popředí zájmu i ve vyspělých státech. Nutno upozornit ve spojitosti s veřejnými financemi, že jsou vlády v důsledku finanční krize většinou krátkozraké, neboť volí rozpočtový schodek a opakovaně nejsou schopny si uvědomit tíhu břemene v podobě správy dluhu, jež dopadne na jejich občany. Proto je potřeba ke stimulačním balíčkům přistupovat velmi obezřetně, načež

prohlubující se deficity přivádí státy nesmírně blízko dluhovým prahům, jež jsou sepnuté s nejhlubšími obtížemi ve sféře správy dluhu.

Ani u dynamiky zahraničního obchodu nelze říci, že by zbožový obchod zmíněného regionu nebyl celosvětovou krizí ovlivněn. Avšak v počátečním krizovém období, tedy do roku 2008, si vybrané země udržely jeho vzestupný trend, jež však nebyl udržitelný v následujících letech, neboť výraznější problémy se dostavily hned v roce 2009. K nejprudšímu poklesu exportu v roce 2009 oproti roku 2008 došlo v České republice a Polsku (zhruba o 18 mld. EUR), zatímco Rumunsko dokonce vykazovalo nárůst exportu (o 4,1 mld. EUR). U importu k nejhlubšímu propadu v tomto období došlo opět v České republice (o 21,3 mld. EUR) a Polsku (o 34,8 mld. EUR). Naproti tomu se zlepšila bilanční situace ve zbožovém obchodě, zejména v důsledku poklesu importů.

K mírnému oživení ekonomické aktivity ve sledovaném regionu střední a východní Evropy došlo již v roce 2011, avšak situace v roce 2012 byla ovlivněna krizí eurozóny, jež s sebou přinesla opětovný ekonomický propad a ani v následujících letech 2013 a 2014 nedošlo k natolik silnému oživení, aby se sledované makroekonomické veličiny dostaly na předkrizové hodnoty.

Nyní je otázkou, jak se budou vybrané země regionu střední a východní Evropy vyvíjet v budoucnosti. Lze konstatovat, že nečelíme krizi pouze ekonomické, ale nalézáme se ve specifické situaci multiplikovaných krizí, přičemž každá z nich je velice závažnou výzvou sama o sobě. Nutno podotknout, že populačně se v mnoha zemích tenčící Evropa získává své imigranty, přičemž struktura této imigrace s sebou nese specifické problémy při kulturní integraci a ve vzdělávání a tyto problémy se samy nerozplývají ani v dalších generacích, nýbrž ještě se zvětšují (Sarrazin, 2013). Proto predikovat budoucnost by mohlo být riskantní a velmi obtížné a je to ještě více ztížené tím, že asymetrie se nalézají v mnoha sférách a řada z nich má neudržitelnou podobu. Nicméně Myant a Drahekoupil (2013) doplňují, že směřování politických změn se odvíjí od politických rozhodnutí a rovněž není možné predikovat, jak bude obyvatelstvo jednotlivých zemí reagovat na snižující se životní standard a hrozbu většího uskomňování. Dle mnoha autorů (např. Gorzelak a Goh, 2010; Švihlíková, 2014) se však budoucnost bude odvíjet od inovací, ještě více než před finanční a hospodářskou krizí. Lze však konstatovat, že změny jsou potřeba ve všech oblastech a na všech úrovních.

8 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

8.1 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- ABRHÁM, Josef. *Komparativní ekonomika EU: (trendy, souvislosti a implikace pro ekonomickou governance)*. 1. vyd. Praha: MAC, 2008. 239 s. ISBN 978-80-86783-34-5.
- ABRHÁM, Josef. *Ekonomická, sociální a územní diferenciacie Evropské unie*. Praha: MAC, 2011. 147 s. ISBN 978-80-86783-52-9.
- AIGINGER, Karl. *The Current Economic Crisis: Causes, Cures and Consequences*. Wien: Österreichisches Institut Für Wirtschaftsforschung, 2009. 30 s.
- BĚLOHLÁVEK, Alexander, J. *Ochrana přímých zahraničních investic v Evropské unii*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010. 388 s. ISBN 978-80-7400-345-5.
- BLAŽEK, Jiří. The Regional Impacts of the Global Financial and Economic Crisis in the Czech Republic (2010a). In: GORZELAK, Grzegorz, GOH, Chor-Ching (eds.). *Financial Crisis in Central and Eastern Europe: from similarity to diversity*. Warsaw: WN Scholars, 2010. s. 50 – 64. ISBN 978-3-86649-356-8.
- BLAŽEK, Jiří. Regional Unemployment Impacts of the Global Financial Crisis in the New Member States of the EU (2010b). In: GORZELAK, Grzegorz, GOH, Chor-Ching (eds.). *Financial Crisis in Central and Eastern Europe: from similarity to diversity*. Warsaw: WN Scholars, 2010. s. 253 – 274. ISBN 978-3-86649-356-8.
- BLAŽEK, Jiří, NETVRDOVÁ, Pavlína. *Regional unemployment impacts of the global financial crisis in the new member states of the EU in Central and Eastern Europe*. European Urban and Regional Studies. Vol. 19.1, 2012. s. 42 – 61.
- BOTOLOV, Ilya et al. *Economic development of the EU new member states: the impact of the crisis and the role of the single European Currency*. Ed. 1st. Prague: Oeconomica, 2013. 262 s. ISBN 978-80-245-1994-4.
- BUČEK, Ján. The Financial and Economic Crisis in Slovakia – its Spatial Aspects and Policy Responses (2010). In: GORZELAK, Grzegorz., GOH, Chor-Ching (eds.). *Financial Crisis in Central and Eastern Europe: from similarity to diversity*. Warsaw: WN Scholars, 2010. s. 190 – 208. ISBN 978-3-86649-356-8.

- BURNEIKA, Donatas. Main Trends of Development and Regional Peculiarities in the Lithuanian Economy in the Context of the Recent Economic Recession (2010). In: GORZELAK, Grzegorz, GOH, Chor-Chin (eds.). *Financial Crisis in Central and Eastern Europe: from similarity to diversity*. Warsaw: WN Scholars, 2010. s. 126 – 138. ISBN 978-3-86649-356-8.
- CIHELKOVÁ, Eva et al. *Mezinárodní ekonomie II*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2008. 258 s. ISBN 978-80-7400-054-6.
- CIHELKOVÁ, Eva. *Aktuální otázky světové ekonomiky: proměny a governance*. 1. vyd. Praha: Professional Publishing, 2012. 247 s. ISBN 978-80-7431-104-8.
- ČEJKA, Robin, VNOUČKOVÁ, Lucie. *Hlavní ekonomické faktory ovlivňující vývoj nezaměstnanosti: Vývoj v České republice*. Ekonomické listy CES VŠEM, 2014. roč. 5, č. 2. s. 3 – 22. ISSN 1804–4166.
- CZESANÝ, Slavoj, JOHNSON, Zdenka. *Ekonomický cyklus, hospodářská politika a bohatství zemí*. 1. vyd. Praha: Oeconomica, 2012. 235 s. ISBN 978-80-245-1863-3.
- DUNNING, John. H. *Explaining International Production*. New York: Routledge Revivals, 2015. ISBN 978-1-315-73925-0.
- FAZEKAS, Károly, OZSVALD, Eva. The Geography of the 2008 – 2009 Crisis – the Case of Hungary (2010). In: GORZELAK, Grzegorz, GOH, Chor-Chin (eds.). *Financial Crisis in Central and Eastern Europe: from similarity to diversity*. Warsaw: WN Scholars, 2010. s. 91 – 105. ISBN 978-3-86649-356-8.
- FÁREK, Jiří, KRAFT Jiří. *Světová ekonomika v epoše globálních změn*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2012. 254 s. ISBN 978-80-7372-910-3.
- FOSTER, John Bellany, MAGDOFF, Fred. *Velká finanční krize: příčiny a následky*. 1. české vyd. Všeň: Grimmus, 2009. Ekonomie. 156 s. ISBN 978-80-902831-1-4.
- GAJDUŠKOVÁ, Kateřina. *Dopad světové ekonomické krize na přímé zahraniční investice v zemích střední a jihovýchodní Evropy*. Praha: Oeconomica, 2010. 26 s. ISBN 978-80-245-1734-6.

- GORZELAK, Grzegorz. The Financial Crisis in Central and Eastern Europe (2010a). In: Gorzelak, Grzegorz, Goh, Chor-Chin (eds.). *Financial Crisis in Central and Eastern Europe: from similarity to diversity*. Warsaw: WN Scholars, 2010. s. 236 – 252. ISBN 978-3-86649-356-8.
- GORZELAK, Grzegorz. The (non – existing?) Polish Crisis (2010b). In: Gorzelak, Grzegorz, Goh, Chor-Chin (eds.). *Financial Crisis in Central and Eastern Europe: from similarity to diversity*. Warsaw: WN Scholars, 2010. s. 139-149. ISBN 978-3-86649-356-8.
- GOSCHIN, Zizi, CONSTANTIN, Daniela-Luminita. The Geography of Financial Crisis and the Policy Response in Romania (2010). In: GORZELAK, Grzegorz, GOH, Chor-Chin (eds.). *Financial Crisis in Central and Eastern Europe: from similarity to diversity*. Warsaw: WN Scholars. 2010, s. 161 – 189. ISBN 978-3-86649-356-8.
- GORZELAK, Grzegorz, GOH, Chor-Ching (eds.) *Financial crisis in Central and Eastern Europe: from similarity to diversity*. Warsaw: WN Scholars, 2010. 292 s. ISBN 978-3-86649-356-8.
- HALÁSKOVÁ Renáta. *Politika zaměstnanosti*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 2008. 145 s. ISBN 978-80-7368-522-5.
- HAMPL, Martin. *Regionální diferenciace současného socioekonomického vývoje v České republice*. Sociologický časopis/Czech Sociological Review. Vol. 43, No. 5, 2007. s. 889 – 910.
- HANZLÍKOVÁ, Helena. *Ekonomická krize: příčiny a důsledky, výhled do budoucnosti*. Scientia et Societas. Praha: NEWTON College, 2015, roč. XI, č. 2. s. 40 – 50. ISSN 1801-7118.
- HNÁT, Pavel. *Politická ekonomie globálních nerovnováh*. 1. vyd. Praha: Oeconomica, 2014. 231 s. ISBN 978-80-245-2023-0.
- JANÁČKOVÁ, Stanislava. *Krize eurozóny a dluhová krize vyspělého světa*. 1. vyd. Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2010. 99 s. ISBN 978-80-86547-95-4.
- KARPOVÁ, Eva. *Zahraniční obchod zbožím zemí střední a východní Evropy v kontextu světové ekonomické krize*. Časopis Současná Evropa. Vysoká škola ekonomická v Praze: Oeconomica, 2009. s. 3 – 2. ISSN 1804-1280.

- KARPOVÁ, Eva. *Vývoj ekonomik zemí střední a východní Evropy v kontextu světové ekonomické krize*. Časopis Současná Evropa. Vysoká škola ekonomická v Praze: Oeconomica, 2010. s. 85 – 108. ISSN 1804-1280.
- KARPOVÁ, Eva. *Veřejná zadluženost zemí střední a východní Evropy: Vývoj v kontextu světové hospodářské krize*. Časopis Acta Oeconomica Pragensia 6/2011. Vědecký časopis Vysoké školy ekonomické v Praze, 2011. s. 21 – 38. ISSN 1804-2112.
- KARPOVÁ, Eva. *Veřejné rozpočty zemí Evropské unie – vývoj a problémy v krizovém období let 2007 až 2010*. Časopis Současná Evropa. Vysoká škola ekonomická v Praze: Oeconomica, 2012. s. 73 – 97. ISSN 1804-1280.
- KARPOVÁ, Eva. *Veřejné dluhy zemí Evropské unie – vývoj a problémy v letech 2007 až 2011*. Časopis Současná Evropa. Vysoká škola ekonomická v Praze: Oeconomica, 2013. s. 73 – 100. ISSN 1804-1280.
- KING, Stephen D. *Až dojdou peníze: konec západního blahobytu*. 1. vyd. Litomyšl: Paseka, 2014. 286 s. ISBN 978-80-7432-493-2.
- KLVAČOVÁ, Eva. *Zajetí státu finančními zájmovými skupinami jako hlavní příčina ekonomické krize (2009)*. In KLVAČOVÁ, Eva et al. *Světová ekonomická krize: příčiny, projevy, perspektivy*. 1. vyd. Praha: Professional Publishing, 2009. s. 9 – 29. ISBN 978-80-7431-012-6.
- KOVANDA, Lukáš. *Příběh dokonalé bouře: a hovory (nejen) s laureáty Nobelovy ceny o finanční krizi*. Praha: Mediacop, 2009. 112 s. ISBN 978-80-254-6403-8.
- KRAFT, Jiří et al. *Hospodářská krize: vybrané makroekonomické a mikroekonomické souvislosti s projekcí na úrovni regionů*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2010. 157 s. ISBN 978-80-7372-678-2.
- KRAFT, Jiří et al. *Východiska z krize: cesty zmírnění negativních efektů hospodářské krize v ČR*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2011. 132 s. ISBN 978-80-7372-787-1.
- KRAFT, Jiří, BEDNÁŘOVÁ, Pavla. *Ekonomie I: pro neekonomické studijní obory*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2009. 184 s. ISBN 978-80-7372-474-0.

- KRUGMAN, Paul. *Návrat ekonomické krize*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2009. 168 s. ISBN 978-80-7021-984-3.
- LACINA, Lubor, ROZMAHEL, Petr, RUSEK, Antonin (eds.). *Financial and Economic Crisis: causes, consequences and the future*. 1. vyd. Bučovice: Martin Stříž, 2011. 277 s. ISBN 978-80-87106-45-7.
- LENNERT, Moritz. The final Decline of Western European Industries? A Reflection Note on Structural Explanations of the Geography of the Crisis in Western Europe. (2010). In: GORZELAK, Grzegorz, GOH, Chor-Chin (eds.). *Financial Crisis in Central and Eastern Europe: from similarity to diversity*. Warsaw: WN Scholars. 2010, s. 17 – 26. ISBN 978-3-86649-356-8.
- MALÝ, Jiří. *Krize eurozóny: současný stav a perspektivy*. 1. vyd. Praha: Newton College, 2013. 160 s. ISBN 978-80-87764-01-5.
- MALÝ, Jiří. *Rozdíly v konkurenceschopnosti mezi státy EU - předpoklady a bariéry jejich překonání* (2014a). 1. vyd. Brno: Newton College, 2014. 145 s. ISBN 978-80-87764-02-2.
- MALÝ, Jiří. *Makroekonomické nerovnováhy a krize v eurozóně: účinnost dosavadního řešení a možné alternativy* (2014b). 1. vyd. Brno: Newton College, 2014. 140 s. ISBN 978-80-87764-03-9.
- MAREŠ, Petr. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. 3. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. 172 s. ISBN 80-86429-08-3.
- MARUŠKA, Zdeněk. *Nenechte si líbit nezaměstnanost!: hospodářská krize a nezaměstnanost jsou odstranitelné*. 1. vyd. Olomouc: Z. Maruška, 2012. 87 s. ISBN 978-80-260-2443-9.
- MENCINGER, Jože. *The „Addiction“ with FDI and current account balance*. Working paper series, International Centre for Economic Research, 2008. s. 1 – 21.
- MRÁČEK, Karel. Mechanismus selhání finančního sektoru a jeho důsledky (2009). In KLVAČOVÁ, Eva et al. *Světová ekonomická krize: příčiny, projevy, perspektivy*. 1. vyd. Praha: Professional Publishing, 2009. s. 30 – 45. ISBN 978-80-7431-012-6.

- MURAVSKA, Tatjana. The Latvian Economy at the Crossroads: Regional Dynamics (2010). In: GORZELAK, Grzegorz, GOH, Chor-Chin (eds.). *Financial Crisis in Central and Eastern Europe: from similarity to diversity*. Warsaw: WN Scholars. 2010, s. 106 – 125. ISBN 978-3-86649- 356-8.
- MYANT, Martin, DRAHOKOUPIL Jan. *Varieties of capitalism in transition economies*. Working paper series No. 16, 2010. s. 1 – 34.
- MYANT, Martin, DRAHOKOUPIL, Jan. *Tranzitivní ekonomiky: politická ekonomie Ruska, východní Evropy a střední Asie*. 1. vyd. Praha: Academia, 2013. 577 s. ISBN 978-80-200-2268-4.
- NEUMANN, Pavel. *Globální ekonomická governance: její formy, projevy a vývoj v EU a hlavních centrech světové ekonomiky*. Časopis Současná Evropa. Vysoká škola ekonomická v Praze: Oeconomica, 2011. s. 93 – 113. ISSN 1804-1280.
- NĚMEC, Daniel. *Hystereze nezaměstnanosti v České republice v makroekonomických souvislostech*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta, 2010. 184 s. ISBN 978-80-210-5407-3.
- OLŠOVSKÝ, Rudolf. Přímé zahraniční investice v platební bilanci České republiky. In: *Globalizace a regionalizace mezi vládní politikou a tržním prostředím*. Vysoká škola regionálního rozvoje v Praze, 2011. s. 5 – 10. ISBN 978-80-87174-12-8.
- PEKOVÁ, Jitka. *Veřejné finance: úvod do problematiky*. 4. aktualiz. a rozš. vyd. Praha: ASPI, 2008. 579 s. ISBN 978-80-7357-358-4.
- POTUŽÁKOVÁ, Zuzana. *Trhy Práce ve státech Visegrádské čtyřky a ekonomická krize*. Časopis Acta Oeconomica Pragensia: Vědecký časopis vysoké školy Ekonomické v Praze. 2012. s. 13 – 24. ISSN 0572-3043.
- RAAGMAA, Garri. Regional Impacts of the Global Financial and Economic Crisis in the Estonia (2010). In: GORZELAK, Grzegorz, GOH, Chor-Chin (eds.). *Financial Crisis in Central and Eastern Europe: from similarity to diversity*. Warsaw: WN Scholars. 2010, s. 65 – 90. ISBN 978-3-86649-356-8.
- REINHARTOVÁ, Carmen N., ROGOFF Kenneth S.. *Tentokrát je to jinak: osm století finanční pošetilosti*. 1. vyd. Praha: Argo, 2013. 349 s. ISBN 978-80-257-1019-7

- SAMUELSON, Paul A., NORDHAUS, William D. *Ekonomie*. 19. vyd. Praha: NS Svoboda, 2013. 715 s. ISBN 978-80-205-0629-0.
- SARRAZIN, Thilo. *Evropa euro nepotřebuje: jak nás politické vizionářství zavedlo do krize*. 1. vyd. Praha: Academia, 2013. 376 s. ISBN 978-80-200-2314-8.
- SEKERKA, Bohuslav, BRČÁK Josef, KUČERA Antonín. *Ekonomie trochu jinak*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015. 351 s. ISBN 978-80-7380-534-0.
- SIROVÁTKA, Tomáš. *Výzvy krize, česká politika zaměstnanosti a její legitimita (2014)*. In SIROVÁTKA, Tomáš, HORÁKOVÁ, Markéta, HORÁK, Pavel (eds.). *Česká politika zaměstnanosti v době krize a po krizi*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií v nakl. Albert, 2014. s. 67 – 96. ISBN 978-80-210-7149-0.
- SMITH, Adrian, SWAIN, Adam. *The Global Economic Crisis, Eastern Europe, and the Former Soviet Union: Models of Development and the Contradictions of Internationalization*. Eurasian Geography and Economics. Bellwether Publishing, Ltd., 2010. s. 1 – 35.
- SOROS, George. *Nové paradigma pro finanční trhy: úvěrová krize 2008 a co dál*. 1. vyd. Praha: Evropský literární klub, 2009. 141 s. ISBN 978-80-86316-82-6.
- SPIRIDINOVA, Julia. *The Geography of the Financial Crisis and Policy Response in Bulgaria (2010)*. In: GORZELAK, Grzegorz, GOH, Chor-Chin (eds.). *Financial Crisis in Central and Eastern Europe: from similarity to diversity*. Warsaw: WN Scholars, 2010, s. 35 – 49. ISBN 978-3-86649-356-8.
- SPĚVÁČEK, Vojtěch. *Obtížná rekonvalescence světové ekonomiky*. Ekonomické listy CES VŠEM, 2010. roč. 1, č. 1. s. 3 – 16. ISSN 1804-4166.
- SPĚVÁČEK, Vojtěch. *Vývoj světové ekonomiky (křehké oživení po hluboké recesi)*. Ekonomické listy CES VŠEM, 2011. roč. 2, č. 6. s. 3 – 21. ISSN 1804-4166.
- SPĚVÁČEK, Vojtěch. *Křehké a nerovnoměrné oživení světové ekonomiky po hluboké recesi (2012a)*. Ekonomické listy CES VŠEM, 2012. roč. 3, č. 2. s. 3 – 18. ISSN 1804-4166.

- SPĚVÁČEK, Vojtěch. Nabídka, poptávka a rovnováha – Vývoj výroby ve světové ekonomice (2012b). In. SPĚVÁČEK, Vojtěch et al. *Makroekonomická analýza*. Praha: Linde, 2012. s. 84 – 120. ISBN 978-80-8613-192-4.
- SPĚVÁČEK, Vojtěch. *Nová recese české ekonomiky*. Ekonomické listy CES VŠEM, 2013. roč. 4, č. 1. s. 3 – 25. ISSN: 1804–4166.
- SPĚVÁČEK, Vojtěch, ZAMRAZILOVÁ, Eva. Nabídka, poptávka a rovnováha – Růst české ekonomiky (2012). In. SPĚVÁČEK, Vojtěch et al. *Makroekonomická analýza*. Praha: Linde, 2012. s. 121 – 152. ISBN 978-80-8613-192-4.
- STANÍČKOVÁ, Michaela, POLEDNÍKOVÁ, Eva, SKOKAN Karel. *Konkurenceschopnost a soudržnost v zemích V4 po Lisabonské strategii*. Časopis Současná Evropa. Vysoká škola ekonomická v Praze: Oeconomica, 2011. s. 115 – 137. ISSN 1804-1280.
- ŠTĚRBOVÁ, Ludmila a kol. *Mezinárodní obchod ve světové krizi 21. století*. 1. vyd. Praha: Grada, 2013. 364 s. ISBN 978-80-247-4694-4.
- ŠVEJNAR, Jan. Kdy, proč a kde vznikají krize. In: Evropské fórum podnikání. *Příčiny, důsledky a řešení finanční a ekonomické krize*. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, 2009. s. 15 – 31. ISBN 978-80-904281-1-9.
- ŠVIHLÍKOVÁ, Ilona. *Globalizace a krize: souvislosti a scénáře*. 1. vyd. Všeň: Grimmus, 2010. 291 s. ISBN 978-80-87461-01-3.
- ŠVIHLÍKOVÁ, Ilona. *Přelom od velké recese k velké transformaci*. 1. vyd. Bratislava: Inaque.sk, 2014. 277 s. ISBN 978-80-89737-06-2.
- TOUŠEK Václav, NOVÁK Václav. *Ekonomická krize a trh práce v České republice*. Centrum pro regionální rozvoj. 2012, roč. 6, č. 1. s. 38 – 52. ISSN: 1804-1280.
- TUNKROVÁ, Lucie. *Ekonomická integrace Evropské unie*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2013. 186 s. ISBN 978-80-244-3659-3.
- VAROUFAKIS, Yanis. *Globální Minotaurus: Amerika, Evropa, krize a budoucnost globální ekonomiky*. 1. vyd. Praha: Rybka, 2013. 276 s. ISBN 978-80-87067-09-3.
- VINTROVÁ, Růžena. *Výhledy vývoje ekonomiky EU*. Bulletin CES VŠEM, 2010. roč. 3, č. 2. s. 17 – 30. ISSN 1804–4166.

- VINTROVÁ, Růžena. Inlace a měnová a měnová politika – Základní pojmy (2012). In. SPĚVÁČEK, Vojtěch et al. *Makroekonomická analýza*. Praha: Linde, 2012. s. 324 – 433. ISBN 978-80-8613-192-4.
- WAWROSZ, Petr. Larosièrova zpráva: představa Evropské unie o nové architektuře finančních trhů (2009). In KLVAČOVÁ, Eva et al. *Světová ekonomická krize: příčiny, projevy, perspektivy*. 1. vyd. Praha: Professional Publishing, 2009. s. 30 – 45. ISBN 978-80-7431-012-6.
- WOSTNER, Peter. The Crisis, Slovenia and its Regions (2010). In: GORZELAK, Grzegorz, GOH, Chor-Chin (eds.). *Financial Crisis in Central and Eastern Europe: from similarity to diversity*. Warsaw: WN Scholars, 2010, s. 190 – 208. ISBN 978-3-86649-356-8.
- ZAMRAZILOVÁ, Eva. Vnější ekonomické vztahy (2012). In. SPĚVÁČEK, Vojtěch et al. *Makroekonomická analýza*. Praha: Linde, 2012. s. 434 – 483. ISBN 978-80-8613-192-4.
- ŽUBER, Piotr. Poland. The Crisis and the Policy Response in the Area of Cohesion Policy (2010). In: GORZELAK, Grzegorz, GOH, Chor-Chin (eds.). *Financial Crisis in Central and Eastern Europe: from similarity to diversity*. Warsaw: WN Scholars, 2010, s. 150 – 160. ISBN 978-3-86649-356-8.
- ŽDÁREK, Václav. Trh práce (2012). In. SPĚVÁČEK, Vojtěch et al. *Makroekonomická analýza*. Praha: Linde, 2012. s. 484 – 599. ISBN 978-80-8613-192-4.

8.2 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ DAT

- BŘICHÁČEK, Tomáš. (2010). *Revue politika - „Evropa 2020“ – nová Lisabonská strategie na obzoru*. [online]. [cit. 11-01-2016]. Dostupné na: <<http://www.revuepolitika.cz/clanky/1280/evropa-2020-nova-lisabonska-strategie-na-obzoru>>
- Central Intelligence Agency (2015): *The World Factbook*. [online]. [cit. 22-08-2015] Dostupné na: <<https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/rankorder/2119rank.html>><<http://www.zavedenieura.cz/cs/vykladovy-slovnicek/1-2340>>

- Česká národní banka (2015): *Slovník pojmů*. [online]. [cit. 22-08-2015] Dostupné na: <<http://www.cnb.cz/cs/obecne/slovník/p.html>>
- Český statistický úřad (2008): *Přímé zahraniční investice – vybrané přínosy a náklady pro českou ekonomiku – 2007*. [online]. [cit. 05-01-2016] Dostupné na: <<https://www.czso.cz/csu/czso/cri/prime-zahranicni-investice-vybrane-prinosy-a-naklady-pro-ceskou-ekonomiku-2007-x4jot5mwml>>
- Český statistický úřad (2015a): *Evropský srovnávací program*. [online]. [cit. 28-09-2015] Dostupné na: <https://www.czso.cz/csu/czso/evropsky_srovnavaci_program>
- Český statistický úřad (2015b): *Bilance běžného účtu*. [online]. [cit. 30-12-2015] Dostupné na: <<http://apl.czso.cz/pll/eutab/html.h?ptabkod=tec00043>>
- Evropa (2015a): *Evropská unie – Jednotlivé země*. [online]. [cit. 23-08-2015] Dostupné na: <http://europa.eu/about-eu/countries/index_cs.htm>
- Evropa (2015b): *Pakt o stabilitě a růstu*. [online]. [cit. 31-12-2015] Dostupné na: <http://ec.europa.eu/economy_finance/economic_governance/sgp/index_cs.htm>
- Evropa (2016): *Bankovní unie*. [online]. [cit. 30-01-2016] Dostupné na: <http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/cs/FTU_4.2.4.pdf>
- European Commission (2009): *Five years of an enlarged EU. Economic achievements and challenges*. [online]. [cit. 30-12-2015] Dostupné na: <http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication14078_en.pdf>
- European Commission (2015a): *Europe 2020 – Europe 2020 in a nutshell*. [online]. [cit. 22-08-2015] Dostupné na: <http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/index_en.htm>
- European Commission (2015b): *European employment strategy*. [online]. [cit. 22-08-2015] Dostupné na: <<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=101&intPageId=3427>>
- European Investment Bank (2016): *EIB at a glance*. [online]. [cit. 30-01-2016] Dostupné na: <<http://www.eib.org/about/index.htm>>
- Evropská centrální banka (2015): *Mapa eurozóny 1995 – 2015*. [online]. [cit. 28-09-2015] Dostupné na: <<http://www.ecb.europa.eu/euro/intro/html/map.cs.html>>

- Eurostat (2013): *Glossary: Standard international trade classification (SITC)*. [online]. [cit. 30-12-2015] Dostupné na: <[http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:Standard_international_trade_classification_\(SITC\)](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:Standard_international_trade_classification_(SITC))>
- Eurostat (2014): *Glossary: Gross domestic product (GDP) in purchasing power standards*. [online]. [cit. 22-08-2015] Dostupné na: <[http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:Gross_domestic_product_\(GDP\)_in_purchasing_power_standards](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:Gross_domestic_product_(GDP)_in_purchasing_power_standards)>
- Eurostat (2015a): *Population change - Demographic balance and crude rates at national level*. [online]. [cit. 22-08-2015] Dostupné na: <<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do;jsessionid=YAZWN4ccnPcVkh-apACFwXREPVfxYqDkdUFWO4UnEGSAD03Ozy6w!-1100433497>>
- Eurostat (2015b): *HICP - inflation rate*. [online]. [cit. 22-08-2015] Dostupné na: <<http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tec00118&plugin=1>>
- Eurostat (2015c): *LFS series - Detailed annual survey results*. [online]. [cit. 22-08-2015] Dostupné na: <http://ec.europa.eu/eurostat/cache/metadata/en/lfsa_esms.htm>
- Eurostat (2015d): *GDP and main components – volumes*. [online]. [cit. 22-09-2015] Dostupné na: <<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/setupModifyTableLayout.do>>
- Eurostat (2015e): *GDP and main components - Current prices*. [online]. [cit. 12-09-2015] Dostupné na: <<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>>
- Eurostat (2015f): *GDP per capita in PPS*. [online]. [cit. 12-09-2015] Dostupné na: <<http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&pcode=tec00114&language=en>>
- Eurostat (2015g): *Unemployment by sex, age and citizenship*. [online]. [cit. 02-10-2015] Dostupné na: <<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/setupModifyTableLayout.do>>
- Eurostat (2015h): *Population on 1 January by age and sex*. [online]. [cit. 02-10-2015] Dostupné na: <<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/setupModifyTableLayout.do>>

- Eurostat (2015i): *Long-term unemployment by sex - annual average*. [online]. [cit. 02-10-2015] Dostupné na: <<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do>>
- Eurostat (2015j): *Unemployment rate by sex and age - annual average*. [online]. [cit. 02-10-2015] Dostupné na: <<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do>>
- Eurostat (2015k): *LMP expenditure*. [online]. [cit. 02-10-2015] Dostupné na: <<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/setupModifyTableLayout.do>>
- Eurostat (2015l): *International trade, by reporting country, total product*. [online]. [cit. 02-10-2015] Dostupné na: <<http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&pcode=tet00002&language=en>>
- Eurostat (2015m): *Unemployment rates by sex, age and highest level of education*. [online]. [cit. 02-10-2015] Dostupné na: <<http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tesem030&plugin=1>>
- Eurostat (2015n): *General government gross debt - annual data*. [online]. [cit. 02-10-2015] Dostupné na: <<http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&pcode=teina225&language=en>>
- Eurostat (2015o): *Government deficit/surplus, debt and associated data*. [online]. [cit. 02-10-2015] Dostupné na: <<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do>>
- Eurostat (2015p): *Persons registered with Public Employment Services – PES*. [online]. [cit. 02-10-2015] Dostupné na: <<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do>>
- Eurostat (2015q): *Exports of goods and services in % of GDP*. [online]. [cit. 04-11-2015] Dostupné na: <<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do>>
- Eurostat (2015r): *Gross domestic expenditure on R&D*. [online]. [cit. 04-11-2015] Dostupné na: <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=t2020_20&plugin=1>

- Eurostat (2015s): *Employment rate by sex, age group 20-64*. [online]. [cit. 04-11-2015]
Dostupné
na: <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=t2020_10&plugin=1>
- Eurostat (2015t): *People at risk of poverty or social exclusion*. [online]. [cit. 04-11-2015]
Dostupné
na: <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=t2020_50&language=en>
- Ministerstvo financí ČR (2013): *Maastrichtská kritéria*. [online]. [cit. 04-01-2016] Dostupné
na: <http://www.zavedenieura.cz/cs/euro/eurozona/maastrichtska-kriteria#MaKr_1>
- Ministerstvo financí ČR (2015): *Výkladový slovníček*. [online]. [cit. 22-08-2015] Dostupné
na: <<http://www.zavedenieura.cz/cs/vykladovy-slovnicek/e-2335>>
- OECD (2009): *Economic Outlook and Interim Economic Outlook 2009*. [online]. [cit. 18-11-2015] Dostupné na: <<http://www.oecd.org/eco/economicoutlook.htm>>
- UNCTAD (2015): UNCTADSTAT: *Foreign direct investment: Inward and outward flows and stock, annual, 1980-2014*. [online]. [cit. 28-12-2015] Dostupné na:
<<http://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx>>
- United Nations (2009): *Report of the Commission of Experts of the President of the United Nations General Assembly on Reforms of the International Monetary and Financial System*. [online]. [cit. 28-12-2015] Dostupné na:
<http://www.un.org/ga/econcrisissummit/docs/FinalReport_CoE.pdf>
- United Nations (2015): *International Year of Cooperatives*. [online]. [cit. 08-01-2016]
Dostupné na: <<http://www.un.org/en/events/coopsyear/>>
- Unstats (2015): *United Nations Statistics Division – National Accounts*. [online]. [cit. 27-08-2015] Dostupné na: <<http://unstats.un.org/unsd/snaama/selbasicFast.asp>>
- World Economic Forum (2016): *The Global Competitiveness Report* [online]. [cit. 07-01-2016] Dostupné
na:
<http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport>

9 PŘÍLOHY

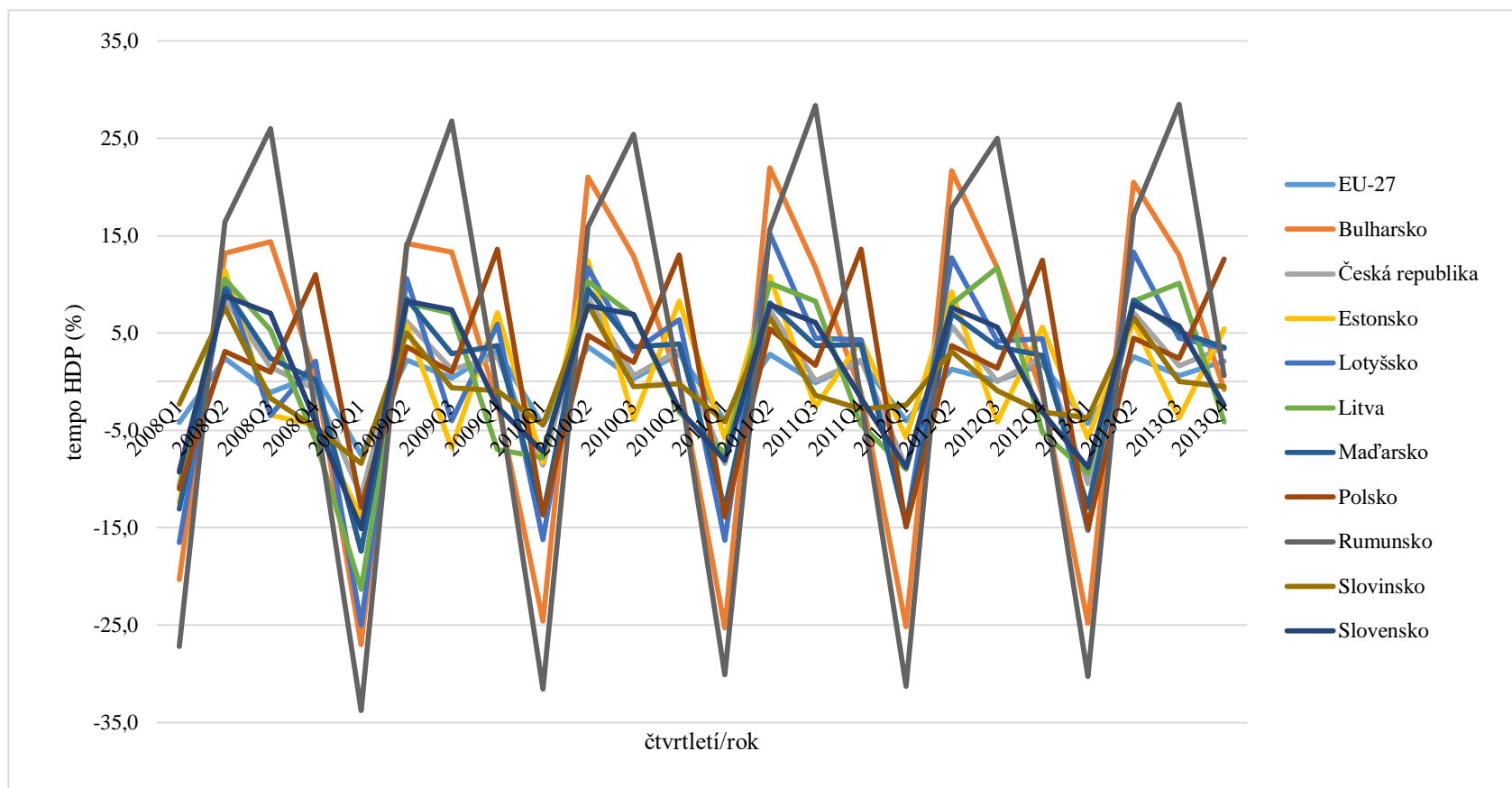
Příloha A: Vývoj čtvrtletních temp růstu HDP ve vybraných státech střední a východní Evropy v letech 2008 – 2013 ve srovnání s EU-27 (%).....	I
Příloha B: Vývoj HDP na obyvatele v PPS ve vybraných státech střední a východní Evropy v letech 2004 – 2014 ve srovnání s EU-27 (tržní ceny, EUR).....	II
Příloha C: Vývoj míry nezaměstnanosti ve vybraných státech střední a východní Evropy v letech 2004 – 2014 ve srovnání s EU-27 (%).....	II
Příloha D: Vývoj počtu osob evidovaných na úřadech práce jako uchazeči o zaměstnání na 1000 obyvatel ve vybraných státech střední a východní Evropy v letech 2005 – 2013 (k 1.1.).....	III
Příloha E: Vývoj dlouhodobé míry nezaměstnanosti ve vybraných státech střední a východní Evropy v letech 2004 – 2014 ve srovnání s EU-27 (%).....	III
Příloha F: Vývoj míry nezaměstnanosti mladých osob ve věku 15 – 24 let ve vybraných státech střední a východní Evropy ve srovnání s EU-27 v letech 2004 – 2014 (%).....	IV
Příloha G: Výdaje na politiku zaměstnanosti ve vybraných státech střední a východní Evropy v letech 2005 – 2013, (podíl na HDP, %).....	IV
Příloha H: Vývoj vývozu zboží a služeb ve vybraných státech střední a východní Evropy v letech 2004 – 2014 ve srovnání s EU-27 (% HDP, běžné ceny).....	V
Příloha I: Vývoj exportu zboží vybraných států střední a východní Evropy ve srovnání s EU-27 v letech 2004 – 2014 (mld. EUR).....	V
Příloha J: Vývoj importu zboží vybraných států střední a východní Evropy ve srovnání s EU-27 v letech 2004 – 2014 (mld. EUR).....	VI
Příloha K: Vývoj bilance běžného účtu ve vybraných státech střední a východní Evropy v letech 2004 – 2013 ve srovnání s EU-27 (% HDP).....	VI
Příloha L: Vývoj přílivu toků PZI ve vybraných státech střední a východní Evropy v letech 2004 – 2014 (% HDP).....	VII

Příloha M: Vývoj odlivu toků PZI ve vybraných státech střední a východní Evropy v letech 2004 – 2014 (% HDP).....	VII
Příloha N: Vývoj přílivu toků PZI ve vybraných státech střední a východní Evropy v letech 2004 – 2014 (USD, běžné ceny).....	VIII
Příloha O: Vývoj odlivu toků PZI ve vybraných státech střední a východní Evropy v letech 2004 – 2014 (USD, běžné ceny).....	VIII
Příloha P: Možné pozitivní a negativní důsledky PZI v hostitelské zemi.....	IX
Příloha Q: Vývoj veřejného dluhu ve vybraných státech střední a východní Evropy v letech 2004 – 2014 ve srovnání s EU-27 (% HDP).....	X
Příloha R: Vývoj bilance veřejných rozpočtů ve vybraných státech střední a východní Evropy v letech 2004 – 2014 ve srovnání s EU-27 (% HDP).....	X
Příloha S: Umístění států EU-27 v celkovém pořadí konkurenceschopnosti států podle Global Competitiveness Index v letech 2004 – 2014.....	XI

Příloha A: Vývoj čtvrtletních temp růstu HDP ve vybraných státech střední a východní Evropy v letech 2008 – 2013 ve srovnání s EU-27 (%)

I

Zdroj: Eurostat, 2015d; vlastní zpracování

Příloha B: Vývoj HDP na obyvatele v PPS ve vybraných státech střední a východní Evropy v letech 2004 – 2014 ve srovnání s EU-27 (tržní ceny, EUR)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
EU-27	21 700	22 500	23 700	25 000	25 100	23 600	24 500	25 200	25 600	25 800
BG	7 500	8 200	9 000	10 000	10 900	10 300	10 800	11 700	12 100	12 000
CZ	16 900	17 800	18 900	20 600	20 200	19 400	19 700	20 300	20 700	20 600
EE	12 400	13 800	15 600	17 500	17 200	14 900	15 800	17 300	18 300	18 800
LV	10 100	11 100	12 500	14 300	14 600	12 700	13 500	15 000	16 400	17 300
LT	11 100	12 300	13 600	15 500	16 100	13 600	15 100	16 900	18 300	19 100
HU	13 600	14 200	14 900	15 300	15 900	15 300	16 100	16 900	17 000	17 200
PL	10 900	11 500	12 300	13 600	14 100	14 200	15 400	16 400	17 100	17 500
RO	7 500	8 000	9 200	10 700	12 200	11 700	12 400	12 900	13 600	13 900
SI	18 700	19 600	20 700	22 100	22 700	20 200	20 600	21 200	21 400	21 300
SK	12 300	13 500	14 900	16 900	18 100	17 000	18 100	18 900	19 400	19 600

Zdroj: Eurostat, 2015e; vlastní zpracování

Vysvětlivky: BG – Bulharsko, CZ – Česká republika, EE – Estonsko, LV – Lotyšsko, LT – Litva, HU – Maďarsko, PL – Polsko, RO – Rumunsko, SI – Slovinsko, SK – Slovensko.

Příloha C: Vývoj míry nezaměstnanosti ve vybraných státech střední a východní Evropy v letech 2004 – 2014 ve srovnání s EU-27 (%)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
EU-27	9,2	8,9	8,1	7,1	7,0	8,9	9,5	9,6	10,4	10,8	10,2
BG	12,1	10,1	9,0	6,9	5,6	6,8	10,2	11,3	12,3	13,0	11,4
CZ	8,2	7,9	7,2	5,3	4,4	6,7	7,3	6,7	7,0	7,0	6,1
EE	10,2	8,0	5,9	4,6	5,5	13,5	16,7	12,3	10,0	8,6	7,4
LV	11,7	10,0	7,0	6,1	7,7	17,5	19,5	16,2	15,0	11,9	10,8
LT	10,7	8,3	5,8	4,3	5,8	13,8	17,8	15,4	13,4	11,8	10,7
HU	5,8	7,2	7,5	7,4	7,8	10,0	11,2	11,0	11,0	10,2	7,7
PL	19,1	17,8	13,9	9,6	7,1	8,2	9,7	9,7	10,1	10,3	9,0
RO	7,7	7,2	7,3	6,4	5,8	6,9	7,0	7,2	6,8	7,1	6,8
SI	6,0	6,5	6,0	4,9	4,4	5,9	7,3	8,2	8,9	10,1	9,7
SK	18,6	16,3	13,4	11,1	9,5	12,0	14,4	13,6	14,0	14,2	13,2

Zdroj: Eurostat, 2015g; vlastní zpracování

Vysvětlivky: BG – Bulharsko, CZ – Česká republika, EE – Estonsko, LV – Lotyšsko, LT – Litva, HU – Maďarsko, PL – Polsko, RO – Rumunsko, SI – Slovinsko, SK – Slovensko.

Příloha D: Vývoj počtu osob evidovaných na úřadech práce jako uchazeči o zaměstnání na 1000 obyvatel ve vybraných státech střední a východní Evropy v letech 2005 – 2013 (k 1.1.)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
BG	56	47	39	32	38	48	45	50	51
CZ	50	46	38	31	45	51	49	48	54
EE	19	11	10	16	39	58	40	32	27
LV	40	36	30	26	60	84	71	62	50
LT	40	31	30	32	76	118	100	91	86
HU	41	39	42	44	56	58	58	56	53
PL	74	62	47	41	47	52	53	55	58
RO	25	24	18	18	29	35	45	42	24
SI	46	43	35	31	42	49	54	54	60
SK	62	55	47	47	67	74	74	77	78

Zdroj: Eurostat, 2015h, Eurostat, 2015p; vlastní zpracování

Pozn.: Časové období od roku 2005 bylo zvoleno z důvodu kompletnosti dat jednotlivých států; data za dřívější roky nejsou kompletní a data za aktuálnější roky (např. 2014) nejsou dle Eurostatu dostupná, proto tedy nebylo možné tato data analyzovat za období jako u ostatních ukazatelů.

Vysvětlivky: BG – Bulharsko, CZ – Česká republika, EE – Estonsko, LV – Lotyšsko, LT – Litva, HU – Maďarsko, PL – Polsko, RO – Rumunsko, SI – Slovinsko, SK – Slovensko.

Příloha E: Vývoj dlouhodobé míry nezaměstnanosti ve vybraných státech střední a východní Evropy v letech 2004 – 2014 ve srovnání s EU-27 (%)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
EU-27	4,2	4,1	3,7	3,1	2,6	3,0	3,8	4,1	4,6	5,1	5,0
BG	7,2	6,1	5,0	4,1	2,9	3,0	4,8	6,3	6,8	7,4	6,9
CZ	4,2	4,2	3,9	2,8	2,2	2,0	3,0	2,7	3,0	3,0	2,7
EE	5,2	4,4	2,9	2,3	1,7	3,7	7,6	7,1	5,5	3,8	3,3
LV	5,0	4,5	2,4	1,6	1,9	4,5	8,8	8,8	7,8	5,8	4,7
LT	5,6	4,4	2,6	1,4	1,3	3,3	7,4	8,0	6,6	5,1	4,8
HU	2,7	3,2	3,4	3,4	3,6	4,2	5,5	5,2	5,0	4,9	3,7
PL	10,3	10,3	7,8	4,9	2,4	2,5	3,0	3,6	4,1	4,4	3,8
RO	4,7	4,0	4,1	3,2	2,3	2,1	2,4	2,9	3,0	3,2	2,8
SI	3,2	3,1	2,9	2,2	1,9	1,8	3,2	3,6	4,3	5,2	5,3
SK	11,9	11,8	10,3	8,3	6,7	6,5	9,3	9,3	9,4	10,0	9,3

Zdroj: Eurostat, 2015i; vlastní zpracování

Vysvětlivky: BG – Bulharsko, CZ – Česká republika, EE – Estonsko, LV – Lotyšsko, LT – Litva, HU – Maďarsko, PL – Polsko, RO – Rumunsko, SI – Slovinsko, SK – Slovensko.

Příloha F: Vývoj míry nezaměstnanosti mladých osob ve věku 15 – 24 let ve vybraných státech střední a východní Evropy ve srovnání s EU-27 v letech 2004 – 2014 (%)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
EU-27	19,1	18,9	17,6	15,8	15,9	20,2	21,3	21,6	23,1	23,6	22,0
BG	24,3	21,0	18,3	14,1	11,9	15,1	21,9	25,0	28,1	28,4	23,8
CZ	20,4	19,3	17,5	10,7	9,9	16,6	18,3	18,1	19,5	18,9	15,9
EE	23,9	15,1	12,1	10,1	12,0	27,4	32,9	22,4	20,9	18,7	15,0
LV	20,0	15,1	13,6	10,6	13,6	33,3	36,2	31,0	28,5	23,2	19,6
LT	21,8	15,8	10,0	8,4	13,3	29,6	35,7	32,6	26,7	21,9	19,3
HU	15,5	19,4	19,1	18,1	19,5	26,4	26,4	26,0	28,2	26,6	20,4
PL	39,6	36,9	29,8	21,6	17,2	20,6	23,7	25,8	26,5	27,3	23,9
RO	20,5	19,1	20,2	19,3	17,6	20,0	22,1	23,9	22,6	23,7	24,0
SI	16,1	15,9	13,9	10,1	10,4	13,6	14,7	15,7	20,6	21,6	20,2
SK	33,4	30,4	27,0	20,6	19,3	27,6	33,9	33,7	34,0	33,7	29,7

Zdroj: Eurostat, 2015j; vlastní zpracování

Vysvětlivky: BG – Bulharsko, CZ – Česká republika, EE – Estonsko, LV – Lotyšsko, LT – Litva, HU – Maďarsko, PL – Polsko, RO – Rumunsko, SI – Slovinsko, SK – Slovensko.

Příloha G: Výdaje na politiku zaměstnanosti ve vybraných státech střední a východní Evropy v letech 2005 – 2013 (podíl na HDP, %)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
EU-27	0,67	0,59	0,46	0,44	0,63	0,57	0,57	0,67	0,82
BG	0,45	0,45	0,43	0,40	0,68	0,67	0,53	0,48	0,54
CZ	0,19	0,15	0,15	0,28	1,58	1,07	0,71	0,72	0,68
EE	0,51	0,51	0,43	0,45	1,32	1,24	0,68	0,48	0,53
LV	0,34	0,39	0,41	0,39	0,90	0,78	0,55	0,47	0,45
LT	0,71	0,69	0,70	0,71	1,15	1,35	1,09	1,08	1,12
HU	1,28	1,16	1,01	0,90	0,95	1,02	0,71	0,76	0,83
PL	0,54	0,42	0,34	0,26	0,44	0,59	0,36	0,28	0,25
RO	0,67	0,64	0,49	0,44	0,94	1,16	1,21	1,09	1,17
SI	0,59	0,64	0,57	0,68	0,91	0,92	0,78	0,68	0,63
SK	0,67	0,59	0,46	0,44	0,63	0,57	0,57	0,67	0,82

Zdroj: Eurostat, 2015k; vlastní zpracování

Vysvětlivky: BG – Bulharsko, CZ – Česká republika, EE – Estonsko, LV – Lotyšsko, LT – Litva, HU – Maďarsko, PL – Polsko, RO – Rumunsko, SI – Slovinsko, SK – Slovensko.

Pozn.: Časové období od roku 2005 bylo zvoleno z důvodu kompletnosti dat jednotlivých států; data za dřívější roky nejsou kompletní a data za aktuálnější roky (např. 2014) nejsou dle Eurostatu dostupná, proto tedy nebylo možné tato data analyzovat za období jako u ostatních ukazatelů.

Příloha H: Vývoj vývozu zboží a služeb ve vybraných státech střední a východní Evropy v letech 2004 – 2014 ve srovnání s EU-27 (% HDP, běžné ceny)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
EU-27	34	35,4	37,5	38,1	39,1	34,9	38,6	41,4	42,6	42,9	43,1
BG	41,1	42,6	47,1	52	52,3	42,2	53,7	62,3	63,4	67	65,1
CZ	57,4	62,3	65,3	66,6	63,4	58,8	66,2	71,6	76,6	77,3	83,8
EE	61,5	65,9	63,5	63,2	66,8	60,8	75,1	86,5	86,6	86,8	83,9
LV	39,1	43,2	40	38,5	39,6	42,6	53,7	58	61,5	60,4	59,5
LT	47,4	53,9	55,7	50,4	57,1	51,9	65,3	75	81,7	84,1	81,2
HU	59,7	62,8	74,3	78,3	79,7	74,8	82,3	87,2	86,8	88	89,3
PL	34,6	34,9	38,2	38,8	38,3	37,6	40	42,5	44,4	46,3	47,4
RO	35,6	32,9	32,1	29,1	26,9	27,4	32,3	36,8	37,5	39,7	41,2
SI	55	59,6	64,7	67,6	66,1	57,2	64,3	70,4	73,3	75,2	76,5
SK	68,7	72,3	81,3	83,5	80,2	67,8	76,6	85,3	91,8	93,8	91,9

Zdroj: Eurostat, 2015q; vlastní zpracování

Vysvětlivky: BG – Bulharsko, CZ – Česká republika, EE – Estonsko, LV – Lotyšsko, LT – Litva, HU – Maďarsko, PL – Polsko, RO – Rumunsko, SI – Slovinsko, SK – Slovensko.

Příloha I: Vývoj exportu zboží vybraných států střední a východní Evropy ve srovnání s EU-27 v letech 2004 – 2014 (mld. EUR)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
EU-27	952,9	1057,6	1161,8	1244,2	1319,8	1101,7	1360,1	1561,9	1691,4	1742,4	1710,3
BG	7,9	9,2	11,7	13,5	15,2	11,7	15,6	20,3	20,8	22,3	22,1
CZ	55,5	62,8	75,6	89,4	99,8	80,9	100,3	117,1	122,2	122,2	131,8
EE	4,8	6,2	7,7	8,0	8,5	6,5	8,7	12,0	12,5	12,3	12,1
LV	3,2	4,1	4,9	6,1	6,9	5,5	7,2	9,4	10,9	10,9	10,9
LT	7,5	9,5	11,3	12,5	16,1	11,8	15,7	20,2	23,1	24,5	24,4
HU	44,7	50,6	59,9	69,6	73,8	59,5	72,1	80,7	80,6	80,9	83,2
PL	60,3	71,9	88,2	102,3	115,9	97,9	120,5	135,6	144,3	154,3	163,1
RO	18,9	22,3	25,9	29,5	33,7	29,1	37,4	45,3	45,0	49,6	52,5
SI	13,2	15,5	18,5	21,9	23,2	18,8	22,0	24,9	25,0	25,6	27,1
SK	22,3	25,6	33,3	42,7	48,4	40,2	48,8	57,3	62,7	64,6	65,2

Zdroj: Eurostat, 2015l; vlastní zpracování

Vysvětlivky: BG – Bulharsko, CZ – Česká republika, EE – Estonsko, LV – Lotyšsko, LT – Litva, HU – Maďarsko, PL – Polsko, RO – Rumunsko, SI – Slovinsko, SK – Slovensko.

Příloha J: Vývoj importu zboží vybraných států střední a východní Evropy ve srovnání s EU-27 v letech 2004 – 2014 (mld. EUR)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
EU-27	1027,5	1183,2	1367,5	1448,7	1582,9	1234,3	1531,0	1727,7	1795,3	1684,8	1686,2
BG	11,6	12,5	15,4	21,9	25,1	16,9	19,2	23,4	25,5	25,8	26,2
CZ	56,2	61,5	74,2	86,2	96,6	75,3	95,5	109,3	110,1	108,6	116,2
EE	6,7	8,2	10,7	11,4	10,9	7,3	9,3	12,5	13,8	13,9	13,7
LV	5,7	6,9	9,2	11,2	10,9	7,1	8,8	11,7	13,4	13,5	13,3
LT	9,9	12,5	15,4	17,8	21,1	13,1	17,7	22,8	24,8	26,2	25,9
HU	48,7	53,5	62,3	69,7	74,1	55,8	66,5	73,6	74,1	75,3	78,7
PL	72,1	81,7	101,1	120,9	141,9	107,2	134,3	151,3	154,9	156,3	165,5
RO	26,3	32,6	40,8	51,3	57,2	38,9	46,9	54,9	54,6	55,3	58,5
SI	14,3	16,4	19,2	23,0	25,2	19,0	22,7	25,5	24,9	25,1	25,5
SK	24,1	27,9	35,8	44,2	50,3	39,9	49,1	57,4	60,2	61,5	61,8

Zdroj: Eurostat, 2015l; vlastní zpracování

Vysvětlivky: BG – Bulharsko, CZ – Česká republika, EE – Estonsko, LV – Lotyšsko, LT – Litva, HU – Maďarsko, PL – Polsko, RO – Rumunsko, SI – Slovinsko, SK – Slovensko.

Příloha K: Vývoj bilance běžného účtu ve vybraných státech střední a východní Evropy v letech 2004 – 2013 ve srovnání s EU-27 (% HDP)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
EU-27	4,2	4,1	3,7	3,1	2,6	3,0	3,8	4,1	4,6	5,1
BG	7,2	6,1	5,0	4,1	2,9	3,0	4,8	6,3	6,8	7,4
CZ	4,2	4,2	3,9	2,8	2,2	2,0	3,0	2,7	3,0	3,0
EE	5,2	4,4	2,9	2,3	1,7	3,7	7,6	7,1	5,5	3,8
LV	5,0	4,5	2,4	1,6	1,9	4,5	8,8	8,8	7,8	5,8
LT	5,6	4,4	2,6	1,4	1,3	3,3	7,4	8,0	6,6	5,1
HU	2,7	3,2	3,4	3,4	3,6	4,2	5,5	5,2	5,0	4,9
PL	10,3	10,3	7,8	4,9	2,4	2,5	3,0	3,6	4,1	4,4
RO	4,7	4,0	4,1	3,2	2,3	2,1	2,4	2,9	3,0	3,2
SI	3,2	3,1	2,9	2,2	1,9	1,8	3,2	3,6	4,3	5,2
SK	11,9	11,8	10,3	8,3	6,7	6,5	9,3	9,3	9,4	10,0

Zdroj: Eurostat, 2015l; vlastní zpracování

Pozn.: Časové období do roku 2013 bylo zvoleno z důvodu absence dat za rok 2014 dle Eurostatu, proto tedy nebylo možné tato data analyzovat za období jako u ostatních ukazatelů.

Vysvětlivky: BG – Bulharsko, CZ – Česká republika, EE – Estonsko, LV – Lotyšsko, LT – Litva, HU – Maďarsko, PL – Polsko, RO – Rumunsko, SI – Slovinsko, SK – Slovensko.

Příloha L: Vývoj přílivu toků PZI ve vybraných státech střední a východní Evropy v letech 2004 – 2014 (% HDP)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
BG	13,1	13,4	23,2	28,4	18,5	6,8	3,2	5,3	2,2	3,4	3,1
CZ	4,2	8,6	3,5	5,5	2,7	1,4	3,0	1,0	3,9	1,7	2,9
EE	7,9	20,0	7,9	10,4	7,6	9,4	5,3	4,3	6,9	2,2	2,8
LV	4,1	6,9	6,0	2,9	4,0	1,5	1,7	4,5	11,3	2,3	3,0
LT	4,0	4,1	7,7	7,5	3,5	0,4	1,6	5,1	3,9	2,9	1,5
HU	3,4	3,9	6,0	5,1	4,1	0,0	2,2	3,3	1,6	1,0	0,5
PL	4,9	1,2	5,4	5,1	2,6	2,7	2,7	3,5	1,4	0,0	2,5
RO	8,4	6,2	8,8	5,7	6,5	2,8	1,8	1,3	1,9	1,9	1,6
SI	9,3	6,4	10,2	5,2	5,1	0,0	2,0	3,6	3,2	0,6	0,5
SK	2,0	1,6	1,8	1,6	2,2	-1,0	0,2	2,1	0,7	-0,3	3,2

Zdroj: UNCTAD, 2015; vlastní zpracování

Vysvětlivky: BG – Bulharsko, CZ – Česká republika, EE – Estonsko, LV – Lotyšsko, LT – Litva, HU – Maďarsko, PL – Polsko, RO – Rumunsko, SI – Slovinsko, SK – Slovensko.

Příloha M: Vývoj odlivu toků PZI ve vybraných státech střední a východní Evropy v letech 2004 – 2014 (% HDP)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
BG	-0,8	1,1	0,5	0,7	1,4	-0,2	0,6	0,6	0,6	0,3	0,9
CZ	0,9	0,0	1,0	0,9	1,8	0,5	0,6	-0,1	0,9	1,9	-0,3
EE	2,2	4,7	6,0	7,6	4,7	7,0	0,8	-6,5	4,6	1,5	0,9
LV	1,3	1,9	3,8	3,1	1,7	1,4	0,9	3,4	9,2	1,4	2,5
LT	0,7	0,8	0,8	1,2	0,7	-0,2	0,1	0,2	0,7	1,3	0,4
HU	1,2	1,3	1,0	1,5	0,7	0,5	0,0	0,1	0,9	0,4	-0,1
PL	0,2	0,9	2,2	0,8	0,7	0,8	1,3	0,7	-0,5	-0,6	1,0
RO	0,1	0,0	0,3	0,2	0,1	-0,1	0,0	0,0	-0,1	-0,2	0,0
SI	-0,1	0,4	1,1	0,9	0,6	1,0	1,1	0,7	0,0	-0,4	-0,1
SK	1,6	1,7	2,1	3,3	2,5	0,4	0,0	0,4	-0,6	-0,5	0,0

Zdroj: UNCTAD, 2015; vlastní zpracování

Vysvětlivky: BG – Bulharsko, CZ – Česká republika, EE – Estonsko, LV – Lotyšsko, LT – Litva, HU – Maďarsko, PL – Polsko, RO – Rumunsko, SI – Slovinsko, SK – Slovensko.

Příloha N: Vývoj přílivu toků PZI ve vybraných státech střední a východní Evropy v letech 2004 – 2014 (USD, běžné ceny)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
BG	3 397	3 920	7 805	12 389	9 855	3 385	1 549	2 945	1 697	1 837	1 733
CZ	4 974	11 653	5 463	10 444	6 451	2 927	6 141	2 318	7 984	3 639	5 909
EE	957	2 799	1 334	2 311	1 830	1 839	1 024	974	1 569	553	983
LV	4 266	7 709	6 818	3 951	6 327	1 995	2 193	6 300	14 375	3 097	4 039
LT	607	706	1 664	2 324	1 264	94	379	1 453	1 109	903	474
HU	774	1 028	1 817	2 015	1 965	-14	800	1 448	700	469	217
PL	12 440	9 719	18 381	21 643	13 862	11 889	12 796	18 258	7 120	120	13 883
RO	6 436	6 152	10 858	9 733	13 492	4 665	3 041	2 363	3 199	3 602	3 234
SI	4 029	3 110	5 803	4 017	4 868	-6	1 770	3 491	2 982	591	479
SK	675	562	706	757	1 218	-476	105	1 087	339	-144	1 564

Zdroj: UNCTAD, 2015; vlastní zpracování

Vysvětlivky: BG – Bulharsko, CZ – Česká republika, EE – Estonsko, LV – Lotyšsko, LT – Litva, HU – Maďarsko, PL – Polsko, RO – Rumunsko, SI – Slovinsko, SK – Slovensko.

Příloha O: Vývoj odlivu toků PZI ve vybraných státech střední a východní Evropy v letech 2004 – 2014 (USD, běžné ceny)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
BG	-206	310	177	282	765	-95	313	316	325	187	506
CZ	1 014	-19	1 468	1 620	4 323	949	1 167	-327	1 790	4 019	-529
EE	269	663	1 017	1 684	1 142	1 375	156	-1 488	1 030	375	236
LV	1 324	2 171	4 346	4 299	2 643	1 849	1 172	4 702	11 678	1 868	3 381
LT	104	128	171	369	244	-62	19	61	192	411	137
HU	263	346	291	597	336	198	-6	55	392	192	-36
PL	466	2 862	7 661	3 487	3 438	3 656	6 147	3 671	-2 656	-3 299	5 204
RO	70	-31	423	278	274	-96	6	-28	-114	-281	-77
SI	-28	191	632	673	550	904	946	713	8	-423	-123
SK	546	629	839	1 579	1 408	214	-18	198	-259	-223	-9

Zdroj: UNCTAD, 2015; vlastní zpracování

Vysvětlivky: BG – Bulharsko, CZ – Česká republika, EE – Estonsko, LV – Lotyšsko, LT – Litva, HU – Maďarsko, PL – Polsko, RO – Rumunsko, SI – Slovinsko, SK – Slovensko.

Příloha P: Možné pozitivní a negativní důsledky PZI v hostitelské zemi

Možné pozitivní důsledky PZI	Možné negativní důsledky
Vliv na platební bilanci	
<ul style="list-style-type: none"> • příliv financí spojený s přílivem investic • zvýšení exportu vyvolané zahraničním vlastnictvím podniků 	<ul style="list-style-type: none"> • repatriovaný zisk, když investice navrací • vyšší import, jestliže se investor orientuje na domácí trh
Vliv na podnikové úrovni	
<ul style="list-style-type: none"> • přežití podniků a pokračování produkce • přístup k investičnímu kapitálu, technologiím a manažerskému know-how, které vedou ke zvýšení produktivity práce a rozšíření výroby • zvýšení objemu výzkumu a vývoje, které vychází z potřeb firem zabývajících se činnostmi v oblasti hi-tech • přístup do světových prodejních a distribučních sítí • činnosti v oblasti high-tech, které vedou ke zvýšení kvalifikovanosti a produktivity pracovní síly a k vyšším mzdám 	<ul style="list-style-type: none"> • uzavírání podniků z důvodu likvidace konkurence • prodej za nízké ceny, třebaže by firmy mohly být úspěšné v domácím vlastnictví • přesun výzkumu a vývoje, marketingových aktivit a strategického rozhodování do zahraničí do sídla vlastníka • vnější vliv, kvůli němuž je podnik závislý na rozhodnutích učiněných v zahraničí • specializace na výrobu vyžadující zapojení pracovní síly a nižší kvalifikaci
Vliv na celou ekonomiku	
<ul style="list-style-type: none"> • efekt přelévání na místní podniky vedoucí k vyšší produktivitě, vyšším mzdám a lepším manažerským metodám • rozvoj nových trvalých ekonomických aktivit a odvětví, které mohou vylepšit celkovou konkurenceschopnost ekonomiky 	<ul style="list-style-type: none"> • nezáměr kvalifikované a částečně kvalifikované pracovní síly o domácí podniky • potlačení nebo zánik místních podniků, které nemohou konkurovat nadnárodním společnostem, jež jsou navíc podporovány vládními incentivy • podřízenost ekonomického rozvoje strategiím zahraničních nadnárodních společností, které v případě potíží budou podporovat své domácí základny

Zdroj: Myant a Drahokoupil, 2013; vlastní zpracování

Příloha Q: Vývoj veřejného dluhu ve vybraných státech střední a východní Evropy v letech 2004 – 2014 ve srovnání s EU-27 (% HDP)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
EU-27	61,3	61,9	60,5	57,9	61	73,1	78,5	81,1	83,8	85,5	86,8
BG	35,8	26,6	20,9	16,2	13	13,7	15,5	15,3	17,6	18	27
CZ	28,5	28	27,9	27,8	28,7	34,1	38,2	39,9	44,7	45,2	42,7
EE	5,1	4,5	4,4	3,7	4,5	7	6,6	5,9	9,5	9,9	10,4
LV	14,3	11,8	9,9	8,4	18,7	36,6	47,5	42,8	41,4	39,1	40,6
LT	18,7	17,6	17,2	15,9	14,6	29	36,2	37,2	39,8	38,8	40,7
HU	58,5	60,5	64,7	65,6	71,6	78	80,6	80,8	78,3	76,8	76,2
PL	45,3	46,7	47,1	44,2	46,6	49,8	53,3	54,4	54	55,9	50,4
RO	18,6	15,7	12,3	12,7	13,2	23,2	29,9	34,2	37,4	38	39,9
SI	26,8	26,3	26	22,7	21,6	34,5	38,2	46,4	53,7	70,8	80,8
SK	40,6	33,9	30,8	29,9	28,2	36	40,8	43,3	51,9	54,6	53,5

Zdroj: Eurostat, 2015n; vlastní zpracování

Vysvětlivky: BG – Bulharsko, CZ – Česká republika, EE – Estonsko, LV – Lotyšsko, LT – Litva, HU – Maďarsko, PL – Polsko, RO – Rumunsko, SI – Slovinsko, SK – Slovensko.

Příloha R: Vývoj bilance veřejných rozpočtů ve vybraných státech střední a východní Evropy v letech 2004 – 2014 ve srovnání s EU-27 (% HDP)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
EU-27	-2,9	-2,5	-1,6	-0,9	-2,5	-6,7	-6,4	-4,5	-4,3	-3,3	-3,0
BG	1,8	1,0	1,8	1,1	1,6	-4,1	-3,2	-2,0	-0,6	-0,8	-5,8
CZ	-2,7	-3,1	-2,3	-0,7	-2,1	-5,5	-4,4	-2,7	-4,0	-1,3	-1,9
EE	2,4	1,1	2,9	2,7	-2,7	-2,2	0,2	1,2	-0,3	-0,1	0,7
LV	-1,0	-0,4	-0,6	-0,7	-4,1	-9,1	-8,5	-3,4	-0,8	-0,9	-1,5
LT	-1,4	-0,3	-0,3	-0,8	-3,1	-9,1	-6,9	-8,9	-3,1	-2,6	-0,7
HU	-6,4	-7,8	-9,3	-5,1	-3,6	-4,6	-4,5	-5,5	-2,3	-2,5	-2,5
PL	-5,2	-4,0	-3,6	-1,9	-3,6	-7,3	-7,5	-4,9	-3,7	-4,0	-3,3
RO	-1,2	-1,2	-2,2	-2,9	-5,6	-9,1	-6,9	-5,4	-3,2	-2,2	-1,4
SI	-2,0	-1,3	-1,2	-0,1	-1,4	-5,9	-5,6	-6,6	-4,1	-15,0	-5,0
SK	-2,3	-2,9	-3,6	-1,9	-2,3	-7,9	-7,5	-4,1	-4,2	-2,6	-2,8

Zdroj: Eurostat, 2015o; vlastní zpracování

Vysvětlivky: BG – Bulharsko, CZ – Česká republika, EE – Estonsko, LV – Lotyšsko, LT – Litva, HU – Maďarsko, PL – Polsko, RO – Rumunsko, SI – Slovinsko, SK – Slovensko.

Příloha S: Umístění států EU-27 v celkovém pořadí konkurenceschopnosti států podle Global Competitiveness Index v letech 2004 – 2014

	2004 - 2005	2005 - 2006	2006 - 2007	2007 - 2008	2008 - 2009	2009 - 2010	2010 - 2011	2011 - 2012	2012 - 2013	2013 - 2014
AT	17	21	17	15	14	17	18	19	16	16
BE	25	31	20	20	19	18	19	15	17	17
BG	59	58	72	79	76	76	74	74	62	57
CY	38	34	46	55	40	34	40	47	58	58
CZ	40	38	29	33	33	31	36	38	39	46
DK	5	4	4	3	3	5	9	8	12	15
EE	20	20	25	27	32	35	33	33	34	32
FI	1	1	2	6	6	6	7	4	3	3
FR	27	30	18	18	16	16	15	18	21	23
DE	13	15	8	5	7	7	5	6	6	4
EL	37	46	47	65	67	71	83	90	96	91
HU	39	39	41	47	62	58	52	48	60	63
IE	30	26	21	22	22	25	29	29	27	28
IT	47	47	42	46	49	48	48	43	42	49
LV	44	44	36	45	54	68	70	64	55	52
LT	36	43	40	38	44	53	47	44	45	48
LU	26	25	22	25	25	21	20	23	22	22
MT	32	35	39	56	52	52	50	51	47	47
NL	12	11	9	10	8	10	8	7	5	8
PL	60	51	48	51	53	46	39	41	41	42
PT	24	22	34	40	43	43	46	45	49	51
RO	63	67	68	74	68	64	77	77	78	76
SK	43	41	37	41	46	47	60	69	71	78
SI	33	32	33	39	42	37	45	57	56	62
ES	23	29	28	29	29	33	42	36	36	35
SE	3	3	3	4	4	4	2	3	4	6
UK	11	13	10	9	12	13	12	10	8	10

Zdroj: World Economic Forum, 2016; vlastní zpracování

Vysvětlivky: AT – Rakousko, BE – Belgie, BG – Bulharsko, CY – Kypr, CZ – Česká republika, DK – Dánsko, EE – Estonsko, FI – Finsko, FR – Francie, DE – Německo, EL – Řecko, HU – Maďarsko, IE – Irsko, IT – Itálie, LV – Lotyšsko, LT – Litva, LU – Lucembursko, MT – Malta, NL – Nizozemsko, PL – Polsko, PT – Portugalsko, RO – Rumunsko, SK – Slovensko, SI – Slovinsko, ES – Španělsko, SE – Švédsko, UK – Spojené Království.